

Ukrainalaisten kokemuksia vapaaehtoistoiminnastaan ruokajakelussa kotoutumisen näkökulmasta

Anette Syrjälä

2024 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Ukrainalaisten kokemuksia vapaaehtoistoiminnastaan ruokajakelussa kotoutumisen näkökul-
masta

Anette Syrjä
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Marraskuu, 2024

Anette Syrjälä

Ukrainalaisten kokemuksia vapaaehtoistoiminnastaan ruokajakelussa kotoutumisen näkökulmasta

Vuosi

2024

Sivumäärä

77

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvailla ukrainalaisten kokemuksia vapaaehtoistoiminnastaan ruokajakelussa. Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa työelämäyhteistyökumppanille ruokajakelun vapaaehtoistoimintaan liittyvää tietoa toiminnan kehittämiseksi. Opinnäytetyön työelämäkumppanina toimi paikallinen helluntaiseurakunta, joka toteuttaa yhtenä työmuotoaan ruoka-aputoimintaa sekä suomalaisille että ukrainalaisille avuntarvitsijoille. Tutkimuksen toimintaympäristönä oli ruokajakelu, jossa toimii ukrainalaisia vapaaehtoisia. Opinnäytetyön tutkimuskysymyksenä oli, minkälaisia kokemuksia ukrainalaisilla on vapaaehtoistoiminnastaan ruokajakelussa kotoutumisen näkökulmasta.

Tämä tutkimuksellinen opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Aineistonkeruumenetelmäksi valittiin teemahaastattelu, ja tutkimusaineisto kerättiin ryhmähaastatteluna, johon osallistui kolme ukrainalaista vapaaehtoista sekä vapaaehtoinen tulkki. Haastattelu analysoitiin laadullisen, teoriaohjautuvan sisällönanalyysin menetelmällä. Analyysi eteni aineiston, haastateltavien itsensä kertomien kokemusten ehdoilla, mutta analyysivaiheen lopussa teoreettisten käsitteiden muodostumista ohjasi Friedrich Heckmannin kotoutumisen neljän ulottuvuuden mallin mukainen teoreettinen viitekehys. Haastatteluaineistosta saatuja vastauksia verrattiin kulttuurisen, vuorovaikutuksellisen, identifioivan ja rakenteellisen kotoutumisen ulottuvuuden osa-alueisiin.

Haastatteluvastausten pohjalta voidaan sanoa, että ukrainalaisilla oli vapaaehtoistoiminnastaan ruokajakelussa saatuja jokaiseen kotoutumisen neljään ulottuvuuteen liittyviä kokemuksia. Nämä voidaan tulosten perusteella nähdä myös kotoutumisprosessia mahdollisesti edistävinä tai tukevinä kokemuksina. Tuloksia voidaan käyttää hyödyksi esimerkiksi työelämäkumppanin vapaaehtoistoiminnan kehittämisessä tai kotoutumista edistävän toiminnan suunnittelussa.

Anette Syrjälä

Ukrainians' experiences of their volunteer activities in food distribution from the perspective of integration

Year	2024	Pages	77
------	------	-------	----

The purpose of this thesis was to describe the experiences of Ukrainians regarding their volunteering activities in food distribution. The aim of the thesis was to provide the professional collaboration partner with information related to volunteering activities in food distribution to support the development of these operations. The collaboration partner for this thesis was a local Pentecostal church, which implements food aid activities as one of its types of ministry, serving both Finnish and Ukrainian people in need. The study's operational environment was food distribution, where Ukrainian volunteers are active. The research question for the thesis was: What kinds of experiences do Ukrainians have of their volunteering activities in food distribution from the perspective of integration?

This research-based thesis was conducted as a qualitative study. The data collection method chosen was a theme-centered interview, and the research data was gathered through a group interview involving three Ukrainian volunteers and a voluntary interpreter. The interview was analyzed using a qualitative, theory-driven content analysis method. The analysis followed the data and the experiences shared by the interviewees, but in the final stages of the analysis, the formation of theoretical concepts was guided by Friedrich Heckmann's model of the four dimensions of integration. The responses from the interview data were compared with the aspects of cultural, interactive, identificative and structural dimensions of integration.

Based on the interview responses, it can be concluded that Ukrainians had experiences from their volunteering activities in food distribution that related to all four dimensions of integration. These experiences, as indicated by the findings, can also be seen as potentially promoting or supporting the integration process. The results can be utilized, for instance, in the development of the collaboration partner's volunteering activities or in planning activities that support integration.

Keywords: Ukrainians, integration, volunteering activities, food distribution

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Kotoutuminen.....	8
3	Ukrainalaiset Suomessa vuonna 2024 - taustaa	12
4	Vapaaehtoistoiminta.....	15
5	Opinnäytetyön työelämäkumppani	18
6	Ruokajakelu toimintaympäristönä	19
7	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite sekä tutkimuskysymys.....	20
8	Tutkimuksen toteutus	21
	8.1 Laadullinen tutkimus	21
	8.2 Aineiston hankinta	21
	8.3 Aineiston analyysi	27
9	Tulokset	34
	9.1 Kulttuurinen kotoutuminen	36
	9.2 Vuorovaikutuksellinen kotoutuminen.....	40
	9.3 Identifioiva kotoutuminen	42
	9.4 Rakenteellinen kotoutuminen	43
	9.5 Ruoka ja ruokajakelu	45
10	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus.....	47
11	Johtopäätökset ja pohdinta.....	52
	Lähteet.....	61
	Taulukot	66
	Liitteet	67

1 Johdanto

Venäjä aloitti laittoman hyökkäyssodan Ukrainassa 24.2.2022, jonka seurauksena yli 6 miljoonaa ukrainalaista on paennut kotimaastaan. Ukrainan sodan pakolaisia on hakeutunut ympäri Eurooppaa, myös Suomeen. (Koptsyukh & Svnarenko 2024, 10.) Vuosien 2022-2024 välillä ukrainalaiset ovat jättäneet Suomessa yhteensä noin 74 000 tilapäisen suojelun hakemusta. Syyskuussa 2024 Suomessa on noin 46 000 tilapäistä suojelua saavaa ukrainalaista. (Sisäministeriö 2024b.)

Ylen maaliskuussa 2024 julkaistun uutisen mukaan ukrainalaiset ovat tulleet Suomeen jäädäkseen, ja tämä alkaa jo näkyä muun muassa työsuhteiden vakinaistamisena. Työ- ja elinkeinoministeriön arvion mukaan heistä on tulossa yksi Suomen suurimmista vähemmistöistä, ja mitä pidempään sota kestää, sitä useampi ukrainalainen jää Suomeen. (Lukkari 2024.) Myös Sisäministeriön teettämän selvityksen mukaan (Koptsyukh & Svnarenko 2024) yli 90% kyselyyn osallistuneista Suomessa asuvista ukrainalaisista oli tyytyväisiä elämäänsä Suomessa, ja 92% aikoi jäädä Suomeen vähintäänkin seuraavan 6 kuukauden ajaksi. Kyselyyn vastanneista 53% oli rekisteröinyt kotikunnan Suomessa, ja 28% oli aikeissa hakea kotikuntaa. 51% ukrainalaisista kyselyyn osallistuneista aikoi jäädä Suomeen pysyvästi. (Koptsyukh & Svnarenko 2024, 4, 55.)

Suomeen on viimeisen kahden ja puolen vuoden aikana tullut maahanmuuttajia Ukrainan sodan seurauksena lähes ennennäkemättömän paljon, ellei vuosien 2015-2016 pakolaiskriisiä oteta huomioon (Sisäministeriö 2024c), ja vaikuttaa siltä, että suuri osa heistä on jäämässä maahan joko pysyvästi tai pidempiaikaisesti. Tilastoja tarkastellessa on selvää, että kotouttamisen edistämiseksi ja kotouttamistoimenpiteille on tällä hetkellä Suomessa aiempaa suurempi tarve.

Virallisessa keskustelussa on tuotu esille entistä vahvemmin kolmannen sektorin rooli kotouttamisen suhteen. Lakia kotoutumisen edistämiseksi (Kotoutumislaki) ollaan parhaillaan, tätä opinnäytetyötä kirjoittaessa, uudistamassa. Uusi laki astuu voimaan 1.1.2025. Kotoutumislakia uudistetaan vastaamaan eduskunnan edellytyksiä kotoutumisen edistämiseksi. Yksi edellytyksistä on kolmannen sektorin osuuden lisääminen, ja lakiuudistuksen tavoitteisiin kuuluu muun muassa järjestöjen kanssa tehtävän yhteistyön sekä monialaisen yhteistyön vahvistaminen. (Kotoutuminen 2024c.)

Tämän opinnäytetyön työelämäkumppani on kolmannen sektorin toimija, eteläsuomalaisessa kaupungissa toimiva paikallinen helluntaiseurakunta, jonka yhtenä työmuotona on ruoka-apu-toiminta. Ruoka-aputoiminnasta vastaa yhdistys. Ruokaa jaetaan kahtena päivänä viikossa, joista toinen päivä on tarkoitettu erityisesti ukrainalaisille avuntarvitsijoille. Ruokajakelussa

toimii suomalaisten vapaaehtoisten lisäksi avustajina ukrainalaisia vapaaehtoisia, joista kolme haastateltiin syksyllä 2024 tätä opinnäytetyötä varten.

Ajatus ukrainalaisten tekemän vapaaehtoistyön tutkimisesta kotoutumisen näkökulmasta nousee henkilökohtaisesta kiinnostuksesta ukrainalaisten maahanmuuttajien tilanteeseen ja erityisesti heidän kotoutumisprosessiinsa. Taustalla on aiemmasta vastaanottokeskustyöstä saatu yleiskuva ukrainalaisten arjesta ja sopeutumisesta Suomeen. Vastaanottokeskustyössä ukrainalaiset kuitenkin nähdään vastaanottokeskuksen asiakkuuden kautta, joka on tilapäisen suojelun perusteella oleskeluluvan saaneella suhteellisen lyhyt. Kun asiakas saa mahdollisesti kotikunnan vuoden Suomessa oleskeltuaan ja siirtyy vastaanottopalveluiden piiristä kuntalaiseksi, vastaanottokeskustyöntekijän näkökulmasta hän ikään kuin katoaa kartalta. Kuntaan siirtymisen prosessissa, ja ennen sitäkin, kuva siitä, millainen ukrainalaisen asiakkaan kotoutumisprosessi todellisuudessa on, jää kovin ohueksi ja pintapuoliseksi. Tästä syntyi halu opinnäytetyön kautta perehtyä tarkemmin siihen, mistä kotoutumisesta on kyse, ja mikä kaikki voisi sitä erityisesti ukrainalaisten kohdalla edistää. Tieto ukrainalaisten osallistumisesta vapaaehtoistoimintaan ruokajakelussa herätti kysymyksen siitä, voisiko tällaisessa toiminnassa olla nähtävissä kotoutumisprosessiin liittyviä ja kotoutumista tukevia tai edistäviä elementtejä?

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kuvailla ukrainalaisten kokemuksia vapaaehtoistoiminnastaan ruokajakelussa. Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa työelämäyhteistyökumppanille ruokajakelun vapaaehtoistoimintaan liittyvää tietoa toiminnan kehittämiseksi.

Opinnäytetyön tutkimuskysymys on: Minkälaisia kokemuksia ukrainalaisilla on vapaaehtoistoiminnastaan ruokajakelussa kotoutumisen näkökulmasta?

2 Kotoutuminen

Kotoutuminen (ruotsin ja englannin käsite *integration*), määritellään Työ- ja elinkeinoministeriön sanastotyöryhmän julkaisussa *Kotoutumisen sanasto 2021* seuraavasti: ”Maahanmuuttajan yksilöllinen prosessi, joka tapahtuu vuorovaikutuksessa yhteiskunnan kanssa ja jonka aikana maahanmuuttajan osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo yhteiskunnassa lisääntyvät.” (*Kotoutumisen sanasto 2021*, 15). Kotoutuminen on uudissana, joka vastaa aiemmin laajasti EU:n kielenkäytössä ja myöhemmin Suomessakin mm. maahanmuuttajapolitiikassa käytettyä sanaa *integraatio*; ”yhdentää, eheyttää, muodostaa yhtenäisen kokonaisuus, yhtenäistää, yhdistää, liittyy, sulauttaa”. Myös ”*integroida*”: ”kotouttaa”. (Moilanen 2004.)

Edellä olevassa määrittelyssä mainitaan kotoutumisprosessille tärkeä osallisuuden käsite. Osallisuus määritellään muun muassa kokemukseksi kuulumisesta itselle merkitykselliseen yhteisöön ja mahdollisuudeksi vaikuttaa omaan elämään ja yhteisöön. Jotta osallisuus voi aidosti

toteutua, henkilöllä on oltava mahdollisuus ylläpitää sosiaalisesti merkityksellisiä ja tärkeitä suhteita sekä tehdä elämäänsä koskevia päätöksiä. Hänellä on oltava myös käytössään riittävät tiedolliset, taidolliset ja aineelliset resurssit. (Kotoutumisen sanasto 2021, 37.)

Tärkeitä käsitteitä ovat myös maahanmuuttaja ja maahanmuuttanut/maahan muuttanut. Maahanmuuttaja määritellään ulkomailla syntyneeksi henkilöksi, joka ei ole Suomen kansalainen, mutta asuu Suomessa ja on saanut oleskeluoikeuden Suomeen. Termejä tulisi käyttää ainoastaan silloin, kun niillä on selittävää arvoa, esimerkiksi tilastoinnissa. Termejä ei tulisi käyttää puhuttaessa henkilöistä, joiden oletetaan olevan maahanmuuttajia esimerkiksi heidän nimensä, ulkonäkönsä tai äidinkieltensä perusteella. (Kotoutumisen sanasto 2021, 27.)

Maahanmuuttajan oma aktiivisuus, yhteiskunnan vastaanottavuus sekä viranomaisten ja muiden toimijoiden yhteistyönä tapahtuva vastaanottavuuden kehittäminen ovat kotoutumisen edellytyksiä. Omaisten ja muiden läheisten henkilöiden voidaan katsoa vaikuttavan henkilön kotoutumiseen. Kotoutumiseen sisältyy maahanmuuttajan oman kielen ja kulttuurin säilyttäminen. Kotoutumista voidaan tarkastella muun muassa rakenteellisen kotoutumisen (koulutus, asuminen, työllisyys, terveys ja hyvinvointi), vuorovaikutuksellisen kotoutumisen (sosiaalisten suhteiden ja verkostojen muodostuminen), suomen tai ruotsin kieleen ja suomalaiseen yhteiskuntaan perehtymisen sekä identiteetin ja samastumisen (yhteenkuuluvuuden tunne samaan yhteiskuntaan kuuluvien kanssa) näkökulmista. Ruotsin ja englannin käsitteessä integration viitataan kaksisuuntaiseen keskinäisen muutoksen prosessiin, jossa yhteiskunta mukautuu väestön monimuotoistumiseen samalla kun maahanmuuttaja omaksuu yhteiskunnassa tarvittavat tiedot ja taidot. Käsitteet kotoutuminen ja yhteiskunnan vastaanottavuus ilmentävät kaksisuuntaisuuden periaatetta. (Kotoutumisen sanasto 2021, 15.)

Myös Euroopan unionin kotouttamispolitiikan yhteisiin peruseriaatteisiin kuuluu ajatus kaksisuuntaisesta kotoutumisesta. Näiden mukaan kotoutuminen on dynaaminen ja kahdensuuntainen keskinäisen mukautumisen prosessi, johon osallistuvat kaikki jäsenvaltioiden asukkaat ja maahanmuuttajat. Väestön monimuotoistuksessa ja maahan muuttaneiden henkilöiden omaksuessa yhteiskunnassa tarvittavia tietoja ja taitoja koko yhteiskunta muuttuu. (Kotoutuminen.fi 2024b.)

Käsitteellä kotoutumisen edistäminen tarkoitetaan kotoutumisen tukemista tarjoamalla tarpeenmukaisia palveluita sekä edistämällä yhteiskunnan vastaanottavuutta. Aiemmin on yleisesti käytetty termiä kotouttaminen, mutta sitä ei suositella käytettäväksi siitä syystä, että termi voidaan helposti tulkita niin, että maahanmuuttaja olisi pelkästään toiminnan ja toimenpiteiden kohde, eikä hänellä olisi omaa aktiivista roolia kotoutumisessa. Kotoutumisen edistäminen tapahtuu eri toimialojen viranomaisten ja muiden tahojen monialaisena yhteistyönä. Tähän tarkoitukseen on tarjolla erilaisia ohjaus-, tieto- ja neuvontapalveluita. (Kotoutumisen sanasto 2021, 16.)

Maahanmuuttoon liittyvässä yhteiskunnallisessa keskustelussa on nostettu viime aikoina esiin aiempaa voimakkaammin kolmannen sektorin rooli kotouttamisessa. Kolmannella sektorilla tarkoitetaan markkinoiden, julkisen sektorin ja kotitalouksien väliin jäävää aluetta, jolloin toimijat ovat esimerkiksi järjestöjä, liittoja ja muita voittoa tavoittelemattomia tahoja. Toimintaan liittyy muun muassa vapaaehtoistyötä, kansalaisaktiivisuutta ja järjestötoimintaa. Yksityinen sektori sen sijaan toimii markkinaehtoisesti ja tavoittelee voittoa, yksityisellä sektorilla toimivat yritykset. Julkinen sektori taas on muodollinen ja julkinen, mutta voittoa tavoittelematon, toimijoita ovat valtio ja kunnat. (Työväen Sivistysliitto 2024.) Kolmannen sektorin käsitteistö ja sen määrittely, mitä siihen kuuluu, on epäselvää (Matthies 2007, 58), mutta toisin kuin amerikkalaisessa tutkimuksessa, Suomessa ja Pohjoismaissa kirkot ja seurakunnat katsotaan usein kolmannen sektorin toimijoiksi. (Kavonius 2000, 9-10.)

Lakia kotoutumisen edistämistä (Kotoutumislaki) ollaan syksyllä 2024 uudistamassa. Tätä prosessia kutsutaan nimellä KOTO24 eli Kotoutumislain kokonaisuudistus, ja se perustuu eduskunnan edellytyksiin (TrVM 6/2018) sekä näiden edellytysten pohjalta tehdyn valtioneuvoston kotoutumisen edistämisen uudistustarpeista antaman selonteon käsittelyyn eduskunnassa. Eduskunnan selonteko edellyttää muun muassa kotoutumisen nopeuttamista, kotoutumispalveluiden kokonaisvastuun siirtämistä kunnille, kotoutumisjakson lyhentämistä, kieliopintojen parantamista, naisten työllistymisen edistämistä sekä kolmannen sektorin roolin lisäämistä. Uudistettu kotoutumislaki (681/2023) tulee voimaan 1.1.2025 yhtä aikaa TE-palvelujen uudistuksen kanssa, ja se korvaa tällä hetkellä voimassa olevan samannimisen lain (1386/2010). (Kotoutuminen.fi 2024c.)

Erityisesti kolmannen sektorin roolin lisäämisen painottaminen kotoutumislain kokonaisuudistuksessa on kiinnostavaa tämän opinnäytetyön kannalta. Eduskunnan hallintovaliokunnan mietinnössä HaVM 10/2022 viitataan hallituksen selontekoon, ja todetaan seuraavasti:

”Valiokunta pitää myönteisenä, että selonteossa on varsin laajasti huomioitu järjestöjen rooli kotoutumisen tukemisessa. Vahvalla ja osaavalla vapaaehtoistoiminnalla voidaan tukea merkittävästi maahan muuttaneiden kotoutumista. Selonteossa on tuotu esiin myös työ- ja elinkeinoministeriön koordinoima kotoutumisen kumppanuusohjelma...” (Eduskunta 2022.) Valiokunnan mietinnössä todetaan, että kolmannen sektorin tekemä työ on tarpeellista nostaa keskeisempään rooliin, sekä kotouttamisessa että maahanmuuttajataustaisten suomalaisten ja kantasuomalaisten välisessä yhteistyössä. Kolmannen sektorin eli järjestöjen ja vapaan sivistystyön toimintaan osallistuminen mahdollistaa verkostojen muodostamisen kantaväestön kanssa ja antaa tilaisuuksia oppia suomalaisen yhteiskunnan toimintaa. (Eduskunta 2022.)

Valiokunnan mietintö tuo kolmannen sektorin roolin lisäksi esiin myös yhteiskunnan vastaanottavuuden ja hyvien väestösuhteiden merkityksen kotoutumisen onnistumiselle (Eduskunta

2022). Kotoutumisen sanasto määrittelee hyvät väestösuhteet väestöryhmien väliseksi suhteiksi, jotka perustuvat myönteisiin asenteisiin, toimivaan vuorovaikutukseen, turvallisuuden tunteeseen ja osallistumiseen yhteiskunnassa (Kotoutumisen sanasto 2021,17).

Kotouttamistoimenpiteiden uudistamistarpeet ovat tällä hetkellä varsin ajankohtainen aihe, sekä siitä syystä, että Ukrainan pakolaisten määrä tuo haastetta Suomen kotouttamisjärjestelmille, että kotoutumislain uudistamisen takia. Näkökulma ”koko yhteiskunta kotouttaa” on tuotu esiin sekä kotoutumislain kokonaisuudistusprosessin yhteydessä että akateemisessa keskustelussa (mm. Saukkonen 2020). Näin ollen myös tämä opinnäytetyö, joka pyrkii tuomaan esiin ukrainalaisten kokemuksia kolmannen sektorin toimijan mahdollistamassa vapaaehtoisuustoiminnassa, kotoutumisen näkökulmasta, liittyy tähän ajankohtaiseen keskusteluun.

Edellä mainittujen kysymysten ja julkisessa keskustelussa viime aikoina esiin nousseiden teemojen pohjalta nousi kiinnostus kuulla, miten ukrainalaiset itse kokevat ja mitä he ajattelevat osallistumisestaan ruokajakoon vapaaehtoisuuspohjalta. Jos heidän omia ajatuksiaan kysytään, toisivatko he haastatteluissa itse esiin kotoutumiseen ja kotoutumisen teoriaan liittyviä näkökulmia? Mikä kaikki heidän tekemässään vapaaehtoisuustoiminnassa voidaan nähdä kotoutumisprosessia edistävänä toimintana, vai voidaanko sitä ylipäänsä tarkastella kotoutumisesta käsin? Tutkimuksen fokus on kuitenkin ukrainalaisten omassa kertomassa, heidän itsensä vapaasti, haastattelukysymysten pohjalta, tuottamassa aineistossa.

Kotoutuminen on moniulotteista, ja sitä voidaan tarkastella eri näkökulmista. Rakenteellisen kotoutumisen ulottuvuuteen sisältyy esimerkiksi asuminen, työllisyys, terveys ja hyvinvointi sekä koulutus, vuorovaikutukselliseen kotoutumiseen sosiaalisten suhteiden ja verkostojen rakentaminen. Kotoutumista voidaan tarkastella myös identiteetin ja samastumisen kannalta. Kokeeko maahan muuttanut yhteenkuuluvuutta muiden, samaan yhteiskuntaan kuuluvien ihmisten kanssa? (Kotoutuminen.fi 2024b.) Kotoutuminen nähdään helposti yksilöllisesti ja tyypistetysti pelkkänä valtakulttuuriin sopeutumisena tai esimerkiksi maahan muuttaneen työllistymisenä, kun todellisuudessa se on paljon laajempi ja monimutkaisempi ilmiö, joka kattaa monenlaisia elämän osa-alueita ja prosesseja, ja jonka kesto vaihtelee yksilöstä toiseen huomattavastikin. Kotoutumisprosessi ei myöskään välttämättä etene missään tietyssä järjestyksessä. (Saukkonen 2020, luku 1.)

Kotoutumisen ulottuvuuksia voidaan jaotella eri tavoin. Pasi Saukkonen viittaa kirjassaan Suomi omaksi kodiksi: Kotouttamispolitiikka ja sen mahdollisuudet (2020, luku 1.1.1) saksalaisen muuttoliiketutkija Friedrich Heckmannin (2005) kotoutumisen osa-alueiden nelikenttään. Heckmannin mukaan kotoutuminen voidaan jakaa kulttuuriseen, vuorovaikutukselliseen, identifioivaan ja rakenteelliseen kotoutumisen ulottuvuuteen:

Kulttuurisella kotoutumisella viitataan tiedollisiin muutoksiin sekä käyttäytymisen, arvojen ja asenteiden muutoksiin. Yhteiskunnan pelisääntöjen oppiminen ja paikallisten tapojen sekä

normien omaksuminen on tärkeää, jotta uudessa ympäristössä kulttuurien välisiä ristiriitoja syntyy vähän ja arki on mahdollisimman sujuvaa. Uuden kotimaan kielen oppiminen on oleellinen osa kulttuurista kotoutumista.

Vuorovaikutukselliseen kotoutumisen ulottuvuuteen kuuluu ajatus siitä, että monipuoliset verkostot ja sosiaaliset suhteet eri väestöryhmien, myös kantaväestön kanssa, vahvistaa integroitumista yhteiskuntaan. Tähän kuuluu myös luottamus sosiaalisiin instituutioihin, kuten oikeuslaitokseen, poliisiin ja terveydenhuoltoon. Myös erilaisissa yhteisöissä, järjestöissä ja yhdistyksissä tapahtuu paljon vuorovaikutuksellista kotoutumista.

Identifioivalla kotoutumisella tarkoitetaan integraatiota samastumisen ja identiteetin mielessä. Maahan muuttanut kokee itsensä yhdenvertaiseksi ja täysivaltaiseksi yhteiskunnan jäseneksi uudessa kotimaassaan. Hän kokee myös, että muut hyväksyvät hänet osaksi yhteiskuntaa.

Rakenteellisesta kotoutumisesta puhutaan, kun katsotaan maahan muuttaneiden asemaa erilaisissa yhteiskunnan rakenteissa. Työmarkkinoille sijoittuminen on keskeinen osa tätä, samoin pääsy koulutusjärjestelmiin ja niissä menestyminen. Asuinolojen turvallisuus ja tarkoituksenmukaisuus sekä fyysisen ja psyykkisen hyvinvoinnin merkitys, mahdollisuus poliittiseen osallisuuteen, kuten äänestämiseen, ja mahdollisuus aktiiviseen osallistumiseen yhdenvertaisesti ja tasa-arvoisesti erilaisissa yhteiskunnan taloudellis-sosiaalisissa rakenteissa ovat myös osa rakenteellista integroitumista.

Näiden Heckmannin (2005) neljän kotoutumisen ulottuvuuden määritelmän pohjalta on tässä opinnäytetyössä lähdetty etsimään sekä teemahaastatteluiden teemoja että teoreettista viitekehystä tai ”kotoutumisen teoriaa”. Tutkielman analyysivaiheen lopussa palataan tähän peilaamalla haastatteluaineistosta syntyneitä yläluokkia yllä mainittuihin kotoutumisen osaluokkiin.

3 Ukrainalaiset Suomessa vuonna 2024 - taustaa

Tämän opinnäytetyön keskiössä ovat Suomessa ja työelämäkumppanin toimintakaupungissa, eteläsuomalaisessa keskikokoisessa kaupungissa, asuvat ukrainalaiset, joista kolmea haastateltiin tätä opinnäytetyötä varten. Kaupungin nimeä ei kerrota tutkimuseettisistä syistä, jotta opinnäytetyötä varten haastateltuja ukrainalaisia ei voida tunnistaa.

Tässä luvussa avataan hieman sitä, miksi vuonna 2024 Suomessa asuu paljon ukrainalaisia, ja miksi Suomessa ja työelämäkumppanin toimintakaupungissa asuvien ukrainalaisten tilanne on ajankohtainen, myös kotoutumisen näkökulmasta. Kuten koko Suomeen, työelämäkumppanin

toimintakaupunkiin on saapunut suuri määrä ukrainalaisia pakolaisia viimeisen kahden ja puolen vuoden aikana Ukrainan sodan seurauksena.

Pakolainen määritellään entisen pysyvän asuinmaansa tai kansalaisuusvaltionsa ulkopuolella oleskelevaksi henkilöksi, jolla on perusteltu syy pelätä joutuvansa vainotuksi entisessä pysyvässä asuinmaassaan tai kansalaisuusvaltiossaan alkuperän, kansallisuuden, uskonnon, johonkin tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi, ja jolle on myönnetty pakolaisasema vainon perusteella. Pakolaisaseman saa henkilö, jonka YK:n pakolaisjärjestö UNHCR katsoo olevan pakolainen, tai jolle jokin valtio myöntää turvapaikan. Sanaa voidaan yleiskielessä käyttää myös laajemmin, jolloin sillä voidaan edellä mainittujen lisäksi tarkoittaa myös henkilöitä, jotka ovat paenneet joko toiseen maahan tai maan sisällä esimerkiksi aseellisen selkkauksen, ihmisoikeusloukkausten, luonnonkatastrofien, laajalle levinneen väkivallan tai muiden vastaavien ilmiöiden seurausten takia. (Kotoutumisen sanasto 2021, 28.)

Turvapaikanhakijalla taas tarkoitetaan henkilöä, joka hakee kansainvälistä suojelua ja oleskeluoikeutta vieraasta valtiosta. Mikäli turvapaikanhakija saa kansainvälistä suojelua ja sen myötä turvapaikan, saa hän pakolaisaseman sekä pakolaisasemaan perustuvan oleskeluluvan. Oleskelulupa voidaan myöntää turvapaikanhakijalle myös muuten kuin pakolaisaseman perusteella. (Kotoutumisen sanasto 2021, 26.)

Vaikka Ukrainan sodan pakolaisilla on mahdollisuus hakea Suomesta turvapaikkaa, suurin osa heistä on hakenut oleskelulupaa kuitenkin tilapäisen suojelun perusteella. Vuosien 2022-2024 välillä ukrainalaiset ovat jättäneet Suomessa yhteensä noin 74 000 tilapäisen suojelun hakemusta. Syyskuussa 2024 Suomessa on noin 46 000 tilapäistä suojelua saavaa ukrainalaista. (Sisäministeriö 2024b.)

Venäjän käynnistettyä sotilaallisen suurhyökkäyksen Ukrainaan 24.2.2022 ja ukrainalaisten paetessa sotaa ja virratessa ulos Ukrainasta Euroopan unionin neuvosto otti ensimmäistä kertaa käyttöön tilapäisen suojelun direktiivin. Tilapäisen suojelun direktiivi hyväksyttiin EU:ssa vuonna 2001 Jugoslavian konfliktien jälkeen. Se on poikkeuksellinen toimenpide, jolla voidaan tarjota välitöntä ja tilapäistä suojelua laajamittaisen maahantulon tilanteessa henkilöille, jotka ovat joutuneet lähtemään EU:n ulkopuolisesta maasta ilman turvallisen takaisinpaluun mahdollisuutta. Tilapäisen suojelun direktiivi tarjoaa EU:lle välineen tämänkaltaisten tilanteiden ratkaisemiseen. Tilapäisen suojelun direktiivi astui voimaan 4.3.2022 Euroopan unionin neuvoston toimesta, kun Venäjän yllättävän hyökkäyksen Ukrainaan seurauksena oli massapako Ukrainasta, ja Euroopan komissio havaitsi riskin, että pakolaisia vastaanottavien EU-maiden vastaanottojärjestelmät eivät mahdollisesti kykenisi käsittelemään turvapaikkahakemuksia säädettyssä ajassa, mikä hankaloittaisi valtioiden omia turvapaikkaprosesseja ja vaikuttaisi kansainvälistä suojelua hakevien ihmisten oikeuksiin haitallisesti. (European Commission

2024.) Ukrainan sotapakolaisia on heinäkuussa 2024 tehdyn arvion mukaan Euroopassa 6 021 400, ja noin 558 000 muualla kuin Euroopan ulkopuolella, yhteensä siis yli kuusi ja puoli miljoonaa (UNHCR 2024).

Tilapäinen suojelu on tarkoitettu Ukrainasta sotaa pakeneville henkilöille, ja sen myöntäminen mahdollistaa turvapaikkamenettelyä kevyemmän ja nopeamman prosessin rajatulle joukolle. Jäsenmaille on jätetty harkintavalta tarkemman suojelua saavan kohderyhmän määrittelyyn, ja Suomessa tilapäistä suojelua myönnetään Valtioneuvoston päätöksellä 7.3.2022 laajemmalle joukolle Ukrainasta sotaa paenneita kuin EU:n tason päätöksessä on määritelty. Euroopan unionin neuvosto päätti kesäkuussa 2024, että tilapäistä suojelua jatketaan 4.3.2026 saakka. Päätöksen voimassaoloaikana Suomi ja kaikki EU-maat ovat velvollisia myöntämään tilapäistä suojelua ja oleskeluluvan päätöksessä määritellylle ryhmälle. (Sisäministeriö 2024a.) Suomessa tilapäisen suojelun hakemuksia jättäneitä sodan alkamisen jälkeen on yli 68 000. Maahanmuuttovirasto arvioi, että vuonna 2024 Suomeen saapuu noin 8000-12000 tilapäisen suojelun hakijaa. (Sisäministeriö 2024b.)

Tilapäistä suojelua saavilla on oikeus asua vastaanottokeskuksessa ja oikeus vastaanottokeskuksen järjestämiin palveluihin kuten turvapaikanhakijoillakin. Näihin kuuluvat esimerkiksi terveydenhuollon palvelut ja välttämättömät sosiaalihuollon palvelut, sekä välttämätön toimeentuloturva. Halutessaan tilapäistä suojelua saavat voivat järjestää asumisensa myös itsenäisesti, yksityismajoituksessa. Tilapäistä suojelua hakeneilla on välitön työnteko-oikeus. Vuoden 2023 maaliskuusta alkaen tilapäistä suojelua saavat ukrainalaiset, jotka ovat oleskelleet Suomessa yhtäjaksoisesti jo vähintään vuoden, ovat voineet hakea Digi- ja väestötietovirastolta kotikuntaa, jonka myöntämisen jälkeen he siirtyvät vastaanottopalveluista kuntien ja hyvinvointialueiden palveluiden asiakkaisiksi ja kuntalaisiksi. (Sisäministeriö 2024a.)

Ukrainasta saapuva voi oleskella Suomessa myös muutoin kuin tilapäisen suojelun perusteella. Jos ukrainalaisella on biometrinen passi, hän voi oleskella Suomessa viisumivapaasti 90 päivää ilman oleskelulupaa. Ukrainalaisia oleskelee Suomessa myös esimerkiksi työn, perhesiteen tai opiskelun perusteella saadulla oleskeluluvalla. Ukrainalaisilla on myös oikeus hakea turvapaikka Suomesta. Näin ollen osa Ukrainasta paenneita on voinut hakea kotikuntaa jo aiemmin, vähintään kaksi vuotta kestäneen työ- tai opiskelupaikan perusteella, tai jos perheenjäsenellä on kotikunta Suomessa. (Kotoutuminen.fi 2024.) Maahanmuuttoviraston tilastojen mukaan kotikuntaan on siirtynyt huhtikuun 2024 loppuun mennessä yhteensä noin 20 800 ukrainalaista. Kotikuntaan oikeutettuja ukrainalaisia, jotka eivät ole vielä hakeneet kotikuntaa (osalla kuntaan siirtymisen prosessi on vielä kesken) on vastaanottokeskusten asiakkaina noin 13 000. (Maahanmuuttovirasto 2024a, 37.)

Sisäministeriön toimeksiannosta vuonna 2024 tehdyn selvityksen (Koptsyukh & Svyrenko, 2024) mukaan suurin osa (82%, 1066 kpl) ukrainalaisista kyselyyn vastanneista (1302 kpl) aikoi

jäädä seuraavaksi kuudeksi kuukaudeksi samaan paikkaan, jossa he Suomessa asuivat, ja yli 90 % kyselyyn vastanneista ukrainalaisista oli tyytyväisiä elämäänsä Suomessa. Selvitys, joka on jatkoa kesällä 2022 tehdylle selvitykselle ja laadittiin ukrainalaisille suunnatun Webropol-verkkokyselyn tulosten pohjalta, pyrki kartoittamaan Suomeen saapuneiden ukrainalaispakoilaisten suunnitelmia Suomessa oleskelun, kotikunnan hakemisen ja mahdollisen Ukrainaan paluun suhteen (Koptsyukh & Svnarenko 2024, 4.) Kyselyyn vastanneista noin 92% haluaa pysyä Suomessa, vähintäänkin lähitulevaisuudessa. Noin 8 prosentilla oli muita suunnitelmia, kuten muuttaminen takaisin Ukrainaan (0,4%), toiseen EU-maahan (1%) tai EU:n ulkopuolelle (0,3%), tai ei osannut vastata (7%). (Koptsyukh & Svnarenko 2024, 55.)

Ukrainan turvallisuustilanne ei ole juurikaan parantunut. Ukrainan infrastruktuuri on tuhoutunut tai vahingoittunut, ja humanitaarinen tilanne sekä jälleenrakentamisen edistyminen vaikuttaa vahvasti siihen, milloin, minne ja miten pakolaiset voivat pysyvästi palata kotimaahansa. Näkymät pysyvään palaamiseen ovat suurelta osin edelleen heikot. Sodan pitkittymisen takia on todennäköistä, että tilapäisen suojelun asiakkaat jatkavat integroitumistaan suomalaisen yhteiskuntaan. (Koptsyukh & Svnarenko 2024, 11.)

Kyselyn perusteella vaikuttaa siltä, että erittäin suuri osa ukrainalaisista pakolaisista harkitsee asettumista Suomeen pitkäkestoisesti tai jopa pysyvästi. Tästä on mahdollista vetää johtopäätös, että monilla ukrainalaisilla saattaa olla vahva motivaatio kotoutumiseen ja suomalaiseen yhteiskuntaan integroitumiseen. Tämä voisi osaltaan toimia selittävänä tekijänä sille, että huolimatta vapaaehtoistoimintaan osallistumisen haasteista, kuten kielimuurista ja kulttuurieroista, ukrainalaisia on oma-aloitteisesti hakeutunut vapaaehtoistyöntekijöiksi, esimerkiksi tämän opinnäytetyön tutkimusympäristönä olevaan ruoka-aputoimintaan.

On perusteltua panostaa kaiken sellaisen kehittämiseen, mikä jatkossakin edesauttaa ukrainalaisten kotoutumista Suomeen tavalla tai toisella. Kotoutumistalkoissa niin jokaisen yhteiskunnan jäsenen kuin myös erilaisten ruohonjuuritason yhteisöjen, yhdistysten ja järjestöjen rooli ja merkitys on tärkeä. Kuten Saukkonen (2020, luku 2.3.1) toteaa puhuessaan kaupungin ja yhteiskunnan kaikkien jäsenten merkityksestä kotouttamisessa: ”Sanotaan, että sota on liian tärkeä asia sotilaille jätettäväksi, ja sama koskee myös kotouttamista, joka ei ole vain tähän tehtävään erikseen osoitettujen kotouttajien vastuulla.”

4 Vapaaehtoistoiminta

Kotoutumisen käsitteen ja teorian lisäksi yksi tämän opinnäytetyön keskeisistä teemoista on vapaaehtoistoiminta. Tämän lisäksi käytetään myös käsitteitä vapaaehtoistyö ja vapaaehtoisuus. Kansalaisareenan (2024) mukaan käsitteitä vapaaehtoistyö ja vapaaehtoistoiminta käytetään usein rinnakkain. Vapaaehtoinen taas on henkilö, joka tekee

vapaaehtoistyötä/osallistuu vapaaehtoistoimintaan. Kansalaisareenan määritelmän mukaan Suomessa käsitteitä vapaaehtoistyö ja vapaaehtoistoiminta käytetään toistensa synonyymeina (Kansalaisareena 2024a). Käsitteitä käytetään erilaisissa yhteyksissä hieman eri tavoin, riippuen siitä, puhutaanko vapaaehtoisen tekemästä työstä vai painotetaanko osallistumista vapaaehtoistoimintaan. Tässä opinnäytetyössä käytetään ensisijaisesti käsitettä vapaaehtoistoiminta, koska tutkimuksen painopiste on enemmän vapaaehtoistoimintaan osallistumisessa kuin vapaaehtoistyön tekemisessä, joka viittaisi vahvemmin konkreettisten (vapaaehtois-)työtehtävien tutkimiseen ja kuvailuun. Opinnäytetyössä käytetään toisinaan tarvittaessa käsitteitä vapaaehtoistyö ja vapaaehtoisuus, riippuen kontekstista. Myös aiheeseen liittyvässä tutkimuksessa käytetään käsitteitä vapaaehtoistoiminta, vapaaehtoistyö ja vapaaehtoisuus rinnakkain.

Erityisen mielenkiintoista on tarkastella vapaaehtoisuutta juuri maahanmuuttajien, tässä tapauksessa ukrainalaisten kohdalla. Suomalaisten tekemää vapaaehtoisuutta ja sen motiiveja on tutkittu Suomessa jonkin verran, myös maahanmuuttajiin kohdistuvaa vapaaehtoistoimintaa (Berhanu 2017, 13-14). On helppo ymmärtää, että vapaaehtoisuus tuo lisäarvoa elämään monella tapaa. Sen sijaan maahanmuuttajien tekemästä vapaaehtoistoiminnasta on Suomessa tehty vähemmän tutkimusta, ainakin osittain varmasti siksi, että Suomi on verrattain uusi maahanmuuton kohdema (Berhanu 2017, 8, 14). Maahanmuuttajien kohdalla on seikkoja, joiden voisi ajatella tekevän vapaaehtoistyöstä niin haastavaa, että kynnyks hakeutua siihen kasvaa korkeaksi. Yksi näistä on kielimuuri; voisi kuvitella, että tämän opinnäytetyön toimintaympäristö, nopeatempoinen ja monesti sekavakin ruokajakotilanne ja siinä tehokkaasti auttaminen olisi yhteisen kielen puuttuessa vielä haastavampi tilanne, niin että kynnyks tarjoutua avuksi olisi liian suuri. Toinen vastaava asia on se, että uuteen maahan, uuteen kulttuuriin ja vieraiden ihmisten pariin tuleminen vie epäilemättä paljon energiaa ja voimavaroja. Mieleen tulee, että vapaaehtoistyö ei olisi ”ensimmäisenä listalla” maahanmuuttajan koettaessa sopeutua uuteen tilanteeseen. Mikä innostaa ukrainalaisia maahan muuttaneita kuukaudesta ja jopa vuodesta toiseen tulemaan fyysisestikin haastavaan ruokajakelun avustavaan toimintaan, vapaaehtoisesti, yhden tai useamman kerran viikossa? Vapaaehtoiset saavat ruokakassin samoin kuin muutkin ruokajakelupäivään tulevat ukrainalaiset, taloudellinen apu ei siis voi olla yksistään motiivina vapaaehtoisuuteen, koska saman avun saa ”vain jonottamalla”.

Kansalaisareena ry. määrittelee vapaaehtoisuuden tärkeäksi koetun asian puolesta toimimiseksi, maailman muuttamiseksi ja epäkohtiin puuttumiseksi, haluksi tehdä hyvää. Vapaaehtoistoiminta perustuu vapaaseen tahtoon ja valintaan ja siinä voi toimia tavallisen ihmisen tiedoin ja taidoin, tai hyödyntää erityisosaamistaan. Vapaaehtoistoiminta on palkatonta. Vapaaehtoistoiminta on kaksisuuntainen prosessi, se hyödyttää sekä tekijäänsä että sen kohdetta, ja myös yksilöitä ja yhteiskuntaa. Vapaaehtoistoiminta lisää vahvaa yhteiskunnallista luottamusta ja sosiaalista pääomaa. Vapaaehtoinen hyötyy oppimalla uusia taitoja, kokemalla iloa, tutustumalla uusiin ihmisiin ja saamalla uusia kokemuksia. Parhaimmillaan

vapaaehtoistyön myötä ihminen voimaantuu. Vapaaehtoistoiminta ehkäisee yksinäisyyttä ja syrjäytymistä, lisää osallisuutta ja edistää monin tavoin ihmisten ja eläinten hyvinvointia. (Kansalaisareena 2024b.)

Kansalaisareenan vapaaehtoisuuden määritelmässä mainittu sosiaalinen pääoma on erityisen mielenkiintoinen käsite. OECD luonnehtii sen sosiaalisiksi verkostoiksi, jotka jakavat yhteisiä normeja, arvoja ja yhteisymmärryksiä, jotka puolestaan edistävät yhteistyötä ryhmien sisällä tai niiden välillä (Berhanu 2017, 15). Toinen vapaaehtoistyön tutkimuksessa usein mainittu käsite on inhimillinen pääoma. OECD sanoittaa inhimillisen pääoman yksilöissä olevaksi taidoiksi, taidoiksi, osaamiseksi ja ominaisuuksiksi, jotka edistävät henkilökohtaisen, sosiaalisen ja taloudellisen hyvinvoinnin luomista (Berhanu 2017, 14).

Yeteshawork B. Berhanun tutkimus vapaaehtoisuudesta maahanmuuttajien keskuudessa (Volunteering among immigrants 2017) kuvaa ja analysoi Suomessa asuvien maahanmuuttajien tekemää vapaaehtoistyötä ja muodollisen vapaaehtoistyön asemaa tunnetuissa vapaaehtoistoiminnan järjestöissä. Tutkimuksessa tarkastellaan myös vapaaehtoistoiminnan merkitystä kotoutumiselle ja käsitellään maahanmuuttajajärjestöjen, uskonnollisten yhteisöjen, kuntien ja vapaaehtoistoimintaa järjestävien tahojen roolia vapaaehtoistoiminnan edistämässä väliinään yhteiskuntaan kotoutumisessa.

Berhanu viittaa useisiin maahanmuuttajien vapaaehtoistoiminnasta tehtyihin tutkimuksiin kuvataessaan sosiaalisen ja inhimillisen pääoman käsitteitä ja niiden merkitystä maahan muuttaneille henkilöille. Maahanmuuttajien asettuessa uuteen maahan, jonka kieli ja kulttuuri eroavat heidän omistaan, heidän sosiaalinen ja inhimillinen pääomansa vähenee. Vapaaehtoistoiminta auttaa maahanmuuttajia kehittämään tätä pääomaa sekä tuomaan mukanaan muita lukuisia hyötyjä. Vapaaehtoistoiminta tarjoaa hyvän tilaisuuden sekä maahanmuuttajille että vastaanottavalle yhteiskunnalle kohdata toisiaan, olla vuorovaikutuksessa, tutustua toisiinsa, välttää ennakkoluuloja ja rakentaa keskinäistä luottamusta. Vapaaehtoistoiminnalla on tärkeä rooli sosiaalisen ja inhimillisen pääoman rakentamisessa, mitkä edistävät maahanmuuttajien sosiaalista ja taloudellista osallisuutta yhteiskunnassa. (Berhanu, 2017, 5, 14-15, 36.)

Pääkaupunkiseudulla maahanmuuttajat ovat kuitenkin aliedustettuja tunnetuissa vapaaehtoistoiminnan valtavirtajärjestöissä. Samansuuntaisia tutkimustuloksia on esitetty ulkomailla, muun muassa Kanadassa ja Englannissa tehdyissä tutkimuksissa, joihin Berhanu omassa tutkimuksessaan viittaa. Vapaaehtoistyön tekemisen esteiksi mainitaan esimerkiksi kielimuuri, kulttuuriset väärinkäsitykset ja rasismi. Muiksi syiksi mainitaan muun muassa maahanmuuttajien tiedon puute virallisen vapaaehtoistyön mahdollisuuksista ja sen moninaisista hyödyistä, sekä sosiaalisten verkostojen ja kontaktien puute ihmisiin, jotka toimivat itse vapaaehtoistyössä ja voisivat toimia välittäjinä vapaaehtoistoimintaa järjestäviin tahoihin. Myös näiden tahojen keskuudessa toisinaan vallitseva uskomus, että maahanmuuttajat, erityisesti

pakolaiset ja turvapaikanhakijat, eivät voisi olla potentiaalisia vapaaehtoistyöntekijöitä, aiheuttaa sen, että heitä ei oteta huomioon vapaaehtoistyön kandidaatteina. (Berhanu 2017, 18-19.)

Miksi maahanmuuttajat kuitenkin hakeutuvat tekemään vapaaehtoistyötä? Kun keskustellaan hyödyistä, joita maahanmuuttajille voi koitua vapaaehtoistyön tekemisen kautta, tutkimuksissa mainitaan usein esimerkiksi uusien ystävien tapaaminen, fyysisen ja henkisen hyvinvoinnin lisääminen, uusien taitojen oppiminen, sosiaalisten verkostojen luominen, mahdollisuus tukea jotain itselle tärkeää asiaa, uudesta kotimaasta ja sen työkuultuurista oppiminen, kieli- taidon kehittäminen, suosituksien saaminen mahdollista työpaikkaa varten ja työn hankkimis- mahdollisuuksien parantaminen, hyödyllisyyden tunne sekä itsensä aktiivisena pitäminen. (Berhanu 2017, 18.)

Maahanmuuttajille vapaaehtoistoiminta ei ole vain altruistista sosiaalisten normien noudattamista, vaan vapaaehtoistyö toimii tärkeänä välineenä kotoutumisprosessissa, ja voi auttaa maahanmuuttajia löytämään paikkansa yhteiskunnassa. Berhanun mukaan maahanmuuttaja- järjestöjen, paikallishallinnon, valtion sekä vapaaehtoisjärjestöjen ja vapaaehtoistoimintaa tukevien tahojen tulisi pyrkiä lisäämään maahanmuuttajien vapaaehtoistoiminnan kysyntää ja tarjontaa edistääkseen maahanmuuttajien taloudellista ja sosiaalista yhdenvertaisuutta. Berhanu tulee tulokseen, että erityistä huomiota on kiinnitettävä kotoutumista edistäviin maahanmuuttajayhdistyksiin ja uskonnollisiin yhteisöihin; näitä yhdistyksiä ja yhteisöjä tulisi kouluttaa ja tukea, jotta ne voisivat auttaa löytämään vapaaehtoistoimintamahdollisuuksia toimimalla pieninä vapaaehtoiskeskuksina. (Berhanu 2017, 36-37.) Berhanun ajatuksiin liittyen tässä opinnäytetyössä huomio kiinnittyy uskonnollisen yhteisön/ yhdistyksen järjestämään vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuteen maahanmuuttajille.

5 Opinnäytetyön työelämäkumppani

Tämän opinnäytetyön työelämäkumppani on Suomen Helluntaikirkkoon (Helluntaikirkko 2024d) kuuluva paikallinen helluntaiseurakunta, joka toimii keskisuudessa suomalaisessa kaupungissa. Paikallisseurakuntaan kuuluu yli 300 jäsentä, ja mukana aktiivisessa toiminnassa on lisäksi lapsia sekä muita henkilöitä, jotka eivät ole virallisesti jäseniä. Seurakunnassa on päätoimisia työntekijöitä kaksi pastoria, ja useita lähetys- ja kehitystyössä toimivia henkilöitä. Seurakuntaa johtaa hengellisen toiminnan osalta monijäseninen niin kutsuttu vanhimmistö. Seurakunnan hallinnollisista ja juridisista asioista vastaa yhdistys ja sen hallitus. Yhdistys vastaa myös tämän opinnäytetyön tutkimustyön toimintaympäristöstä eli ruokajakelusta.

Työelämäkumppanin työmuotoihin kuuluu ruoka-aputoiminta. Jokaviikkoisessa lahjoitusruoan jakelussa käy kahtena päivänä viikossa satoja avuntarpeisia ihmisiä. Ukrainan sodan puhjettua

keväällä 2022 ja ukrainalaisten pakolaisten saapuessa runsaslukuisesti Suomeen ja työelämäkumppanin toimintakaupunkiin, seurakunta vastasi lisääntyneeseen avuntarpeeseen lisäämällä resursseja ruokajakeluun. Myöhemmin seurakunta järjesti toisen lahjoitusruokajakopäivän erityisesti ukrainalaisille, mutta myös muille maahanmuuttajille ja pakolaisille (Ruokajakelun vastuuhenkilön puhelinhaastattelu 7.5.2024; pastorin haastattelu 1.8.2024). Ruokajakelussa toimii ukrainalaisia vapaaehtoisia, joista kolmea haastattelin tätä opinnäytetyötä varten.

Työelämäkumppanin kanssa käytyjen keskustelujen yhteydessä tuli esiin ajatus siitä, että haastattelujen tuloksista voisi olla mahdollisesti hyötyä työelämäkumppanin toiminnan kehittämisen suhteen. Vaikka työelämäkumppani on hengellinen toimija, helluntaiseurakunta, ja ruokajakotoiminta on lähtökohtaisesti taloudelliseen avustamiseen keskittyntä toimintaa, diakoniatyötä, työelämäkumppani toi ilmi keskusteluissa itseymmärrystä siitä, että vapaaehtoisuudella on merkittävä rooli myös osallisuuden ja yhteyden näkökulmasta. (Pastorin haastattelu 2024.) Diakonia, eli avustus- ja auttamistyö, lähimmäisen palvelu, nähdään laajasti ja kokonaisvaltaisesti; seurakunta elää ja toimii diakonisesti (Helluntaikirkko 2024a). Eri työ- ja toimintamuodot voidaan nähdä diakonian näkökulmasta. Tällöin vapaaehtoisuuden, myös osallistavana ja aktiivista toimijuutta vahvistavana, sekä mahdollisesti jopa kotoutumista edistävänä toimintana, nähdään olevan helluntaiseurakunnan arvojen ja toiminta-ajatuksen ytimessä.

6 Ruokajakelu toimintaympäristönä

Opinnäytetyön työelämäkumppani on osa Suomen Helluntaikirkkoa. Suurin osa Suomen Helluntaikirkkoon kuuluvista paikallisseurakunnista antaa ruoka-apua sekä jakaa hävikkiruokaa. Ruokajakelu on osa helluntaiseurakuntien diakoniapalvelua. (Helluntaikirkko 2024b). Työelämäkumppani on mukana valtakunnallisessa Kirkkopalvelut ry:n ylläpitämässä Ruoka-apu.fi-palvelussa, jonka tavoite on edistää valtakunnallista verkostoitumista ja tukea ruoka-aputoiminnan kentällä kaikkea paikallista kehittämistyötä. Ruoka-apu.fi toimii ilmoitustaulun ja tietopankin tavoin, ja yhdistää ruoka-avun etsijät sekä järjestäjät. Ruoka-avun järjestäjät voivat rekisteröityä palveluun, jolloin ruoka-apatapahtumia voi ilmoittaa ja muokata. Ruoka-avun etsijöiden ei tarvitse rekisteröityä palveluun. (Ruoka-apu.fi 2024.)

Opinnäytetyön työelämäkumppani on mukana myös Helluntaikirkon valtakunnallisessa Hyvällä sydämellä-hankkeessa, joka pyrkii auttamaan erityisesti vähävaraisia työttömiä ja heidän perheitään. Hankkeessa keskitytään yhteyden luomiseen ja henkilökohtaisen kontaktin saamiseen avuntarvitsijoiden kanssa sekä heidän ohjaamiseensa oikeanlaisen avun pariin. Hankkeessa mukana olevilla paikallisseurakunnilla on käytössään myös uusi auttamisen muoto, avuntarvitsijoille jaettavat maksukortit, joilla voi ostaa muun muassa elintarvikkeita ja muita perustuotteita kaupasta, joka on myöntänyt maksukortin. Hanke on saanut Euroopan unionin

osarahoitukseen. (Helluntaikirkko 2024c.) Kuuluminen Ruoka-apu.fi-palveluun on edellytys Hyvällä sydämellä-hankkeessa mukanaoloon. (Pastorin haastattelu 1.8.2024.)

Työelämäkumppanin ruoka-aputoiminta ukrainalaisille on muodostunut kaupungin mittakaavassa laajahkoksi avustusmuodoksi. Torstaisin tapahtuvassa ruokajakelussa on käynyt arvion mukaan enimmillään noin 250-300 ukrainalaista joka viikko. Asiakasmäärät ovat jonkin verran pienentyneet, mutta edelleen suuri osa kaupunkiin asettuneita tai vasta kaupunkiin saapuneita ukrainalaisia hakee joka viikko ruokakassin ja tapaa toisiaan ruokajaon jonossa. Kyseessä on siis myös ukrainalaisia yhdistävä sosiaalinen tapahtuma, jossa he näkevät toisiaan ja vaihtavat kuulumisia.

Ruokajakelun vapaaehtoistoiminta pitää sisällään paljon erilaisia työtehtäviä, esimerkiksi kuljetustehtäviä lahjoitusruoan hakemisessa eri toimijoilta ja eri kaupungeista, siivous- ja organisointitehtäviä, ruoan lajittelu- ja esillepanotehtäviä ja ruoan jakamista kymmenille, aiemmin jopa sadoille avuntarvitsijoille viikoittain. Ruokajakelutoiminta toteutetaan työelämäkumppanin tiloissa, seurakuntarakennuksen yhdessä kerroksessa. Ruokajakelutilat käsittävät keittiön aja varastojen lisäksi useita huoneita, joista jokaisessa on eri toimintoja, kuten lahjoitusruoan jakamista pienempiin rasioihin, leipien lajittelua sekä valmiiden annosten kokoamista, pakastimesta otettavien valmisruokien ja kylmiötiloissa säilytettävien ruokien jakamista ruokakasseihin ja niin edelleen. Lahjoitettavat elintarvikkeet haetaan muun muassa paikallisista ruokakaupoista. Ruokajakelupäivänä vapaaehtoiset avustajat, yhdessä ruokajakelun vastuuhenkilöiden kanssa, valmistavat ruoanhakijoille jaettavat, suunnilleen samansisällöiset ruokakassit. Yksi vapaaehtoisista antaa ovelta ruokakassin jonottavalle ruoanhakijalle, joka saa täydentää omaa kassiaan pöydästä, jossa on itse valikoitavia tuotteita. Jakelu kestää noin tunnin, minkä jälkeen vapaaehtoiset siivoavat ja korjaavat tavarat pois, lajittelevat jätteet ja roskat, vievät pahvit pahvinkeräykseen yms. Vapaaehtoisia on mukana myös muina päivinä kuin ruokajakelupäivinä erilaisissa tehtävissä, kuten lahjoitusruoan haussa ja siivous-tehtävissä. Vapaaehtoiset toimivat ruokajakelun nimettyjen vastuuhenkilöiden ohjaamina.

7 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite sekä tutkimuskysymys

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kuvailla ukrainalaisten kokemuksia vapaaehtoistoiminnastaan ruokajakelussa. Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa työelämäyhteistyökumppanille ruokajakelun vapaaehtoistoimintaan liittyvää tietoa toiminnan kehittämiseksi.

Opinnäytetyön tutkimuskysymys on: Minkälaisia kokemuksia ukrainalaisilla on vapaaehtoistoiminnastaan ruokajakelussa kotoutumisen näkökulmasta?

8 Tutkimuksen toteutus

8.1 Laadullinen tutkimus

Tämä opinnäytetyö on luonteeltaan kvalitatiivinen eli laadullinen tutkielma. Laadullista tutkimusta käytetään esimerkiksi silloin, kun halutaan kuvata jotakin ilmiötä ihmisten kokemusten avulla tai ymmärtää ihmisten itsensä ilmiölle antamia merkityksiä. Laadullista tutkimusta käytetään hyvin monenlaisilla eri aloilla, esimerkiksi johtamista, työyhteisöjen yhteisöllisyyttä, osaamista, opiskeluun liittyviä kokemuksia, yhteisöjen arvoja tai hyvinvointia tutkittaessa, mutta yhteistä näille on se, että tutkimuksen kiinnostus kohdistuu yhteisöjen tai yksilöiden jotakin ilmiötä koskeviin käsityksiin tai kokemuksiin ja niille annettuihin merkityksiin. (Vilkkä 2021, luku Laadullinen tutkimus). Kanasen (2015, 66) mukaan laadullisen tutkimuksen tarkoitus on ymmärtäminen. Tämän opinnäytetyön tarkoitus on lisätä tietoa ja ymmärrystä siitä, miten ukrainalaiset vapaaehtoiset itse kokevat vapaaehtoistoimintansa ruokajakelussa kotoutumisen näkökulmasta. Laadullinen tutkimusote soveltuu siis hyvin tähän opinnäytetyöhön, koska sen avulla on mahdollista tutkia ilmiötä tutkimukseen osallistuvien ihmisten näkökulmasta, ikään kuin sisältäpäin, ja saada siitä syvällisempi käsitys (ks. Vilkkä 2021, luku Laadullinen tutkimus). Laadulliselle tutkimukselle on ominaista, että siinä otetaan tutkimuksen kohteeksi usein pieni määrä tapauksia. Tavoitteena on analysoida nämä niin perusteellisesti kuin mahdollista. Aineiston tieteellisyyden kriteeri ei ole määrä, vaan laatu. Tutkimuskohde pyritään kuvaamaan tarkasti ja historiallisen yksityiskohtaisesti, ja sijoittamaan tämä yhteiskunnalliseen yhteyteensä. (Eskola & Suoranta 1998, 13.) Koska tämän opinnäytetyön tutkimuskohteena olevia ukrainalaisia vapaaehtoisia on vain kolme, laadullinen tutkimus mahdollistaa ilmiön syvällisen ja perusteellisen tutkimisen ja analysoimisen.

8.2 Aineiston hankinta

Aineistonkeruumenetelmäksi tässä opinnäytetyössä valittiin haastattelu, tarkemmin sanoen puolistrukturoitu teemahaastattelu. Kanasen (2015, 143) mukaan Boyce & Neale ovat todenneet, että haastattelun käyttö sopii erityisesti silloin, kun tutkimuksen kohteena ovat mielipiteet, käyttäytyminen tai sellaiset tutkimusalueet, joista ei vielä tiedetä paljoa. Laadulliselle tutkimukselle ominaisesti yksityiskohtaisia, tarkkoja kysymyksiä ei voida tehdä, koska ilmiötä ei tunneta vielä tarkasti, ja haastattelu onkin hyvin joustava menetelmä, sillä haastattelija voi tarpeen vaatiessa esittää uusia kysymyksiä, jolloin tieto ilmiöstä lisääntyy, syvenee ja tarkentuu (Kananen 2015, 143-144). Haastattelu on yksi laadullisen tutkimuksen yleisimpiä aineistonkeruumenetelmiä Suomessa, ja sen idea on järkeenkäypä ja yksinkertainen: halu saada tietää, mitä haastateltavalla on mielessään (Eskola & Suoranta 1998, luku 3). On luonnollista keskustella ihmisten kanssa ja tehdä heille kysymyksiä, kun haluamme ymmärtää heidän toimintaansa, kokemuksiaan, mielipiteitään sekä arvoja ja merkityksiä, mitä he antavat tapahtumille (Hirsjärvi & Hurme 2000 & 2022, luku 1). Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on

kuvailla ukrainalaisten vapaaehtoisten kokemuksia, joten haastattelu oli luonteva valinta aineistonkeruumenetelmäksi.

Haastattelun muotoja on erilaisia, ja ne voivat vaihdella vapaasta keskustelusta (strukturoidun haastattelu) haastatteluihin, joissa on tiukka, ennalta suunniteltu ja kaikille haastatelluille yhteneväinen kysymysjärjestys ja samat kysymykset kaikille (strukturoidu haastattelu) (Kananen 2015, 144). Näiden välimuodosta puhutaan nimellä puolistrukturoidu haastattelu. Kirjallisuudessa on käytetty hieman erilaisia jaotteluja näiden haastattelun muotojen suhteen. Eskola & Suoranta (1998, luku 3) jakaa haastattelun muodot neljään eri tyyppiin, joista teemahaastattelu on oma tyyppinsä, kun taas Kananen (2015, 145) katsoo teemahaastattelun strukturoidun haastattelun yhdeksi muodoksi. Hirsjärvi & Hurme (2001 & 2022, luku 4.2.3) kutsuu teemahaastattelua puolistrukturoiduksi menetelmäksi, koska haastattelun aihepiirit, teemat, ovat kaikille haastateltaville samat, mutta strukturoidun haastattelun tarkka kysymysjärjestys ja kaikille samat kysymykset puuttuvat.

Teemahaastattelussa tutkija on etukäteen valinnut ja määrännyt teemat, laajemmat asiakokonaisuudet, joiden pohjalta hän on laatinut aiheita, joista haastattelutilanteessa keskustellaan melko vapaasti. Teemat valitaan niin, että tutkittava ilmiö saadaan mahdollisimman kattavasti käsiteltyä, mikä edellyttää sitä, että tutkijalla on jonkinlainen käsitys jo valmiiksi tutkimuksen kohteesta ja aihepiiristä. Teemoja ei voi kuitenkaan lyödä täysin lukkoon ennen haastatteluja, vaan tutkijan on oltava avoin haastatteluissa esiin nouseville, uusillekin kysymyksille. Tutkijan ennakkokäsitys ja ”liian hyvä” ilmiön tietämys saattaa aiheuttaa sen, että haastattelukysymykset ja teemat ovat liian tarkkoja ja etukäteen valmiiksi mietittyjä, jolloin ilmiöstä ei saadakaan uutta tietoa. Tutkijan on oltava haastattelutilanteessa joustava seuraamaan vastauksista avautuvia uusia polkuja, ja mahdollisesti tekemään uusintahaastatteluja, sillä lisäkysymysten keksiminen saatujen vastausten perusteella lennosta on haastavaa. Ilmiö avautuu kerroksittain, kuin kuorittava sipuli, ja ilmiön ymmärtäminen syventyy vähitellen. Teemahaastattelut etenevät yleisistä kysymyksistä yksityiskohtaisiin, ja haastattelussa esitetään ensisijaisesti avoimia kysymyksiä, kuten kysymyssanoja ”mitä”, ”miksi” ja ”kuinka”, joihin ei voi vastata vain yhdellä sanalla, vaan vastaajan on selitettävä asiaa tarkemmin. (Kananen 2015, 148-151.)

Yksi haastavimpia asioita opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa oli teemojen pohtiminen haastattelurunkoa varten. Kuten Hirsjärvi & Hurme (2001 & 2022, luku 5.5.1.) toteavat, tutkijan on suunnitteluvaiheessa päätettävä, mitä päätelmiä hän haluaa aineistosta tehdä. Tällöin tutkijan on otettava kantaa hypoteesien muodostamiseen. Hypoteesien asema on kuitenkin teemahaastattelussa ongelmallinen, jopa kyseenalainen, varsinkin kun tutkitaan monimutkaista ilmiötä tai ilmiöryhmää. Edeltä käsin asetettujen hypoteesien todentamisen sijaan teemahaastattelussa kiinnostus kohdistuu pikemminkin hypoteesien löytämiseen ja ilmiön perusolemuksen ymmärtämiseen. (Hirsjärvi & Hurme 2000 & 2022, 5.5.1.) Teemoja on kuitenkin

etukäteen valittava. Herää kysymys, milloin haastatteluteemojen ja niiden pohjalta laadittujen kysymysten taustalla on liiallisesti tutkijan vahva arvaus siitä, mitä vastauksia hän tulee kysymyksiinsä saamaan, ja kuinka paljon tämä ennakkonäkemyksensä vaikuttaa teemojen valintaan jo lähtökohtaisesti, ja sitä kautta johdattelee haastateltavat antamaan haluttuja vastauksia? Johdattelevien kysymysten tekeminen on epäeettistä, jolloin työn luotettavuus joutuu kyseenalaiseksi (Kananen 2015, 151). Missä menee raja, milloin tutkijalla on ennakolta tarpeeksi, mutta ei liikaa tietoa tutkittavasta ilmiöstä ja aihepiiristä? Laadullisessa tutkimuksessa ei ole tarkoitus asettaa lukkoon lyötyjä ennako-oletuksia tutkimuksen tuloksista tai tutkimuskohteesta, vaan tutkijan pitäisi oppia uutta ja yllätyä tutkimuksen edetessä. Hypoteesittomuus ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö tutkijalla olisi mitään ennako-oletuksia, vaan että nämä tiedostetaan ja otetaan huomioon tutkimuksen esioletuksina. Aineistot tarjoavat mahdollisuuden löytää uusia näkökulmia tutkittavaan ilmiöön. (Eskola & Suoranta 1998, Hypoteesittomuus).

Tässä opinnäytetyössä tiedostettuna ennako-oletuksena on ajatus siitä, että vapaaehtoistoiminta pienimuotoisessa, melko epävirallisessa kolmannen sektorin, tässä tapauksessa seurakunnan/yhdistyksen, järjestämässä ruokajakelutoiminnassa tarjoaa ukrainalaisille mahdollisuuden luontevien väestösuhteiden luomiseen suomalaisten kanssa ja tilaisuuden muun muassa osallisuuden kokemiseen ja kotoutumiseen. Tämä ennako-oletus vaikutti myös haastatteluteemojen valintaan, niin että ainakin osan teemoista oli tarkoitus herätellä keskustelua tästä. Teemahaastattelurunko ideoitii opinnäytetyön teoreettisen viitekehyksen, Friedrich Heckmannin kotoutumisen ulottuvuuksien nelikentän pohjalta. Osa kysymyksistä ja teemoista eivät liittyneet tähän, vaan olivat luonteeltaan enemmänkin yleisluontoisia tai haastateltavien taustaa kartoittavia. Taustatietokysymykset esitettiin heti haastattelun alussa, ja niiden tarkoitus oli muun muassa saada haastateltavat vapautumaan, kun he pääsevät kertomaan itsestään ja vastaamaan aluksi helppoihin kysymyksiin konkreettisista aiheista, esimerkiksi siitä, ovatko he osallistuneet vapaaehtoistoimintaan aiemmin, ennen osallistumistaan vapaaehtoistoimintaan työelämäkumppanin ruokajakelussa. Tämä vaikutti toteutuvan haastattelutilanteessa, ja tunnelma sekä puhe vapautui selvästi näiden myötä. Taustatietokysymysten suhteen käytettiin harkintaa, otetaanko niihin saaduista vastauksista aineistoa lainkaan. Ne jätettiin lopulta tietoisesti pois varsinaisesta haastattelun analyysistä, koska vastauksissa oli mukana mahdollisia tunnistetietoja, kuten haastateltavien aiempia ammatteja ja koulutuksia. Näissä vastauksissa ei ollut myöskään varsinaisesti tutkimuskysymykseen liittyvää informaatiota.

Haastattelut toteutettiin etukäteen sovitusti yhtenä ryhmähaastatteluna työelämäkumppanin tiloissa, joissa ruokajako viikoittain järjestetään. Tila oli haastateltaville entuudestaan tuttu, minkä osaltaan toivottiin vaikuttavan siten, että haastateltavat eivät jännittäisi haastattelua niin paljon kuin he ehkä vieraammassa tilassa tai ympäristössä tekisivät.

Haastateltaviksi valikoitui 3 henkilöä, joista jokainen on työelämäkumppanin ukrainalaisten ruokajakelussa aktiivisesti vapaaehtoisena toimiva ukrainalainen maahanmuuttaja. Ruokajakelussa toimii useita muitakin ukrainalaisia vapaaehtoisia, mutta nämä kolme haastateltavaa valittiin, koska he olivat toimineet pidempään ruokajakelussa, esittivät kiinnostuksen olla haastateltavana ja haastattelun ajankohta sopi heille. Alkuperäisenä suunnitelmana oli tehdä yksi ryhmähaastattelu, mutta mahdollisuudeksi jätettiin myös tehdä toinen haastattelukierros, tällä kertaa yksilöhaastatteluina, mikäli se tuntuisi tarpeelliselta tai välttämättömältä, ja haastattelussa nousisi esiin uusia mielenkiintoisia teemoja tai aiheita, joita ensimmäisen haastattelun aikana ei onnistuta tutkimaan riittävästi. Tämä syventäisi ilmiöstä saatavaa tietoa ja ymmärrystä. On myös todennäköistä, että haastateltavat voisivat tuovat esiin erilaisia, ehkä henkilökohtaisempiakin asioita yksilöhaastattelussa ryhmähaastatteluun verrattuna, mikä avaisi uusia näkökulmia tutkittavaan ilmiöön. Toteutusvaiheessa kuitenkin todettiin, että yhdessä ryhmähaastattelussa saatiin kerättyä riittävästi aineistoa, joten yksilöhaastattelukierros ei ollut tarpeellinen toteuttaa, ja myös aikataulullisista syistä ryhmähaastattelun katsottiin riittävän.

Haastattelun muodoksi valittiin ryhmähaastattelu siitä syystä, että haastateltavat tuntevat entuudestaan toisensa, ja tilanne voisi olla heille helpompi ja vähemmän jännittävä, kun he voivat kertoa ajatuksistaan ja kokemuksistaan ryhmässä. Ryhmähaastattelulla tarkoitetaan haastattelua, jossa läsnä on useampi haastateltava yhdellä kertaa. Joskus myös haastateltajia on useampi. Ryhmähaastatteluja voidaan käyttää yksilöhaastattelun ohella, tai yksilöhaastattelun sijasta, jolloin haastateltavat voivat saada tukea ja rohkaisua toisistaan, muistella, herättää muistikuvia ja innostaa toisiaan puhumaan jne. Ryhmähaastattelun etuina on mainittu muun muassa se, että ryhmässä haastateltavat kontrolloivat toisiaan, ja se, että se on tehokas haastattelumenetelmä. Haasteina on tuotu esiin haastattelutilanteen aloittaminen sekä se, että ryhmässä saattaa olla keskustelua dominoivia henkilöitä, haastattelijan tehtävä kun on pääsääntöisesti vain saattaa tilanne käyntiin ja sen jälkeen astua taka-alalle. Myös haastatteluajankohdan sopiminen voi tuottaa aikataulullisista syistä haasteita, kun haastateltavia on useampia. Näiden lisäksi haastattelutilanteen jälkeen äänitteen purkamisessa ja litteroinnissa saattaa tulla ongelma, kun jälkikäteen on hankala saada selvää, kuka haastateltavista on äänessä. Ryhmähaastattelun purkaminen on työläämpää kuin yksilöhaastatteluiden. (Eskola & Suoranta 1998, luku Ryhmähaastattelu.)

Toteutin ryhmähaastattelun itse. En ollut haastateltaville entuudestaan tuttu, paitsi osalle heistä lyhyen esittäytymisen myötä, kun kävin tutustumassa ruokajakelutoimintaan opinnäytetyöprosessin alussa keväällä/alkukesästä 2024. Tällöin työelämäkumppanin ruokajakelusta vastaavan henkilö esitteli minut ruokajakelun ukrainalaisille vapaaehtoisille, ja heille kerrottiin lyhyesti opinnäytetyön alustavasta aiheesta. Osa vapaaehtoisista ilmaisi jo tuolloin kiinnostustaan olla haastateltavana, ja sovimme, että olen yhteydessä heihin, kun haastattelu

tulee syksyllä ajankohtaiseksi. Vapaaehtoisilla oli siis noin viisi kuukautta aikaa harkita osallistumistaan tutkimukseen.

Haastattelutilanteessa oli mukana venäjänkielinen tulkki, jonka läsnäolosta ja osallistumisesta haastateltavat olivat etukäteen saaneet tiedon, ja antaneet tähän suostumuksen suullisesti. Tulkki tulkkasi kysymykset venäjäksi haastateltaville, joista jokainen puhuu venäjää. Haastateltavien vastaukset hän tulkkasi sitten suomeksi. Tulkki toimii myös itse vapaaehtoisena työelämäkumppanin erilaisissa toimintamuodoissa, kuten ruokajakelussa, sekä tulkkaustehtävissä että muissa vapaaehtoistehtävissä. Tulkilla ja haastateltavilla oli entuudestaan hyvät ja läheiset välit, ja yhteinen kokemus vapaaehtoistehtävistä ruokajakelussa tuntui auttavan haastatteluvastausten tulkkauksessa. Tulkilla on vahva suomen kielen taito ja laajasti kokemusta tulkkaustehtävistä, sillä hän toimii suomen kielen opettajana maahanmuuttajille. Tulkin käyttämiseen liittyviin kysymyksiin palataan vielä luvussa 9 Opinnäytetyön eettisyys.

Ennen haastattelutilannetta haastateltavat olivat saaneet muun muassa tiedotteen opinnäytetyöstä (liite 1) ja perehtyneet opinnäytetyön aiheeseen. Tiedote oli käännetty heille myös venäjäksi. Käännös tehtiin ensin koneellisen käännösohjelman avulla, jonka jälkeen tutkimusprosessin ulkopuolinen, venäjänkielinen ukrainalainen henkilö tarkisti käännöksen oikeakielisuuden ja ymmärrettävyyden.

Tulkin kanssa olin keskustellut aiemmin puhelimitse ja kertonut hieman tarkemmin, minkälaisia teemoja haastattelussa käsitellään. Tällä halusin varmistaa, että tulkilla on mahdollisuus rauhassa etukäteen miettiä esimerkiksi aihepiiriin liittyvää sanastoa. Itse haastattelutilanteessa sekä haastateltavat että tulkki tuntuivat ymmärtävän koko ajan, mitä kysymyksillä tarkoitetaan. Vaikutti siltä, että tulkki käänsi kysymykset ja vastaukset asianmukaisesti. Oma alkeistasoinen venäjän kielen taitoni vaikutti haastattelutilanteessa muun muassa siten, että ymmärsin käydystä venäjänkielisestä keskustelusta, milloin oma kysymykseni oli ollut epäselvä, ja saatoin tarkentaa sitä jo ennen kuin tulkki käänsi keskustelua suomeksi. Tämä auttoi siihen, että pystyin ainakin hieman arvioimaan koko ajan, tulkkasiko tulkki oikein.

Monikielisuuden tuomia haasteita haastattelutilanteessa näkyi tulkin käytön lisäksi esimerkiksi siinä, että haastateltavista yksi puhui melko hyvää suomea, toinen vähän suomea ja kolmas ei muutamia sanoja lukuun ottamatta ollenkaan. Melko hyvin suomea puhuva ja ymmärtävä haastateltava vastasi välillä suomeksi ja välillä venäjäksi, jopa samassa lauseessa, mikä näkyi haastattelun litteroinnissa. Kaikki haastateltavat sanoivat välillä suomenkielisiä sanoja, ja myös tulkki puhui välillä suomea ja venäjää sekaisin. Haastattelu nauhoitettiin, ja litteroitiin myöhemmin Wordin konelitterointi-työkalun avulla.

Myös se, että haastateltavat innostuivat keskustelemaan keskenään annetuista teemoista ja kysymyksistä, toisinaan pitkästikin, aiheutti haasteita. Tämä on toisaalta sitä, mitä teema-haastattelulta toivotaankin; että haastateltavat keskustelisivat vapaasti annetuista

teemoista. Ryhmähaastatteluun liittyvänä etuna oli jo aiemmin mainittu Eskola & Suorannan (1998, luku Ryhmähaastattelu) huomio siitä, että haastateltavat voivat innostaa toisiaan puhumaan. Tämä toteutui erinomaisesti haastattelutilanteessa. Haasteena oli kuitenkin se, että tulkki joskus tulkkasi vain ikään kuin lopputuloksen käydystä keskustelusta. Pohdin litterointivaiheessa, pitäisikö aineisto käydä vielä kerran läpi esimerkiksi jonkin käännössovelluksen avulla, jotta saisin kaiken irti aineistosta, mutta päädyin siihen, että aineistoa on tällaisenaankin riittävästi analyysia varten.

Haastattelutilanteen aluksi esittäydyin haastateltaville ja kuvasin vielä lyhyesti opinnäytetyön aiheen ja haastattelun tarkoituksen, muistutin tietosuojaan liittyvistä asioista ja annoin mahdollisuuden tehdä kysymyksiä ennen haastattelun aloittamista. Pyysin vielä haastateltavia, että he eivät käyttäisi haastattelun aikana nimiä tai mainitsisi muita henkilö-/tunnistetietoja, ja kerroin, millä tavoin pyrin suojelemaan haastateltavien anonymiteettia. Kerroin, että äänitän haastattelun tietokoneella, kuvasin lyhyesti, miten haastattelu myöhemmin litteroidaan ja analysoidaan, ja että aineistot, myös äänite, tuhotaan opinnäytetyön valmistumisen jälkeen.

Haastattelun aikana teemahaastattelukysymysrunko käytiin läpi siten, että ennalta mietityt kysymykset ja teemat esitettiin periaatteessa siinä järjestyksessä kuin oli suunniteltu, mutta haastateltavien vastauksissaan esiin tuomien asioiden annettiin vaikuttaa kysymysten määrään ja järjestykseen. Jotkin etukäteen mietityt kysymykset jätettiin kysymättä, koska näihin oli vastattu jo edellisessä kohdassa, ja toisaalta keskustelu poiki esiin uusia, tarkentavia kysymyksiä, joilla saatiin syvennettyä teemaa. Haastateltavat toivat myös jossain määrin uusia, yllättäviäkin aiheita, ja näiden käsittelylle annettiin tilaa keskustelussa. Toisaalta joihinkin ennalta mietittyihin teemoihin haastateltavat vastasivat hyvinkin lyhyesti. Haastattelutilanne oli kaiken kaikkiaan hyvin vapaa ja melko keskustelunomainen.

Teemahaastattelun suunnitteluvaiheessa käyty pohdinta haastattelututkimuksen liittyvistä eettisistä kysymyksistä näkyi itse haastattelutilanteessa siten, että tilanne pysyi sävyllään positiivisena. Teemakysymysrunkoa tehdessä oli otettu huomioon se, että haastateltaville voi olla henkisesti rankkaa esimerkiksi verrata entisen ja uuden kotimaansa tapoja ja kulttuuria, varsinkin, kun kyse on pakolaisista. Tämän takia kysymysrunkoon otettiin mukaan aiemmin mainittuja taustatietokysymyksiä, joissa haastateltavat pääsevät kertomaan esimerkiksi omista vahvuuksistaan ja aiemmasta kokemuksestaan, joita he ovat tuoneet mukanaan ja joita pääsevät hyödyntämään nyt täällä ruokajakelussa toimiessaan. Kysymykset aseteltiin siten, että haastateltavat voivat kertoa, kaksisuuntaisen kotoutumisen ajatuksen mukaisesti, miten heidän toimintansa tuo lisää suomalaiseen kulttuuriin, ei vain sitä, miten heidän itsensä on pitänyt sopeutua siihen. Myös haastattelutilanteessa käytetyissä sanamuodoissa, haastateltajan puheen sävyssä ja pienissä välihuomioissa sekä äännähdyksissä pyrittiin olemaan sensitiivinen ja kunnioittava ja pitämään yllä positiivista tunnelmaa, mikä oli itselleni

haastattelijana erityisen tärkeää, ja joka mielestäni onnistui hyvin. Haastattelutilanne kesti 1h 10 minuuttia, ja haastateltavat toivat lopuksi esiin, että heidän puolestaan haastattelu voisi vaikka jatkuakin, mikä antoi vaikutelman siitä, että tilanne ei ollut heille liian raskas, päinvastoin. Haastateltavat toivat esiin myös sitä, että heille oli tärkeää ja mielenkiintoista päästä miettimään yhdessä ja kertomaan näitä asioita, joista haastattelussa puhuttiin, ja että se teki heille hyvää.

8.3 Aineiston analyysi

Aineiston analyysi aloitettiin nauhoitetun haastattelun huolellisella kuuntelulla ja litteroimalla se Wordin konelitterointi-työkalun avulla. Ensimmäinen, konelitterointiversio, oli hyvin haastavaa luettavaa, ja litterointivaiheeseen käytettiinkin paljon aikaa, jotta litteroinnista saatiin ymmärrettävä. Kuuntelin nauhoitettua haastattelua monia kertoja uudelleen palakerrallaan, jotta varmistuin siitä, että litteraatio oli asianmukainen. Word-litterointityökalu tunnistaa eri puhujat ja sisältää aikaleimat. Word-litteraatiossa on mukana kaikki täytesanat, yksittäiset äännähdykset, toistot ja kesken jääneet tavut. Äänitettä useaan kertaan kuunnellen word-litteraatiosta tehtiin muokattu versio, josta osa näistä jätettiin pois, jolloin lopputulokseksi oli lähellä niin kutsuttua peruslitterointia (ks. Tietoarkisto 2024). Tämä selkeytti aineistoa ja helpotti tutkimustehtävän pohjalta määriteltyjen analyysiyksiköiden poimimista aineistosta.

Haastatteluaineisto analysoitiin laadullisen, abduktiivisen eli teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla. Laadullisella sisällönanalyysillä voidaan analysoida dokumentteja, kuten haastatteluaineistoja, systemaattisesti ja objektiivisesti. Sisällönanalyysi-menetelmä pyrkii saamaan tutkittavasta aineistosta tiivistetyn, yleisessä muodossa oleva kuvauksen, jotta se voidaan järjestää johtopäätösten tekemistä varten. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117.) Tuomi & Sarajärvi (2018, 103) kutsuvat sisällönanalyysiä perusmenetelmäksi, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. Heidän mukaansa sisällönanalyysi pyrkii luomaan selkeän, sanallisen kuvauksen tutkittavasta ilmiöstä, johon aineisto tarjoaa näkymän. Aineisto järjestetään tiiviiseen ja selkeään muotoon niin, että sen tarjoama informaatio ei katoa. (Tuomi & Sarajärvi (2018, 122.)

Analyysi toteutettiin vaiheittain. Tuomi & Sarajärvi (2018, 104-105) viittaavat tutkija Timo Laineen esittelemään runkoon laadullisen tutkimuksen analyysin etenemisestä. Laineen kuvauksen mukaan, kun aineisto on koossa, on päätettävä, mikä aineistossa kiinnostaa, ja suljettava toiset, mielenkiintoisetkin asiat pois tästä tutkimuksesta tai siirrettävä ne seuraavaan tutkimukseen. Kaikkea ei voi tutkia ja raportoida yhdessä tutkimuksessa, vaan on tehtävä vahva päätös ja valittava tarkkaan rajattu ilmiö ja kerrottava siitä kaikki, mitä tämän tutkimuksen pohjalta siitä saa irti. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104-105.)

Seuraavaksi aineistosta on erotettava ja merkittävä ne asiat, jotka ovat relevantteja juuri tämän tutkimustehtävän kannalta ja jätettävä kaikki muu pois. Merkityt asiat kerätään yhteen, erikseen muusta aineistosta. Tästä käytetään nimitystä aineiston koodaaminen. Koodaamisen tapa on tutkijan vapaasti valittavissa, mutta koodimerkeillä on tärkeä merkitys muun muassa aineiston muistiinpanoina. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104-105.)

Aineiston koodaaminen tapahtui tässä tutkimuksessa siten, että kerätty ja litteroitu haastatteluaineisto käytiin useaan kertaan läpi ja haastattelijan kysymykset alleviivattiin keltaisella värikentällä, haastateltavien (suomenkieliset) vastaukset pinkillä, ja tulkin puheenvuorot punaisella. Word-litterointityökalu litteroi venäjänkielisen puheen ikään kuin ”suomeksi”, joka oli käytännössä sattumanvaraisia suomen kielen sanoja vailla merkitystä. Nämä jätettiin alleviivaamatta väreillä, mikä helpotti ymmärrettävän, väreillä alleviivatun tekstin käsittelyä. Analyysiyksiköiksi valikoitui siis sekä haastateltavien itsensä suomeksi sanomia lauseita sekä tulkin suomeksi kääntämiä, tutkimuskysymyksen kannalta relevantteja lauseita. Nämä alkupepärisilmaukset koottiin uuteen tiedostoon, jossa ilmaukset merkittiin eri väreillä riippuen siitä, minkälaisia tai mihin asiaan liittyviä kokemuksia ilmaukset välittivät. Suomen kielen oppimiseen ja käyttämiseen liittyvät ilmaukset merkittiin esimerkiksi keltaisella värillä, suomalaisiin tapoihin ja kulttuuriin liittyvät ilmaukset turkoosilla ja niin edelleen. Haastateltavia ei merkitty omilla koodeillaan, sillä tulkki tulkkasi pääsääntöisesti kaikki vastaukset, ja vaikka haastateltavien puhe olisi ollut erotettavissa toisistaan äänitteen perusteella, vain osa heistä vastasi myös suomeksi. Suurin osa analyysiyksiköistä on siis tulkin puhetta, hänen tulkkamiaan vastauksia, ja koska haastatteluvastaukset olisivat näyttäneet tämän takia hyvin epätasaiselta kunkin henkilön kohdalta, päädyttiin siihen, että haastateltavia ei koodata erikseen.

Koodaamisen jälkeen aineisto Tuomen & Sarajärven (2018) mukaan luokitellaan, teemoitellaan ja tyypitellään. Luokittelu on yksinkertaisin aineiston järjestämisen muoto, ja alkeellisimmillaan aineistosta määritellään luokkia ja lasketaan, kuinka monta kertaa kukin luokka esiintyy aineistossa. Tämä on eräällä tavalla kvantitatiivista analyysiä sisällön teemojen teemoittelussa aineisto pilkotaan ja ryhmitellään eri aihepiirien mukaan, esimerkiksi haastateltavien iän tai sukupuolen mukaan, ja sen jälkeen aletaan vasta etsiä aineistosta aiheita eli varsinaisia teemoja. Tämän jälkeen aineistosta etsitään tiettyjen teemojen sisältä näkemyksille yhteisiä ominaisuuksia, ja muodostetaan ja tiivistetään näistä tyyppiesimerkki, joka on eräänlainen yleistys. Tätä kutsutaan tyyppittelyksi. Lopuksi prosessista kirjoitetaan vielä yhteenveto. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104-107.)

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi pyrkii luomaan tutkimusaineistojen sisällöstä teoreettisen kokonaisuuden. Tarkoituksena on löytää analyysiyksiköt aineistosta, ilman että aikaisemmat havainnot, tiedot tai teoriat tutkittavasta ilmiöstä vaikuttavat analyysiyksiköiden valintaan. Teorian merkitys analyysiä ohjaavana tekijänä liittyy periaatteessa vain tutkimuksen metodologisiin sitoumuksiin. Aineistolähtöinen tutkimus on kuitenkin vaikea toteuttaa, jo siitäkin

syystä, että ajatus siitä, että olisi ylipäänsä mahdollista olla täysin ”puhtaita”, objektiivisia havaintoja, on ymmärretty mahdottomaksi. Tutkijan käyttämät käsitteet, menetelmät ja tutkimusasetelma ovat tutkijan etukäteen asettamia ja vaikuttavat tuloksiin. Tämä ongelma pyritään ratkaisemaan eri tieteen perinteissä eri tavoin, esimerkiksi siten, että tutkija tiedostaa omat ennakkokäsityksensä ilmiöstä sekä esioletuksensa ja kirjoittaa ne auki analyysissa. Yksi tapa ratkaista aineistolähtöisen analyysin ongelmia on niin sanottu teoriaohjaava analyysi, jossa teoria toimii apuna, mutta analyysi ei pohjaudu teoriaan. Analyysiyksiköt valitaan aineistosta, mutta aikaisempi tieto voi auttaa tai ohjata analyysia. Aineisto kerätään vapaasti, ja analyysivaiheessa edetään ensin aineistolähtöisesti, mutta lopuksi aineiston analyysiin tulee mukaan teoreettisesta viitekehystä nostetut teemat. Päättelyn logiikka on tällöin puhtaasti induktiivisen sijaan abduktiivinen, jolloin havaintojen tekemiseen liittyy jokin johtolanka tai -ajatus. Tutkija pyrkii yhdistelemään aineistolähtöisyyttä ja valmiita malleja, jolloin tuloksena saattaa syntyä myös jotain uutta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 107-110.)

Tässä opinnäytetyössä pyrittiin löytämään haastatteluaineistosta analyysiyksiköitä aineistolähtöisesti. Teemahaastatteluita kuitenkin ohjasi, nimensä mukaisesti, tietyt teemat. Teoreettisen viitekehysten mukaisesti kotoutuminen ja kotoutumisen teoriasta löydetty avainsanat ja teemat ovat ainakin osittain ohjanneet haastattelukysymysten muodostamista. Analyysi taas eteni aineiston ehdoilla, mutta toisin kuin aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa, abstrahointivaiheessa teoreettiset käsitteet tuotiin valmiina, kotoutumisen teoriasta käsin, ja teoria ohjasi yläluokkien muodostamista ja siten myös lopputulosta. Koska tutkimuskysymyksessä mainitaan kotoutumisen näkökulma, on luontevaa, että kotoutumisen teoreettinen viitekehys ohjasi teoreettisten käsitteiden muodostamista analyysivaiheen lopussa. Tuomi & Sarajärvi viittaavat Miles & Hubermanin (1994) kuvaukseen, jonka mukaan aineistolähtöinen sisällönanalyysi on mahdollista nähdä kolmivaiheisena prosessina. Aineisto ensin pelkistetään eli redusoidaan, sitten ryhmitellään eli klusteroidaan, ja lopuksi abstrahoidaan eli luodaan teoreettiset käsitteet (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122). Tuomi & Sarajärvi (2018, 122-125) antavat yksinkertaisen esimerkinomaisen kuvauksen analyysin etenemisestä vaihe vaiheelta. Ensimmäinen haastatteluaineisto kuunnellaan ja aukikirjoitetaan sana sanalta eli litteroidaan. Sen jälkeen aineiston sisältöön perehdytään lukemalla, ja siitä etsitään pelkistettyjä ilmauksia, jotka voidaan vaikeasti samantyyppisillä kynillä, jolloin erilaiset ilmiöt voi erotella alleviivaamalla niitä erivärisillä kynillä.

Pelkistystä syntyi tässä opinnäytetyössä yhteensä 136 kappaletta. Taulukossa 1 näkyy esimerkki siitä, miten litteroiduista haastatteluvastauksista löydettyistä alkuperäisilmauksista on muodostettu pelkistettyjä ilmauksia.

Taulukko 1: Alkuperäisten ilmausten muodostaminen pelkistetyiksi ilmauksiksi

ALKUPERÄISILMAUS	PELKISTETTY ILMAUS
”Ja se on ihana, koska minä voin ymmärrä... ymmärtää niin paljon ja opiskelen niin paljon uusi sanat.”	Uusien suomen kielen sanojen oppiminen
”Että kiittävät. Suomalaiset sanoo kiitos ja ukrainalaiset kiittävät, niin se tekee niin hyvää.”	Kokemus molemminpuolisen kiittämisen (sekä suomalaisten että ukrainalaisten) hyvää tekevistä vaikutuksesta

Pelkistämisen eli redusoinnin jälkeen pelkistetyt ilmaukset listataan allekkain, ja näistä etsitään samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia, jolloin samaa ilmiötä kuvaavat käsitteet ryhmitellään ja yhdistetään eri luokiksi, joista muodostuu alaluokkia (klusterointivaihe). Alaluokkia yhdistelemällä aineisto tiivistyy. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122-125.)

Alaluokkien muodostaminen ja pelkistettyjen ilmausten sijoittaminen niihin oli hiukan haastavampaa, koska osa pelkistetyistä ilmauksista olisi sopinut useampaan alaluokkaan. Näiden suhteen täytyi tehdä päätös sen pohjalta, kumpaan luokkaan ilmaus sopi paremmin. Päätöksessä otettiin huomioon myös se, minkä teeman alaiseen haastattelukysymykseen haastateltava oli kyseisellä alkuperäisilmauksella vastannut. Vaikka vastaus olisi sopinut toiseenkin luokkaan, oli luontevampaa sijoittaa se siihen, mikä koski kyseistä teemaa. Alaluokkien muodostamista toisaalta helpotti se, että teoriaohjaavan sisällönanalyysin ollessa kyseessä, yläluokat olivat tässä vaiheessa jo valmiina mielessä. Haastatteluteemat ja kysymykset oli myös rakennettu teoreettisen viitekehyksen eli kotoutumisen neljän ulottuvuuden pohjalta, joten alaluokat heijastavat luontevasti myös haastattelurungon teemoja. Alaluokat muodostuivat siis pelkistettyjen ilmausten ryhmittelyn perusteella.

Alaluokkia muodostui lopulta 11 kappaletta, jotka on lueteltu taulukossa 2.

Taulukko 2: Muodostuneet alaluokat

Suomen kielen oppiminen
Suomalaisiin tapoihin ja kulttuuriin tutustuminen
Yhteiskunnan toimintatapojen, pelisääntöjen ja normien tutuksi tuleminen
Käyttäytyminen, arvot ja asenteet
Verkostot, sosiaaliset suhteet ja vuorovaikutus
Luottamus sosiaalisiin instituutioihin (poliisi, sairaan- ja terveydenhoito, lait, säännökset)
Kokemukset yhdenvertaisuudesta ja täysivaltaisuudesta yhteiskunnan jäsenenä
Kokemukset muiden ihmisten hyväksynnästä ja arvostuksesta
Työllistymistä tai opiskelemaan pääsyä edistävät kokemukset
Fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen hyvinvointi
Ruokaan ja ruokajakelutoimintaan liittyviä yleisiä kokemuksia/tunteita/huomioita

Esimerkki pelkistettyjen ilmausten muodostamisesta alaluokiksi näkyy seuraavassa taulukossa 3.

Taulukko 3: Pelkistettyjen ilmausten muodostaminen alaluokiksi

PELKISTETTY ILMAUS	ALALUOKKA
Huomio siitä, että sanavaraston kehittyminen ja laajeneminen voi auttaa jatkossa työelämään kiinni pääsemiseen ja siinä toimimiseen	Työllistymistä tai opiskelemaan pääsyä edistävät kokemukset
On oppinut suomalaisesta työkuulttuurista, että pitää olla täsmällinen ja tulla aina ajoissa	
Työelämää sisältäpäin näkeminen antanut ymmärrystä siitä, miten asiat toimivat suomalaisessa työkuulttuurissa	
Positiivinen vaikutus fyysiseen hyvinvointiin: kokee itsensä voimakkaammaksi, nopeammaksi, terveemmäksi	Fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen hyvinvointi
Kokemus siitä, että kotoa lähteminen, sosiaalinen kanssakäyminen ja yhdessä tekeminen on vaikuttanut positiivisesti mielenterveyteen	

Tuomen & Sarajärven (2018, 124-125) mukaan luokittelua jatketaan yhdistelemällä alaluokkia, kunnes näistä muodostuu yläluokkia, yläluokkia yhdistelemällä taas muodostuu pääluokkia, ja lopuksi yhdistävä luokka. Klusterointia pidetään osana abstrahointiprosessia, jossa erotetaan tutkimuksen kannalta oleellinen tieto. Valitun tiedon perusteella muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Abstrahoinnissa eli käsitteellistämässä edetään alkuperäisestä aineistosta löytyvistä kielellisistä ilmauksista teoreettisiin käsitteisiin ja lopulta johtopäätöksiin.

Tässä opinnäytetyössä käytettävässä teoriaohjaavassa sisällönanalysissä abstrahointivaiheen teoreettiset käsitteet tuotiin valmiina. Alaluokat muodostettiin aineistoista, aineistolähtöisesti, mutta yläluokat muodostuivat teoreettisesta viitekehystä käsin. Yläluokkia

muodostui siis Heckmannin kotoutumisen ulottuvuuksien teorian (Saukkonen, 2020, luku 1.1.1) mukaisesti neljä; kulttuurisen, vuorovaikutuksellisen, identifioivan ja rakenteellisen kotoutumisen ulottuvuudet.

Näiden ulkopuolelle jäi alaluokka Ruokaan ja ruokajakelutoimintaan liittyviä yleisiä kokemuksia/tunteita/huomioita. Tähän alaluokkaan kerättiin alkuperäisilmauksista muodostettuja pelkistyksiä, jotka eivät suoranaisesti olleet sijoitettavissa mihinkään muuhun alaluokkaan. Nämä ilmaukset kuvasivat kokemuksia, tunteita ja huomioita, joita haastateltavilla oli toimintaympäristöön eli ruokajakeluun ja siellä jaettavaan ruokaan liittyen. Nämä eivät suoranaisesti vastanneet tutkimuskysymykseen, joka keskittyi vapaaehtoisten kokemuksiin kotoutumisen näkökulmasta, mutta näitä ei myöskään haluttu jättää pois analyysistä, koska aihe nousi vahvasti esille haastattelussa. Tästä alaluokasta muodostettiin viides yläluokka, jonka nimeksi tuli Ruoka ja ruokajakelu.

Taulukossa 4 kuvataan alaluokkien muodostamista yläluokiksi.

Taulukko 4: Alaluokkien muodostaminen yläluokiksi

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA
Suomen kielen oppiminen	Kulttuurinen kotoutuminen
Suomalaisiin tapoihin ja kulttuuriin tutustuminen	
Yhteiskunnan toimintatapojen, pelisääntöjen ja normien tutuksi tuleminen	
Käyttäytyminen, arvot ja asenteet	
Verkostot, sosiaaliset suhteet ja vuorovaikutus	Vuorovaikutuksellinen kotoutuminen
Luottamus sosiaalisiin instituutioihin (poliisi, sairaan- ja terveydenhoito, lait, säännökset)	
Kokemukset yhdenvertaisuudesta ja täysivaltaisuudesta yhteiskunnan jäsenenä	Identifioiva kotoutuminen
Kokemukset muiden ihmisten hyväksynnästä ja arvostuksesta	

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA
Työllistymistä tai opiskelemaan pääsyä edistävät kokemukset	Rakenteellinen kotoutuminen
Fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen hyvinvointi	
Ruokaan ja ruokajakelutoimintaan liittyviä yleisiä kokemuksia/tunteita/huomioita	Ruoka ja ruokajakelu

Taulukossa 5 annetaan vielä esimerkki analyysiprosessin etenemisestä kokonaisuutena, alkuperäisilmauksista pelkistetyiksi ilmaisuiksi, joista muodostuu alaluokkia. Alaluokat jaetaan teoriasta saatuihin yläluokkiin, ja näistä muodostuu lopulta yhdistävä luokka, joka yhdistää saadut vastaukset tutkimuskysymykseen.

Taulukko 5: Analyysiprosessin eteneminen teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka	Yhdistävä luokka
”Ei ole semmoista pelkoa puhua suomalaisille enää.”	Pelko/jännitys suomalaisille puhumisesta hälventynyt	Työllistymistä tai opiskelemaan pääsyä edistävät kokemukset	Rakenteellinen kotoutuminen	Kokemuksia ruokajakelun vapaaehtoistoinnista kotoutumisen näkökulmasta

9 Tulokset

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kuvailla ukrainalaisten vapaaehtoisten kokemuksia ruokajakelussa. Tutkimuksen teoreettisena viitekehysenä toimii kotoutumisen neljän ulottuvuuden teoria, joka on esitelty aiemmin luvussa 2 Kotoutuminen. Tässä luvussa kuvataan saatuja tutkimustuloksia, jotka vastaavat opinnäytetyön tutkimuskysymykseen ”Minkälaisia kokemuksia ukrainalaisilla on vapaaehtoistoinnistaan ruokajakelussa kotoutumisen

näkökulmasta?” Sitaaeteista on jätetty harkintaa käyttäen pois sellaiset täytesanat, toistot, äännähdykset ja keskenjäävät tavut, jotka vaikeuttaisivat ymmärrettävyyttä.

Ukrainalaiset vapaaehtoiset toivat haastattelussa esiin runsaasti kokemuksia vapaaehtoistoiminnastaan ruokajakelussa. Kokemuksia oli niin suomen kielen oppimisesta, käytännön ruokajakelutehtävistä, suomalaisiin tapoihin tutustumisesta, erilaisiin ihmisiin ja yhteisöihin verkostoitumisesta, suomalaisista arvoista ja asenteista kuin suomalaisen työkuulttuurin tutuksi tulemisestakin. Ruokajakelussa toimii ukrainalaisten vapaaehtoisten lisäksi suomalaisia vapaaehtoisia, kuntoutujia ja työllistettyjä, ja ukrainalaisten ruokajakelussa saama kontakti suomalaisiin ja suomalaiseen kulttuuriin onkin vahva. Ruokajakelutoimintaan liittyviä vapaaehtois-työtehtäviä oli haastatelluilla jopa neljänä päivänä viikossa, joskus useamminkin. On selvää, että jatkuva, aktiivinen vuorovaikutus suomalaisten kanssa vaikuttaa monin tavoin kotoutumiseen.

Nämä tutkimustulokset kerrotaan alaluvuissa, jotka esittelevät ulottuvuuksiin pohjautuvia teemoja: kulttuurinen kotoutuminen, vuorovaikutuksellinen kotoutuminen, identifioiva kotoutuminen ja rakenteellinen kotoutuminen. Omana alalukunaan esitellään haastattelussa saatujen vastausten pohjalta muodostettu yläluokka Ruoka ja ruokajakelu, jossa kerrotaan ruokaan ja ruokajakeluun liittyvistä yleisistä kokemuksista, tunteista ja huomioista.

Tutkimustulosten kokonaisuutta havainnollistaa taulukko 6.

Taulukko 6: Tutkimustulosten kokonaisuus

Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
Suomen kielen oppiminen	Kulttuurinen kotoutuminen	
Suomalaisiin tapoihin ja kulttuuriin tutustuminen		
Yhteiskunnan toimintatapojen, pelisääntöjen ja normien tutuksi tuleminen		
Käyttäytyminen, arvot ja asenteet		
Verkostot, sosiaaliset suhteet ja vuorovaikutus		

Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
Luottamus sosiaalisiin instituutioihin (poliisi, sairaan- ja terveydenhoito, lait, säännökset)	Vuorovaikutuksellinen kotoutuminen	Kokemuksia ruokajakelun vapaaehtoistoiminnasta kotoutumisen näkökulmasta
Kokemukset yhdenvertaisuudesta ja täysivaltaisuudesta yhteiskunnan jäsenenä	Identifioiva kotoutuminen	
Kokemukset muiden ihmisten hyväksynnästä ja arvostuksesta		
Työllistymistä tai opiskelemaan pääsyä edistävät kokemukset	Rakenteellinen kotoutuminen	
Fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen hyvinvointi		
Ruokaan ja ruokajakelutoimintaan liittyviä yleisiä kokemuksia/tunteita/huomioita	Ruoka ja ruokajakelu	

9.1 Kulttuurinen kotoutuminen

Kulttuuriseen kotoutumiseen kuuluu muun muassa ajatus kotoutujassa tapahtuviin käyttäytymisen, arvojen ja asenteiden muutoksiin sekä tiedollisiin muutoksiin. Yhteiskunnan pelisääntöjen, paikallisten tapojen sekä normien omaksuminen on tärkeää, jotta ristiriitoja uuteen kulttuuriin siirtyessä tulee mahdollisimman vähän. Oleellinen osa kulttuurista kotoutumista on myös uuden kotimaan kielen oppiminen.

Haastateltavat toivat esiin runsaasti suomen kielen oppimiseen liittyviä kokemuksiaan ruokajakelussa. Useaan kertaan viikossa tapahtuva toiminta ja yhteistyö ruokajakelun muiden, pääasiassa suomenkielisten vapaaehtoistyöntekijöiden ja vastuuhenkilöiden kanssa on mahdollistanut suomen kielen taidon karttumisen erilaisilla tavoilla. Myös vuorovaikutus suomalaisten

avuntarvitsijoiden sekä ruokajakelun kautta tulleiden kontaktien (esimerkiksi yhteistyöorganisaatiot ja niiden yhteyshenkilöt) kanssa on tarjonnut tilaisuuksia harjoittaa ja kehittää suomen kielen taitoa monissa eri yhteyksissä ja muodoissa. Erilaiset työtehtävät, kuten kuljettamistoiminta lahjoitusruoan hakemisen yhteydessä työelämäkumppanin yhteistyötahoilta, ruoan jakaminen avuntarvitsijoille, organisointiin sekä toiminnan suunnitteluun liittyvät tehtävät ja siivous- ja lajittelutehtävät sisältävät ja antavat mahdollisuuden oppia monipuolisesti ja laajasti suomen kielen sanastoa. Erityisen kehittävänä suomen kielen oppimiselleen haastateltavat näkivät sen, että ruokajakelutoiminnan suomenkieliset vapaaehtoistyöntekijät puhuvat ukrainalaisille vapaaehtoisille pääasiassa suomea. Yksi haastateltavista vastasi kysymykseen suomen kielen taidon kehittymisestä ruokajakelussa seuraavasti:

Joo, koska minun kaverit... työkaverit puhuu vain suomea minulle.

Samaan aiheeseen, pelkän suomen kielen käyttöön ruokajakelussa liittyy myös se, että haastateltavien kertoman mukaan suomenkielisistä vapaaehtoisista kovin moni ei osaa, tai ei puhu mielellään englantia, joten kommunikaatio tapahtuu pääasiassa suomeksi. Haastateltavat kysyvät toisinaan asioita englanniksi, ja suomenkieliset ymmärtävät kysymyksen, mutta vastaavat suomeksi. Yksi haastateltavista kuvasi suomen kielen taidon parantumistaan puhuessa suomenkielisten ihmisten kanssa, jotka eivät osaa hyvin englantia, näin:

Ehkä minä en ymmärrä... minä kysyy. Voin kysyä englantia. Mutta se on ok, koska ihmiset yrittävät selittää suomea.

Toinen haastateltava vastasi ytimekkäästi:

Vain suomea!

Toimiminen ympäristössä, missä ei ole paljon mahdollisuuksia käyttää omaa äidinkieltä tai muita kieliä, kuten englantia, koettiin motivoivaksi ja hyväksi asiaksi. Haastateltavat toivat esiin, miten yksi tärkeimmistä asioista heille vapaaehtoistyössä ruokajakelussa on nimenomaan se, että he pääsevät harjoittelemaan ja oppimaan suomen kieltä aidossa tilanteessa pelkkää suomea puhuvien kanssa.

Ja se on ihana, koska minä voin ymmärrä... ymmärtää niin paljon ja opiskelen niin paljon uusi sanat.

Toinen haastateltava kuvasi kielen oppimista motiivina toimia vapaaehtoistyössä seuraavasti:

Ja sitten se on suomenkieli. Koska sinä tulet joka päivä ja voit puhua.

Suomen kielen taidon kehittyminen erityisesti sanavaraston laajenemisen kautta mainittiin haastatteluvastauksissa usein. Jatkuvan harjoittelun ja kielen käyttämisen sekä

kuuntelemisen myötä kielitaidon koettiin myös ajan kanssa ”automatisoituneen”, jolloin suomen kielen käyttö ja sanojen muistaminen ei ole enää niin tietoista, vaan alkaa sujua jo enemmän itsestään:

Totta kai niinku on paranemista. Ja välillä tulee automaattisesti sanoja mitä ei niinku luullut osaavani.

Kielen oppimisen lisäksi haastateltavat toivat esiin kulttuuriseen kotoutumiseen liittyviä kokemuksia muun muassa suomalaisiin tapoihin ja perinteisiin tutustumiseen liittyen. Perinteistä haastateltavat mainitsivat esimerkiksi juhannuksen, jota molemmissa maissa juhlitaan. Samanlaisuutta löytyy myös sanoissa (sokeri, sipuli, vartija) sekä hengellisissä ilmiöissä (pakanallisten jumalien merkit). Haastateltavat tunnistivat tapoihin, asenteisiin, arvoihin ja käyttäytymiseen liittyviä asioita, jotka Suomessa ovat samanlaisia kuin Ukrainassa, mutta myös erilaisuuksia. Haastateltavat toivat esille jätteiden lajittelun heille uutena suomalaisena tapana. Kun kyseessä on vapaaehtoistyö ruokajakelussa, ruoan käsittelyyn, lajitteluun ja vanhentuneen ruoan pois heittämiseen liittyviä kokemuksia saatiin haastatteluvastauksissa runsaasti. Jätteiden lajittelun lisäksi heille uutena suomalaisena tapana koettiin olevan vanhentuneen ruoan poisheittäminen tai antaminen eläimille maataloille, kuten ruokajakelutoimintaan kuuluu. Useassa vastauksessa ruoan poisheittäminen koettiin negatiivisena tunteena, vaikeana tottua.

Negatiiviset, että välillä ruoka niinku menee pieleen. Meilläkin kun ei ehditä jakaa sitä, se menee sitten huonoksi ja joskus ei kelpaisi eläimelle enää sinne maatilalle niin se on valitettavaa.

Ensimmäinen se on; ros kiin, joo. Toinen se on joo, paljon ruokaa, ei huono, mutta sopii, se on osa eläimille. Niin että jos on jotain huonoa ruokaa, sitten me annetaan se jonnekin maatilalle. Jos nyt reilusti puhutaan niin... Jos Ukrainassa onkin semmoista ruokaa, jolla on eräpäivä mennyt, niin sitä silti pakastetaan ja myydään uudelleen. Eli niinku on tosi vaikea verrata. Esimerkiksi ravintoloihin ja siitä kokataan. Ei voi verrata.

Ruoan poisheittämiseen liittyen haastatteluvastauksista kävi ilmi myös pohdintaa ja sopeutumista, jota he olivat käyneet, kun suomalaiset tavat poikkeavat kotimaan tavoista. Yksi haastateltavista sanoitti tätä ajatusprosessia seuraavasti:

Kun ehkä toivotte vähän niinku jotain negatiivista (palautetta), mutta täällä ainoa on että se ruoka menee huonoksi, mutta se on kuitenkin niinku siis ihan normaalia. Mä ymmärrän, että jos on niinku mennyt huonoksi niin sitten heittää ne pois ja aina edes heitetä vaan annetaan eläimelle. Meille Ukrainassa se olisi niin että liimataan uudet eräpäivät ja laitetaan taas kaupan hyllyyn.

Jätteiden lajittelu nähtiin osana laajempaa kokonaisuutta, suomalaisten suhdetta luontoon:

Se miten Suomessa luontoa varjellaan ja suojellaan, on ihan erilaista, Ukrainassa ei ole semmoista. Meidän pitäisi oppia suomalaisista.

Suomalaiset ovat luonnon lapsia. Se on totta.

Suomalaiseen työkulttuuriin ja jonkinlaiseen ”suomalaiseen mentaliteettiin” liittyviä kokemuksia haastateltavat toivat esiin muun muassa havainnoiden, että ruokajakelun vapaaehtoistyön perusteella Suomessa työtehtäväkokonaisuudet ovat usein rajatumpia kuin kotimaan vastaavissa ja niihin liittyy vähemmän vastuuta isoista kokonaisuuksista. Suomessa työtehtävissä (esimerkiksi kuljettajan tehtävissä) on enemmän järjestystä ja kontrollia, ”pomot” eli toiminnan vastuuhenkilöt eivät häiritse työntekijän työtä vaan antavat työrauhan, ja työ saadaan toimimaan tekemällä se hitaammin ja tasaisemmin, ei kiirehtien. Toisaalta koettiin, että ruokajakelussa tarvittiin ukrainalaisia, jotka tekevät työt vauhdikkaasti ja nopeasti, ja että ukrainalaiset vapaaehtoiset saivat siitä arvostusta.

Oman, erityisen keskustelunsa haastattelussa aloitti yhden haastateltavan huomio hänelle uudesta, suomalaisesta tavasta, kahvitauosta. Kahvitauko koettiin hauskana, työntekoa motivoivana seikkana:

Ihana koska minä ***** (tunnistamaton sana) kahvia. Sinä voi tulla, ja se on pieni voileipä ja kahvi ja sinä: haluan töissä, haluan, haluan töissä, koska tuolla on kahvia!

Kahvitauon merkitys koettiin syvällisemminkin, sekä epävirallisen keskustelun että tasavertaisuuden mahdollistajana esihenkilöiden ja työntekijöiden välillä kahvipöytäkeskusteluissa:

Sinä voit tulla ja kahvi ja keskustella, ja ehkä minulla on ongelma. Minä voin kysyä ***** (ruokajakelun vastuuhenkilön nimi) tai ***** (toisen vastuuhenkilön nimi), ja haluavat, että tuolla on: ei pomo, kaikki on samalla... samalla joo, ta-solla.

Sama haastateltava laajensi kokemustaan ukrainalaisten ja suomalaisten, vastuuhenkilöiden ja vapaaehtoisten tasavertaisena olemisesta koko ruokajakelutoimintaa koskevaksi:

Joo, tuolla on... ei suomalainen, ei ukrainalainen. Tuolla kaikki ovat sama ihmiset.

Haastateltavat pohtivat yhdessä kokemuksiaan arvoista ja asenteista, ja toivat esille, että ainakaan ruokajakelussa havainnoituna, lukuun ottamatta ruoan poisheittämiseen liittyviä asioita, suomalaisissa ja ukrainalaisissa arvoissa ja asenteissa ei näy juurikaan eroja.

Siisteysnormit, pyrkimys jakaa ruokaa niin, että kaikille riittää, halu asettaa etusijalle ne, jotka ovat heikoimmassa tilanteessa, ovat haastateltavien mukaan yhteisiä molemmissa maissa. Yksi haastateltavista kiteytti asian näin:

Ei varmaan mitään niinku kulttuurieroja tässä, että samat asiat... että kaikki pitäisi olla siististi, että ruokaa riittäisi kaikille ja yritetään niinku asettaa etusijalle ne ihan vaikeammassa tilanteissa (olevat).

Suomalaisen ruoka-aputoiminnan laajamittaisuus tosin nähtiin erilaisena Ukrainaan verrattuna. Suomessa lahjoitusruoan jakoa on viikoittain, joskus useana päivänä viikossa. Ukrainassa ruokajakelutoimintaa oli kokemusten mukaan korkeintaan kerran kuussa, ei yleensä kirkkojen tai seurakuntien organisoimana, ja se rajoittuu erityistilanteisiin, kuten sotaan, luonnonkatastrofiin tai muuhun hätätilanteeseen, kuten yksi haastateltava kertoi:

Täällä Suomessa siis jaetaan ruokaa riippumatta siitä, että olisiko tapahtunut joku luonnonkatastrofi tai sota tai mikä tahansa, vaan annetaan ilmainen ruoka. Ja Ukrainassa se on vain, ehkä se on luonnonkatastrofi tai joku tämmönen sota tai tän tyyppinen tapahtunut, niin silloin vain annetaan.

9.2 Vuorovaikutuksellinen kotoutuminen

Vuorovaikutuksellisen kotoutumisen ulottuvuus pitää sisällään ajatuksen siitä, että monipuoliset verkostot ja sosiaaliset suhteet eri väestöryhmien, myös kantaväestön, kanssa vahvistavat integroitumista yhteiskuntaan. Luottamus sosiaalisiin instituutioihin, kuten oikeuslaitokseen, poliisiin ja terveydenhuoltoon on osa tätä. Vuorovaikutuksellista kotoutumista ajatellaan tapahtuvan myös erilaisissa järjestöissä, yhdistyksissä ja yhteisöissä.

Tämän opinnäytetyön työelämäkumppanin järjestämä ruokajakelu ja siellä tehtävä vapaaehtoistyö on yhteisöllistä, yhdistyksen järjestämää toimintaa. Haastatteluvastausten perusteella ukrainalaiset vapaaehtoiset ovat rakentaneet ruokajakelutoiminnan yhteydessä monenlaisia suhteita ja verkostoja, erityisesti suomalaiseen kantaväestöön, mutta myös toisiin ukrainalaisiin. Ruokajakelutoiminnan kautta on syntynyt useita tuttavuus- ja ystävyysuhteita toisiin vapaaehtoisiin, sekä suomalaisiin että ukrainalaisiin. Ruokajakelun ja koko seurakunnan suomalaisiin vastuuhenkilöihin syntyneitä suhteita ja välejä kuvattiin siten, että ”kaikkien kanssa ollaan hyvissä suhteissa”. Yksi haastateltavista kuvasi välejään erääseen suomalaiseen vastuuhenkilöön kutsumalla häntä jopa ”parhaaksi ystäväksi”:

Joo hyvä suhde sitten tullut! ***** (nimi), the best friend!

Haastateltavien mukaan ruokajakelussa vapaaehtoisena toimimisen kautta heille on syntynyt yhteistyötä ja verkostoja myös joihinkin työeläkumppanin yhteistyökumppaneihin, joista haastateltavat kertoivat esimerkkejä. Haastateltavat olivat osallistuneet myös näiden yhteistyökumppaneiden tapahtumiin ja auttaneet niissä. Ruokajakelutoiminnan kautta oli osallistuttu kaupunginkin järjestämiin tapahtumiin, kuten Kodittomien Yöhön, ja erilaisiin ”festivaaleihin”. Yhdellä haastateltavalla oli syntynyt ruokajakelun kautta kontakti suomalaisen yksityishenkilöön, joka auttaa ukrainalaisia:

Täällä on sitten joku edellinen eri toimija, yksityishenkilö, joka auttaa ja kerää paljon esimerkiksi huonekaluja, niin mä autan myös häntä ja viedään vaikka huonekaluja ihmisille ukrainalaisille.

Toinen haastateltava kertoi auttavansa suomalaisia ikäihmisiä, joihin oli tutustunut ruokajakelussa tekemänsä vapaaehtoistyön kautta:

No minä sitten käynyt myös joillekin niinku vanhemmille ihmisille vähän auttamassa tuomassa ruokaa ja hoivaa. Se on kuin minun ystäviä, mutta minä auttaa häntä.

Myös joihinkin ruokajakelussa käyviin suomalaisiin ruoanhakijoihin on muodostunut keskusteluyhteys ja tuttavuuksia. Yksi haastateltavista antoi esimerkkinä naapurinsa, joka käy hakemassa ruokaa, ja johon on sitä kautta tutustunut paremmin.

Vuorovaikutuksen merkitys nousi haastattelutilanteessa monessa kohdassa keskustelun aiheeksi. Vuorovaikutusmahdollisuus ukrainalaisten ja suomalaisten välillä koettiin yhtenä motivaatiotekijänä tehdä vapaaehtoistyötä ruokajakelussa. Yksi haastateltavista antoi esimerkin vuorovaikutuksesta kertoessaan, miten aiemmin, ennen ukrainalaisten vapaaehtoisten tuloa mukaan ruokajakeluun, ukrainalaisille annettiin paljon bataatteja ja salaatteja, mitä he eivät usein syö, toisin kuin suomalaiset. Haastateltava koki, että ukrainalaiset vapaaehtoiset ovat voineet toimia tiedonvälittäjinä suomalaisille ukrainalaisten ruokakulttuurista, ja siitä, millaista ruokaa ukrainalaiset mielellään ottavat vastaan ja laittavat ruoaksi, mutta myös ukrainalaisesta kulttuurista ylipäänsä:

No esimerkiksi me voimme vaikuttaa siten, että ennen kuin esimerkiksi **** (nimi) oli täällä tai ennenku me tultiin, ja ei ollut sitä yhteistä kieltä, ja nyt voimme enemmän neuvoa mitä ukrainalaiset syövät, mitä niinku he haluaisivat enemmän, mitä ei tarvitse antaa ruokajakeluun, että me (ukrainalaiset) ei välttisi syödä sitä. Eli ennen ukrainalaisille annettiin paljon salaatteja bataatteja. Mutta ei ne oikein osaa syödä niitä. Suomalaiset syö bataatteja hyvin.

Ja niin kuin kerrotaan enemmän meidän kulttuurista.

Vuorovaikutukselliseen kotoutumiseen kuuluu luottamus erilaisiin yhteiskunnan sosiaalisiin instituutioihin, kuten poliisiin, sairaan- ja terveydenhoitoon sekä oikeuslaitokseen. Haastateltavilla oli ruokajaon kautta vain vähän kokemuksia näistä. Eräälle ruoanhakijalle oli tullut huono olo ruokajonossa ja hänelle oli tilattu ambulanssi. Muutaman kerran ruoanjakotilanteissa oli tullut paikalle humalaisia, ei fyysisesti väkivaltaisia, mutta aggressiivisesti puhuvia henkilöitä. Tilanteista oli selvitty ilman poliisin paikalle kutsumista. Haastateltavat kuitenkin kertoivat, että mikäli poliisi olisi pitänyt tilata paikalle, heillä on luottamus poliisiin, ”totta-kai”. Samoin ambulanssin suhteen uskottiin, että ambulanssi tulisi paikalle nopeasti, jos sitä tarvittaisiin, ja se oli koettukin. Tämän haastatteluteeman yhteydessä keskusteltiin myös ruokajakelua koskevista säännöksistä. Haastateltavat olivat saaneet perehdytyksen esimerkiksi hygieniasääntöihin, ja heidän kokemustensa mukaan ne ovat pitkälti samoja kuin Ukrainassa:

Samat säännöt että kädet esimerkiksi pitää pestä. Käsineet pitää olla. Ja säilytetään tarvittavassa lämpötilassa. Samat vaatimukset. Samat säännöt meillä. Kaikki on tarvittavia ja tällaisia toimivia sääntöjä.

9.3 Identifioiva kotoutuminen

Identifioivalla kotoutumisella tarkoitetaan integraatiota samastumisen ja identiteetin mielessä. Maahan muuttaneella on kokemus itsestään yhdenvertaisena ja täysivaltaisena yhteiskunnan jäsenenä uudessa kotimaassaan, ja hän kokee myös, että muut hyväksyvät hänet osaksi yhteiskuntaa.

Haastatelluilla ukrainalaisilla oli monenlaisia kokemuksia siitä, että heidät on otettu vastaan ruokajakelutoiminnassa tasavertaisina ja tervetulleina tekemään työtä suomalaisten rinnalla. He kokivat myös itsensä tarpeellisiksi:

Se, että ei sanonut, että ”joo se on ukrainalainen, ei tarvitse, ei tarvita”. Ei ei. Kaikki te tervetuloa. Kaikki tervetuloa.

Että meitä tarvitaan, se tunne, että minua tarvitaan.

Ukrainalaisten ja suomalaisten vapaaehtoisten yhteistyöhön ja yhdenvertaisuuteen liittyen haastateltavat toivat lisäksi esiin kokemuksia, yllättävästikin, palautteen annosta ja hierarkiasta ruokajakelussa. Yksi haastateltavista kertoi, että jos on tehnyt virheen, siitä annetaan tietysti palautetta ja kerrotaan, miten asia tehdään oikein. Hänen mielestään virheestä huomauttaminen ja oikean tavan neuvominen on tarpeellista ja asianmukaista. Toinen haastateltava kertoi hierarkiasta positiivisena asiana:

On ihan hierarkia joka onnistuu täällä.

Haastatteluvastausten perusteella vaikuttaa, että ukrainalaiset kokivat yhdenvertaisuutena myös sen, että ukrainalaisille annetaan palautetta ja huomautetaan virheistä siinä missä suomalaisillekin.

Haastatteluteemaan, jossa keskusteltiin kokemuksista muiden ihmisten hyväksynnästä ja arvostuksesta, haastateltavat nostivat erityisesti molemminpuolisen kiitoksen ja kiittämisen merkityksen. Tämä välitti heille tunteen siitä, että he ovat hyväksytyjä ja arvostettuja suomalaisten silmissä:

Että kiittävät. Suomalaiset sanoo kiitos ja ukrainalaiset kiittävät, niin se tekee niin hyvää.

Ja he sanovat, että joka päivä kiitos että tulit, kiitoksia avusta.

Yhtä haastateltavaa myös motivoi ruokajakelussa vapaaehtoisena toimimiseen kokemus, että häntä arvostetaan täällä:

No ehkä vähän myös se, että minulla on arvoa.

Haastattelussa nousi esiin ajatus, että ukrainalaiset vapaaehtoiset toimivat ikään kuin ”sillanrakentajina” suomalaisten ja toisten ukrainalaisten välillä, välittäen muun muassa tietoa ukrainalaisesta kulttuurista ja tavoista suomalaisille ja toisin päin. Tämän ”työpanoksen” tunnistaminen ja sen ääneen lausuminen haastattelutilanteessa tuntui hyvältä:

Tottakai hyvä on kun sitä nähdään ja kiitetään siitä, ollaan kiitollisia. Se tuntuu tärkeältä.

9.4 Rakenteellinen kotoutuminen

Rakenteelliseen kotoutumisen ulottuvuuteen liittyy maahan muuttaneiden asema erilaisissa yhteiskunnan rakenteissa. Keskeinen osa tätä on työmarkkinoille sijoittuminen sekä pääsy koulutusjärjestelmiin ja niissä menestyminen. Myös fyysisen ja psyykkisen hyvinvoinnin merkitys on osa rakenteellista kotoutumista, koska ne ovat, paitsi itsessään tärkeitä asioita, edellytyksiä maahan muuttaneen itsestään huolehtimiselle ja aktiiviselle elämälle. Rakenteelliseen kotoutumiseen liittyy myös poliittinen osallistuminen ja osallisuus sekä asuinolojen turvallisuus.

Tässä haastattelututkimuksessa rakenteelliseen kotoutumisen teemaan liittyvät haastatteluteemat ja -kysymykset liittyivät erityisesti siihen, olivatko ukrainalaiset vapaaehtoiset saaneet mahdollista tulevaa työnhakua, työllistymistä tai opiskeluun pääsyä edistäviä kokemuksia ruokajakelussa toimiessaan, ja jos olivat, minkälaisia. Haastateltavat antoivat konkreettisia esimerkkejä siitä, millaiset kokemukset ovat heidän mielestään antaneet eväitä tulevaa

työllistymistä tai opiskelua varten. Suomalaiseen työkuultuuriin tutustuminen ”sisältäpäin”, vapaaehtoistyön kautta, koettiin antavan etua mahdolliseen jatkossa tapahtuvaan työllistymiseen:

No ensinnäkin varmaan se, että pääsee tekemään töitä muiden ihmisten kanssa, että ymmärtää enemmän muiden ihmisten kulttuureja ja toimintatapoja.

No joku ymmärrys siitä miten asiat toimii täällä, kun on sisältäpäin katsonut.

Suomalaiseen työkuultuuriin liittyvien asenteiden oppiminen ja kielitaidon kehittyminen tuotiin esiin seikkoina, jotka voivat edistää jatkotyöllistymistä tai opiskelemista Suomessa:

Että pitää, pitää olla tarkka, että pitää olla täsmällinen ja tullaan aina ajoissa.

Sanavarasto on totta kai kehittynyt, laajentunut.

Myös suomalaisten kanssa tapahtuvan vuorovaikutuksen kehittymiseen liittyvät asiat koettiin helpottavan mahdollista työnhakua. Suomalaisiin ihmisiin tutustuminen ja vapaaehtoistyön tekeminen heidän kanssaan on helpottanut jännitystä ja lisännyt omatoimisuutta ja itseluottamusta työtehtävien suorittamisessa:

Ensinnäkin varmaan se vuorovaikutus.

Ei ole semmoista pelkoa puhua suomalaisille enää.

Ja on niinku itsenäisempi nyt.

Yksi haastateltava kertoi myös tiettyihin ruokajakelutyötehtäviin liittyvistä kokemuksistaan, jotka ovat lisänneet suomalaisessa työelämässä tarvittavaa osaamista juuri sillä alalla, josta hänellä oli aiempaa kokemusta omassa maassaan. Hän luultavasti hakeutuisi myöhemmin tälle alalle myös Suomessa, joten vapaaehtoistyöstä ruokajakelussa voisi olla ammatillisessakin mielessä hyötyä työllistymisen kannalta.

Rakenteelliseen kotoutumisen ulottuvuuteen liittyy työllistymisen ja opiskelun lisäksi myös fyysisen ja psyykkisen hyvinvoinnin teemat. Haastateltavat nostivat esiin kokemuksiaan siitä, miten vapaaehtoistyö ruokajakelussa on lisännyt heidän psyykkistä hyvinvointiaan muun muassa eristäytyneisyyden ja yksinäisyyden vähenemisen, sosiaalisen kanssakäymisen lisääntymisen ja yhdessä tekemisen kautta:

Psyykkisesti on kyllä parempi olo koska ei ole koko ajan kotona, vaan jossain ympäristössä jatkuvasti ja tekee jotain, niin se on tosi tärkeää.

Minä olen onnellisempi.

Haastateltavat pohtivat yhteisen tekemisen ja sosiaalisen kanssakäymisen hyvää tekevää vaikutusta myös sen kautta, että vapaaehtoistyöhön tuleminen monta kertaa viikossa, käveleminen, kotoa lähteminen, toisten kanssa keskusteleminen ja jutteleminen on vähentänyt tai poistanut kokonaan ahdistusoireilua. Koettiin, että yhdessä olemisella on suorastaan psyykkisesti ja fyysisesti parantava vaikutus.

Ruokajakelutoiminta on nopeatempoista ja osittain ruumiillisesti raskastakin, kun lahjoitusruokakuormia puretaan pakettiautoista ja painavia ruokalaatikoita kannetaan sisään lajittelua varten. Fyysisen kunnon ja hyvinvoinnin lisääntymiseen vaikuttavia kokemuksia tuotiin esiin esimerkiksi seuraavasti:

Joo joo kyllä. Minä olen vahvempi ja nopeampi. Terveempi.

9.5 Ruoka ja ruokajakelu

Tämän opinnäytetyön toimintaympäristönä toimi ruokajakelu, jossa ukrainalaiset haastateltavat tekevät vapaaehtoistyötä. Haastateltavat kertoivatkin kokemuksiaan, tunteitaan ja huomioitaan myös erityisesti ruokaan ja ruokajakeluun liittyen. Osaa näistä vastauksista oli haasteellista sijoittaa muiden, pelkistetyistä ilmauksista muodostettujen alaluokkien yhteyteen, joten niistä päätettiin muodostaa oma alaluokkansa Ruoka ja ruokajakelu. Harkinnassa oli myös, että nämä haastatteluvastaukset jätettäisiin kokonaan pois analyysistä, koska niitä on vaikea nähdä suoraan tutkimuskysymykseen liittyvinä, kun tarkoitus on kuvailla kokemuksia kotoutumisen näkökulmasta. Haastateltavat toivat kuitenkin esiin niin vahvasti kokemuksiaan, tunteitaan ja huomioitaan liittyen ruokaan ja ruokajakeluun, joten tuntui tärkeältä sisällyttää ne analyysiin.

Ruokajakelutoimintaan liittyvissä haastatteluvastauksissa pääpaino oli kokemuksilla ja huomioilla esimerkiksi siitä, miten toimintaa voisi mahdollisesti organisoida joiltain osin eri tavoin, jotta lahjoitusruoka ei ehtisi vanhentua ennen seuraavaa jakelupäivää, tai miten erilaisien leipien lajittelu omiin laatikoihin vie paljon aikaa ja on hieman turhaa.

Kun puhutaan esimerkiksi hedelmistä ja vihanneksista, olisi joskus parempi jakaa enemmän ruokaa sinä päivänä kun se tuli tai lähempänä päivänä. Mutta usein sitä jätetään. Totta kai toivotaan, että sitä riittäisi sitten niinku seuraavalle ruokajakelupäivälle.

Leivän lajittelu. Yksi on, kun leipää tulee ja lajitellaan leipää eri kategorioihin, ja siihen menee yhden ihmisen tehtävät melkein koko aamuksi. Ja jos se ihminen ei ole paikalla, niin sitten on vaikea huolehtia siitä, se osaava, ja niin sit sanoo, että sillä ei ole ehkä väliä, koska kuitenkin kun kerätään, niin tehdään

kassit, niin otetaan vaan vaalea leipä ja tumma leipä yleensä. Ja joskus ei vaan jotain samaa lajia tavallaan, ja sitten että se on ehkä vähän turhaa työtä että lajitellaan leipää niin moneen laatikkoon.

Osa huomioista ja mielipiteistä nousi negatiivisista tunnekokemuksista, joita ruoan vanheneminen ja poisheittäminen aiheutti:

Mutta se että se vaan menee sitten huonoksi, se heitetään pois. Joo se on huono.

Ruoan vanhenemiseen, poisheittämiseen ja siitä aiheutuviin tunteisiin liittyviä vastauksia si-
joitettiin myös alaluokkaan Kulttuurinen kotoutuminen, koska vastauksissa oli nähtävissä haastateltavien pohdintaa kulttuuristen toimintatapojen törmätessä toisiinsa. Ruoan poisheit-
täminen viimeisen käyttöpäivän jälkeen aiheutti yhdessä haastateltavassa ensin ikävän tunte-
muksen, kun toimintatapa on eri kuin omassa kotimaassa, ja ruoka menee hukkaan. Vähitel-
len suomalainen ruokajakelun sääntö tai toimintatapa on kuitenkin käynyt ymmärrettäväksi,
ja siihen on sopeuduttu.

Haastateltavat toivat esiin myös huomiotaan siitä, että ruokajakelutyöhön liittyvät, negatiivi-
selta tuntuvat asiat saattavat hetkellisesti aiheuttaa ikävän olon, mutta se on normaalia, työ-
hön liittyvää, ja asiat pystyttäisiin ratkaisemaan työn erilaisella organisoinnilla:

Se ei ehkä ole niin negatiivinen asia vaan semmoinen työseikka, josta ehkä pi-
täisi olla lisää kontrollia, mutta ei se ole niinku semmoista kauhean negatii-
vista. Eli mun mielestä joku negatiivinen asia on semmoinen josta tulee huono
fiilis, mutta se ei ole vaarallista.

Yhden haastateltavan mielestä ruokajakelun vapaaehtoistyössä ei ollut jopa mitään negatii-
vista:

Kaikki positiivista!

Haastateltavat vapaaehtoiset kokivat myös saaneensa opinnäytetyön työelämäkumppanin eli seurakunnan ja ruokajakelun vastuuhenkilöiden taholta riittävää ja hyvää tukea:

No niin tuki on mahtavaa. Sitä riittää!

Positiivisten ja negatiivisten tunteiden sekä yleisten käytännön huomioiden lisäksi haastatel-
tavat kertoivat siitä, mikä heitä motivoi tekemään vapaaehtoistyötä ruokajakelussa, tai mikä
on heille siellä erityisen tärkeää. Vastauksissa mainittiin muun muassa kielitaidon karttumi-
nen, kiittämisen hyvää tekevä merkitys, itsensä tarpeellisena sekä arvostettuna tunteminen,
vuorovaikutus ukrainalaisten ja suomalaisten välillä sekä sosiaalisen kanssakäymisen voima

hyvinvoinnin edistämiseksi. Näiden lisäksi jokainen haastatettava toi esiin ruoan merkityksen. Ruoka sekä eräänlaisena itseisarvona että auttamisen välineenä nousi keskustelussa pinnalle läpi koko haastattelun. Ruoka nähtiin asiana, joka motivoi, koska sen jakamisesta on iso apu sekä ukrainalaisille maanmiehille, joita haastateltavat pääsivät vapaaehtoistyönsä kautta auttamaan, että heille itselleen, koska haastateltavat saivat ruokajakelusta tarvittaessa myös itselleen lahjoitusruokaa. Haastateltavia motivoi myös se, että he oman työpanoksensa kautta pystyvät auttamaan suomalaisia ruokajakelun järjestäjiä.

10 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Olen sitoutunut noudattamaan tässä opinnäytetyössä ja siihen liittyvässä tutkimusprosessissa hyvän tieteellisen käytännön (HTK) ohjeistusta. Hyvän tieteellisen käytännön ohjeistus on laadittu tutkijoille ja tiedeyhteisölle, ja sen on laatinut Opetus- ja kulttuuriministeriön asettama Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK).

Tutkimuseettiikka-sanaa käytetään usein sen laajassa merkityksessä, tarkoittaen kaikkia tieteen ja tutkimukseen liittyviä arviointeja ja eettisiä näkökohtia (research ethics). Hyvän tieteellisen käytännön ohjeessa (HTK) tutkimuseettiikka tarkoittaa kapea-alaisemmin eettisesti vastuullisten toimintatapojen noudattamista ja edistämistä sekä tieteeseen kohdistuvan epärehellisyyden ja hyvän tieteellisen käytännön loukkausten tunnistamista ja torjumista (research integrity).

Jotta tieteellinen tutkimus voi olla luotettavaa ja hyväksyttävää, ja sen tulokset luotettavia, tutkimuksen tulee olla suoritettu hyvän tieteellisen käytännön (HTK) edellyttämällä tavalla. Ohjeistukset, joita tieteellisessä tutkimuksessa sovelletaan, ovat osa tutkimusorganisaatioiden laatujärjestelmää sekä tiedeyhteisön itsesääätelyä, joka tapahtuu lainsäädännön määrittelemissä rajoissa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012.)

Tutkimus- ja kehittämistoiminnassa on otettava huomioon monenlaisia asioita, jotka vaikuttavat tutkimuksen luotettavuuteen ja eettisyyteen. Näitä ovat muun muassa eettisesti kestävä ja tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaiset tutkimus-, tiedonhankinta- ja arviointimenetelmät, muiden tutkijoiden työn kunnioittaminen esimerkiksi asianmukaisilla viittaamiskäytännöillä, tutkimuksen suunnittelun, toteutuksen ja raportoinnin sekä siitä syntyneiden tietoa-aineistojen tallentaminen vaaditulla tavalla, tarvittavien tutkimuslupien hankkiminen, tutkimuksen kaikkien osapuolten oikeuksiin liittyvien sopimusten noudattaminen, aineistonhallintaan liittyvät seikat, esteellisyys- ja tietosuojakysymykset sekä läpinäkyvyys ja avoimuus tutkimuksen rahoituksessa ja muihin sidonnaisuuksiin liittyvissä asioissa. Tutkimustyö pohjautuu tiedeyhteisön tunnustamiin toimintatapoihin. Keskeisiä lähtökohtia hyvän tieteellisen käytännön mukaiselle tutkimustyölle ovat rehellisyys, yleinen huolellisuus ja tarkkuus

tutkimustyössä, tutkimusten ja niiden tulosten arvioinnissa sekä tulosten tallentamisessa ja esittämisessä. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012.) Opinnäytetyön työelämäyhteistyökumppani ei edellyttänyt tutkimuslupaa tätä opinnäytetyötä varten. Aineistonhallintasuunnitelman tekeminen ja siinä pysyttäytyminen tutkimuksen aikana on tärkeä osa tutkimuksen tekemistä, ja tutkimussuunnitelmavaiheessa tehtyä aineistonhallintasuunnitelmaa noudatettiin koko tämän opinnäytetyöprosessin ajan.

Epäeettinen ja epärehellinen toiminta ovat hyvän tieteellisen käytännön loukkauksia ja vahingoittavat tieteellistä tutkimusta ja tekevät sen tuloksista epäluotettavia. Hyvän tieteellisen toiminnan loukkaukset voidaan jakaa kahteen kategoriaan: vilppi tieteellisessä toiminnassa sekä piittaamattomuus hyvästä tieteellisestä käytännöstä. Vilppiä ovat muun muassa sepittäminen, havaintojen vääristely, plagiointi ja anastaminen. Näistä anastaminen on Suomessa erotettu omaksi kategoriakseen, toisin kuin kansainvälisissä ohjeissa, joissa se on osa plagiointi-kategoriaa. Piittaamattomuus ilmenee tutkimuksen eri vaiheissa törkeinä laiminlyönteinä ja holtittomuutena, joita on esimerkiksi puutteellinen viittaaminen ja muiden tutkijoiden osuuden vähättely, huolimattomuus ja harhaanjohtavuus raportoinnissa, itsensä plagiointi ja ylipäänsä kaikenlainen tiedeyhteisön harhaan johtaminen eri tavoin. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012.)

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeen Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa (TENK 2019) mukaan tutkittavien ihmisarvon, itsemääräämisen, yksityisyyden ja muiden oikeuksien kunnioittaminen sekä riskien, haittojen ja vahinkojen aiheuttamisen välttäminen tutkittaville ihmisille, yhteisöille ja muille tutkimuskohteille ovat tärkeitä yleisiä eettisiä periaatteita. Lähtökohtana vahingon välttämiseksi on tutkittavien ihmisarvon kunnioittaminen ja tasa-arvoinen kohtelu. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019.)

Tässä opinnäytetyössä tieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet otettiin huomioon muun muassa informoimalla tutkimukseen osallistujia tutkimuksen sisällöstä etukäteen, kertomalla heille henkilötietojen käsittelystä ja tietosuojaan liittyvistä asioista ja pyytämällä osallistujilta kirjallinen suostumus tutkimukseen osallistumiseen, sekä ottamalla nämä edellä mainitut seikat huomioon koko tutkimusprosessin aikana. Lähteisiin viitataan asianmukaisilla viittauskäytännöillä, oppilaitoksen eli Laurea Ammattikorkeakoulun lähdeviittausohjeita parhaan mukaan noudattaen, ja lähdeluettelo laadittiin huolellisesti. Lähteiden valinnassa käytettiin lähdekritiikkiä, ja arvioitiin mahdollisimman tarkasti lähteiden luotettavuus ja tieteellisyys.

Haastatteluihin liittyviä eettisiä kysymyksiä olivat muun muassa haastateltavien kansallisuuteen ja kieleen liittyvät asiat. Opinnäytetyöprosessin aikana pyrittiin pitämään huolta siitä, että haastateltavat kokevat olonsa turvalliseksi ja kokevat voitavansa luottaa siihen, että he pysyvät mahdollisimman anonyymeinä koko tutkimusprosessin ajan. Kielimuuri oli isoin ratkaisua

vaativa seikka; haastateltavista osa puhuu jo melko hyvää suomea, mutta ei jokainen heistä. Luotettavimmalta ratkaisulta tuntuu vapaaehtoisen tulkin käyttäminen haastatteluisissa. Tulkki toimii itse myös ruokajakelun vapaaehtoisena, mutta ei ole kuitenkaan yksi haastateltavista. Hän ei ole virallinen tulkki, ja tulkkauksen luotettavuus jäi näin ollen hieman avoimeksi. Hänellä on kuitenkin vahva osaaminen suomen kielessä, ja hän toimii työssä suomen kielen opettajana. Henkilötulkkaus oli tässä opinnäytetyössä arvioni mukaan luotettavampi tapa kuin mikään tulkkaussovellus, joista olin saanut kokemusta aiemman työni kautta. Parhaimmatkin tulkkaussovellukset kääntävät sanat usein väärin.

Tulkin suhde haastateltaviin oli myös oma kysymyksensä. Haastateltavat ovat ukrainalaisia, tulkki on kansallisuudeltaan venäläinen. Haastatteluiden tulkkauskieli oli venäjä. Ukrainan valtion ainoa virallinen kieli on ukraina, mutta Ukrainassa on venäjänkielinen vähemmistö, ja maassa on perinteisesti puhuttu yleisesti venäjää. Ukrainan perustuslaki takaa venäjän kielen ja muiden vähemmistökielten aseman, kehittämisen ja vapaan käyttämisen Ukrainassa (Constitution of Ukraine 1996, Article 10). Ukraina ja venäjä ovat myös sukulaiskieliä. Näiden syiden takia suuri osa ukrainalaisista puhuu ja ymmärtää venäjää, ja osa ukrainalaisista ei myöskään puhu lainkaan ukrainan kieltä. Opinnäytetyön haastateltavat ovat joko nimenomaan venäjänkielisiä, tai vähintäänkin ymmärtävät ja puhuvat venäjää hyvin. Tämä mahdollisti venäjänkielisen tulkin käyttämisen. Oman vastaanottokeskustyökokemukseni perusteella venäjä on kieli, jota ukrainalaisten kanssa erittäin usein käytetään, usein heidän omasta toiveestaan.

Kielen lisäksi täytyi eettisessä mielessä pohtia kansallisuutta. Voisi ajatella, että kun haastatellaan ukrainalaisia, kansallisuudeltaan venäläisen tulkin käyttäminen tuottaa eettisen ristiriidan, koska maat käyvät tällä hetkellä sotaa keskenään. Haastateltavilta varmistettiin etukäteen, että venäläisen tulkin käyttäminen sopi heille kaikille. Taustatietona oli, että he kaikki toimivat yhdessä ruokajaossa vapaaehtoisina, ja ovat tuttavilla tai jopa ystäviä keskenään. Tulkiksi suunniteltu henkilö toimii tulkkina muissakin seurakunnan tilaisuuksissa ja toimintamuodoissa, joissa tarvitaan ukrainalaisille tulkkausta, myös suoraan ukrainalaisille suunnatuissa. Sekä vastaanottokeskustyön kautta että arkielämästä itselleni on tullut se kokemus, että monilla Suomessa ja työelämäkumppanin toimintakaupungissa asuvilla ukrainalaisilla ja venäläisillä on keskenään hyvät suhteet. Oli toki ainakin periaatteessa mahdollista, että tulkin kansalaisuus vaikuttaisi negatiivisesti haastatteluiden tulkkaamiseen, esimerkiksi joko tiedotamattoman tai tahallisen harhaanjohtavan tulkkauksen kautta, mutta tämä riski oli otettava, ja oli otettava huomioon myös etukäteen tiedossa olevat haastateltavien ja tulkin hyvät välit ja aiemmat heidän välisensä onnistuneet tulkkauskokemukset. Osa haastateltavista puhuu myös auttavasti suomea, mikä auttoi varmistamaan sen, että haastattelukysymykset ja vastaukset oli oikein tulkattu. Sen lisäksi oma alkeistasoinen venäjän kielen taitoni auttoi ainakin hieman arvioimaan tulkkausta haastattelutilanteessa.

Täytyi myös pohtia kysymystä, uskaltavatko haastateltavat puhua vapaasti, koska haastateltavat ovat sotaa paenneita, kansainvälistä suojelua saavia henkilöitä. Haastattelukysymykset eivät liittyneet varsinaisesti heidän kokemuksiinsa pakolaisuudesta tai sodasta. Pysin tekemään haastatteluiden kysymykset niin, että ne koskivat ruokajaon konkreettista arkea siten, että teemat kuitenkin koskettelevat kotoutumisen eri ulottuvuuksia. Haastatteluun liittyen tarkoitukseni oli, että konkretiaan ja arkeen sitovat, kotoutumiseen liittyvät teemat olisivat sävyltään positiivisia, tulevaisuuteen suuntautuvia ja suhteellisen neutraaleja. Yritin olla tuomatta mukaan aiheita, jotka toisivat mieleen liian voimakkaasti sotaan ja pakolaisuuteen liittyviä kokemuksia ja tunteita, joskaan näitä ei voinut ehkä täysin välttää. Kotoutuminen toiseen maahan ja kulttuuriin tuo myös väistämättä mukanaan vertailua siihen, mistä on joutunut lähtemään pois, omaan kotimaahan ja sen tapoihin. Tämän arvioin haastattelua suunnitelllessani olevan mahdollisesti haastateltaville henkisesti koettelevaa. Varauduin tuomaan haastattelutilanteeseen ja kysymyksiin mukaan positiivisia näkökulmia esimerkiksi siitä, että haastateltavat tuovat mukanaan myös omaa kulttuuriaan. Kotoutuminen ei ole vain maahan muutaneen sopeutumista uuden kotimaan tapoihin, se on myös vastaanottavan yhteiskunnan monimuotoistumista ja uusien vaikutteiden saamista rikastuttamaan sen kulttuuria.

Kotoutumisen teema kulki haastatteluissa kuitenkin mukana vain taustalla, minkä etukäteen arvioin vähentävän ehkä psyykkisesti liian ”syviin vesiin” joutumisen riskiä. Myös se, että kyseessä oli ryhmä-, ei yksilöhaastattelu, vähensi tätä. Myös haastattelun kesto suunniteltiin siten, että se ei olisi liian pitkä, korkeintaan puolitoista tuntia. Haastattelu kesti lopulta 1 h 10 minuuttia, mikä ei vaikuttanut olevan liian pitkä aika haastattelulle. Haastateltavat olisivat mielellään jatkaneetkin keskustelua, jonka ajattelen kertovan siitä, että he eivät kokeneet tilannetta tai haastatteluteemoja ahdistaviksi.

Aineistonkeruuseen, -käsittelyyn ja raportointiin liittyi eettisiä kysymyksiä koskien tutkittavien anonymiteettiä. Kaikki tunnistetiedot pyrittiin minimoimaan. Raportissa ei mainita haastateltavien nimiä, sukupuolta, asuinpaikkaa tai muita henkilötietoja. Haastatteluvastausten tulosten esittelyssä jätettiin sellaiset aineistositaatit pois, joissa käsiteltiin sensitiivisiä aiheita. Työelämäkumppanin eli seurakunnan nimeä ei kerrota raportissa, ei myöskään sen kaupungin nimeä, missä seurakunta toimii. Haastatteluissa tallentuva haastateltavan ääni on suora henkilötieto, kansallisuus epäsuora henkilötieto. Aineistoa käsiteltiin huolellisesti ja haastatteluaineisto anonymisoitiin.

Kuten missä tahansa tutkimustyössä, opinnäytetyön tulosten täytyy olla luotettavia, mikä tarkoittaa sitä, että tutkimustulosten tulee olla oikeita. Luotettavuuskysymykset pitää ottaa huomioon heti prosessin alkuvaiheessa, mikä varmistaa, että kaikki tehdään tutkimusprosessin edetessä oikein. Tämä on eräänlaista riskienhallintaa. Tieteellisen työn luotettavuutta tarkastellaan käsitteiden validiteetti ja reliabiliteetti avulla. Näistä kahdesta reliabiliteetti tarkoittaa tutkimustulosten pysyvyyttä. Jos tutkimus toistetaan, saadaan samat tulokset. Validiteetti

puolestaan tarkoittaa sitä, että tutkitaan oikeita asioita. (Kananen 2015, 342-343.) Näiden käsitteiden käyttöä on kritisoitu muun muassa siksi, että ne ovat syntyneet määrällisen tutkimuksen piirissä ja ne vastaavat vain lähinnä määrällisen tutkimuksen tarpeisiin. Laadullisen tutkimuksen oppaissa on esitetty erilaisia tapoja korvata validiteetin ja reliabiliteetin käsitteet luotettavuuden arvioijina. Laadullisen tutkimuksen luotettavuusarvioinnista ei ole kuitenkaan olemassa mitään yksiselitteisiä ohjeita. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 160-161). Yksi esitetty tapa on triangulaatio, jonka voi määritellä muun muassa tutkimusmenetelmien yhteiskäytöksi. Tämä ei ole kuitenkaan ongelmaton menetelmä laadullisessa tutkimuksessa. Tärkeä näkökulma luotettavuuden arvioinnissa on esimerkiksi tutkimuksen sisäinen koherenssi. Tutkijan tulee olla myös tietoinen, mitä on tutkimassa ja miksi. Aineiston keräämisen tapaa ja siihen liittyviä mahdollisia ongelmia on hyvä tarkastella tarkoin, samoin kuin tutkimuksen aikatauluun ja aineiston analysoimisen menetelmiä. Tietosuojaan liittyvät seikat ja tutkittavien henkilöllisyyden salaaminen on oleellista. Tutkimusraportin yksityiskohtaisuus ja tarkkuus lisää tutkimuksen luotettavuutta ja ymmärrettävyyttä. (Tuomi & Sarajärvi 2018 163-166.)

Tässä opinnäytetyössä luotettavuus otettiin huomioon esimerkiksi niin, että tutkimusaineisto, menetelmät ja analyysivaihe dokumentoitiin tarkasti, ja opinnäytetyö julkaistaan valmistumisensa jälkeen, jolloin se on luettavissa, ja käytetyt menetelmät ja analyysiprosessi ovat ulkopuolisten arvioitavissa. Tämä vastaa Kanasen (2015, 353) luotettavuusarvioinnin käsitettä credibility (luotettavuus/totuudellisuus). Tässä opinnäytetyössä on pyritty myös kuvaamaan tutkittavaa ilmiötä, sen lähtökohtatilannetta ja oletuksia, mahdollisimman tarkasti ja yksityiskohtaisesti, jolloin voidaan arvioida, onko tutkimustulos tai tulkinta siirrettävissä uuteen kohteeseen. Laadullinen tutkimus ei pyri yleistämään, vaan antamaan syvällisen kuvauksen ilmiöstä. Tämä viittaa Kanasen (2015, 353) käsitteeseen transferability (siirrettävyys/sovellettavuus). Kolmas käsite dependability (riippuvuus) on hyvin lähellä totuudellisuuden käsitettä. Molemmissa vertaisarviointi on keskiössä. Jos ulkopuoliset tekevät saman tulkinnan aineistosta päätyen samaan lopputulokseen, tutkimustulokset on johdettu aineistosta oikein. Myös Kanasen (2015, 363) kriteerivaliditeetin käsite toimii jossain määrin luotettavuuden arvioijana, koska tässä opinnäytetyössä on perehdytty aihepiiriin teoreettiseen viitekehukseen ja aiempaan tutkimukseen aiheesta. Aihepiiristä luettiin kirjallisuutta mahdollisimman kattavasti, ja pyrittiin selvittämään, mikä aiempi tutkimus aiheesta on relevanttia ja ajankohtaista. Lähteiden valinnassa käytettiin lähdekritiikkiä; lähteen ajankohtaisuuden ja sopivuuden lisäksi esimerkiksi sitä, kuka on sen kirjoittaja, ja lähteen kirjoittajan luotettavuutta sekä pätevyyttä kirjoittaa kyseisestä aiheesta. Lähteet valittiin ottaen huomioon lähteiden luotettavuus ja tieteellisyys.

11 Johtopäätökset ja pohdinta

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kuvailla ukrainalaisten kokemuksia vapaaehtoistoiminnastaan ruokajakelussa. Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa työelämäyhteistyökumppanille ruokajakelun vapaaehtoistoimintaan liittyvää tietoa toiminnan kehittämiseksi. Tässä luvussa peilataan opinnäytetyön haastattelututkimuksen aineistosta saatuja tuloksia kotoutumisen neljän ulottuvuuden malliin sekä tarkastellaan opinnäytteen tuloksia suhteessa aiempaan tutkimustietoon.

Tutkimusta varten haastateltiin kolmea ukrainalaista ruokajakelun vapaaehtoista. Haastattelukysymyksillä saatiin vastauksia tutkimuskysymykseen, minkälaisia kokemuksia ukrainalaisilla on vapaaehtoistoiminnastaan ruokajakelussa kotoutumisen näkökulmasta. Tulosten perusteella ukrainalaiset ovat saaneet vapaaehtoistoiminnan kautta jokaiseen neljään kotoutumisen ulottuvuuteen liittyviä kokemuksia. Haastatteluaineistosta eli haastattelusta saaduista vastauksista muodostettiin analyysivaiheessa kotoutumisen teorian pohjalta nousseiden teemojen mukaisia luokkia. Suurin osa haastatteluvastauksista, jotka koskivat ruokajakelun vapaaehtoistoiminnassa saatuja kokemuksia, sijoittui luontevasti näihin. Osa kokemuksista kosketti yleisluontoisemmin ruokaan ja käytännön ruokajakelutoimintaan liittyviä huomioita, tunteita ja kokemuksia, joten niistä muodostettiin oma luokkansa. Nämä kokemukset eivät olleet suoraan tulkittavissa kotoutumisen näkökulmasta.

Friedrich Heckmannin esittelemä kotoutumisen neljän ulottuvuuden malli (Saukkonen 2020, luku 1.1.1) toimi tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä. Tutkimuksen tulokset-luvun alaluissa on avattu se, minkälaisia asioita kukin kotoutumisen ulottuvuus - kulttuurinen, vuorovaikutuksellinen, identifioiva ja rakenteellinen - pitää (muun muassa) sisällään. Kaikkiin kotoutumisen ulottuvuuksien mallin mukaisiin osa-alueisiin ei saatu tässä haastattelututkimuksessa vastauksia, myöskään siksi, että haastattelurungossa ei ollut kysymyksiä kaikesta. Esimerkiksi rakenteelliseen ulottuvuuteen kuuluvia osa-alueita, asumisolosuhteita tai poliittista osallisuutta ja osallistumista, ei otettu mukaan teemahaastattelurunkoon lainkaan. Kun vastausten haluttiin nousevan ruokajakelun vapaaehtoistoiminnan konkreettisesta arjesta, oli vaikea nähdä, miten näistä saisi luontevasti muodostettua kysymyksiä. Kuitenkin jokaiseen kotoutumisen neljään ulottuvuuteen liittyviä kokemuksia nousi haastatteluaineistosta runsaasti.

Haastateltavat toivat esiin **kulttuuriseen kotoutumiseen** liittyviä kokemuksia erityisesti suomen kielen oppimisen ja kielitaidon kehittymisen, suomalaisiin tapoihin ja perinteisiin tutustumisen, suomalaisen yhteiskunnan arvojen ja normien omaksumisen ja yhteiskunnan pelisääntöjen ja toimintatapojen tutuksi tulemiseen liittyen. Ruokajakelun vapaaehtoistoiminnassa puhutaan pääasiallisesti suomea. Useaan kertaan viikossa tapahtuva vuorovaikutus ja yhteinen toiminta suomalaisten kanssa käytännön ruokajakelutehtävissä tarjoaa

mahdollisuuden monenlaisiin suomalaisiin tapoihin ja toimintatapoihin tutustumiseen. Näistä mainittiin muun muassa jätteen lajittelu, kahvitauko työnteon lomassa, suomalainen työ-
 kulttuuri ja työtavat, erilaiset suomalaiset juhlat, ruoan käsittelyyn ja säilyttämiseen liittyvät
 asiat, suomalaisten suhde luontoon ja metsään ja suomalaisten tapa poimia marjoja ja sieniä
 metsästä ruoaksi, monien muiden esimerkkien lisäksi. Haastateltavissa oli vastausten perus-
 teella havaittavissa myös uuden kotimaan arvojen ja asenteiden tunnistamista sekä asteittai-
 sen sopeutumisprosessin käynnissä olemista. Haastateltavat tunnistivat molemmille maille yh-
 teisiä arvoja ja asenteita sekä näiden erilaisuuksia ruokajakelussa saamiensa kokemusten
 kautta. Kotoutumisen neljän ulottuvuuden teorian mukaan paikallisen kielen oppiminen on
 tärkeä taito ja edellytys sille, että menestyy elämässä. Kielen osaaminen antaa myös vaihto-
 ehtoja erilaisissa tilanteissa. Kulttuurilähtöisten konfliktien ja ristiriitojen välttämiseksi on
 tärkeää, että maahan muuttanut omaksuu tai vähintäänkin ymmärtää yhteiskunnan pelisään-
 töjä ja paikallisia tapoja, arvoja ja normeja. (Saukkonen 2020, luku 1.1.1.)

Vuorovaikutukselliseen kotoutumiseen liittyviä kokemuksia ukrainalaiset vapaaehtoiset oli-
 vat saaneet tietenkin jatkuvan suomalaisten kanssa ruokajakelussa tapahtuvan vuorovaikutuk-
 sen kautta. Kotoutumisen ulottuvuuksien teorian mukaan maahan muuttaneiden sopeutumi-
 selle uuteen kotimaahan on suotuisaa, jos heille muodostuu monipuolisia suhteita ja verkos-
 toja eri väestöryhmiin, myös kantaväestöön (Saukkonen 2020, 1.1.1). Ukrainalaiset vapaaeh-
 toiset kertoivat haastatteluvastauksissaan kommunikaation, tuttavuuksien, ystävyyksien ja
 erilaisten kontaktien sekä verkostojen muodostumisesta ruokajakelutoiminnan kautta sekä
 omiin maanmiehiinsä, mutta erityisesti suomalaisiin. Eri vahvuisia suhteita oli muodostunut
 erilaisiin väestöryhmiin: suomalaisiin kaupunkilaisiin (ruokajakelun ruoanhakijoihin), toisiin
 vapaaehtoisiin (suomalaisiin sekä ukrainalaisiin), ruokajakelun suomalaisiin vastuuhenkilöihin
 ja työelämäkumppanin eli seurakunnan vastuuhenkilöihin. Verkostoja, suhteita ja kontakteja
 oli syntynyt myös työelämäkumppanin yhteistyökumppaneihin eli erilaisiin organisaatioihin tai
 toimijoihin, ja niiden kautta niissä toimiviin suomalaisiin yksityishenkilöihin. Ukrainalaiset va-
 paaehtoiset olivat löytäneet ruokajakelussa syntyneiden kontaktien kautta myös muita ta-
 hoja, joissa he voivat olla avuksi. Näistä mainittiin esimerkkeinä suomalaiset ikäihmiset ja Pu-
 naisen Ristin suomen kielen opetus sekä ukrainalaisten auttaminen keräämällä ja viemällä
 heille huonekaluja yhdessä suomalaisen henkilön kanssa. Voidaan siis sanoa, että ukrainalai-
 sille vapaaehtoisilla on monia kokemuksia monipuolisten verkostojen ja suhteiden syntymi-
 sestä eri väestö- ja ikäryhmien kanssa. Vuorovaikutus-teemaan liittyy myös haastatteluvast-
 aukset, joissa vapaaehtoiset kertoivat kokemuksistaan siitä, miten he ovat saaneet toimia
 neuvonantajina ja eräänlaisina välittäjinä suomalaisten ja ukrainalaisten välillä. Karttuneen
 kielitaitonsa ja suomalaisiin saadun kontaktinsa takia he toimivat joskus tulkkeina tai kertovat
 oman maansa kulttuurista suomalaisille. Vuorovaikutuksellisen kotoutumisen ulottuvuuteen
 kuuluu lisäksi luottamus erilaisiin sosiaalisiin instituutioihin, kuten poliisiin ja sairaanhoitoon.
 Haastateltavilla oli näistä vain vähän kokemuksia ruokajakelutoiminnassa, mutta niiden

perusteella he kertoivat luottavansa näihin. Kotoutumisen ulottuvuuksien teorian mukaan myös järjestöissä, yhdistyksissä ja erilaisissa yhteisöissä tapahtuu runsaasti vuorovaikutuslista kotoutumista (Saukkonen 2020, luku 1.1.1). Tämän tutkimuksen tulokset ovat yhtäpitäviä ajatuksen kanssa. Työelämäkumppanin järjestämä ruokajakelu ja siinä tapahtuva vapaaehtoistoiminta on yhdistyksen/seurakunnan järjestämää yhteisöllistä toimintaa, ja haastatteluvastausten perusteella on nähtävissä, että ukrainalaisilla vapaaehtoisilla on ollut paljon kokemuksia vuorovaikutuksellisesta kotoutumisesta verkostojen ja suhteiden syntymisen myötä.

Identifioivan kotoutumisen ulottuvuuteen kuuluu ajatus siitä, että maahan muuttanut alkaa vähitellen, rinta rinnan muilla kotoutumisen osa-alueilla tapahtuneen kehityksen rinnalla, integroitua uuteen kotimaahansa myös identiteetin ja samastumisen mielessä. Hän kokee itsensä arvostetuksi ja muiden silmissä hyväksytyksi, täysivaltaiseksi yhteiskunnan jäseneksi. (Saukkonen 2020, luku 1.1.1). Haastateltavat vapaaehtoiset toivat esiin ruokajakelussa saamiaan kokemuksia siitä, miten he ovat tunteneet itsensä hyväksytyiksi, tarvituiksi, kiitetyiksi ja arvostetuiksi. He kokivat nämä erittäin tärkeinä ja vapaaehtoistoimintaan motivoivina asioina. Vastausten perusteella tuli vaikutelma, että he myös itse arvostivat itseään ja he kokivat, että heillä on paljon annettavaa suomalaisille ja erityisesti ruokajakelutoiminnalle. Heillä oli myös kokemuksia suomalaisten ja itsensä eli ukrainalaisten tasavertaisesta kohtelusta vapaaehtoistyöntekijöinä. Identifioivaan kotoutumiseen liittyvä ajatus siitä, että maahan muuttanut on halukas antamaan oman panoksensa uuden asuinmaansa menestykseen (Saukkonen 2020, luku 1.1.1), näkyi siinä, että haastateltavat kertoivat tekemästään auttamistoiminnasta myös suomalaisten hyväksi, sekä siinä, että he kertoivat olevansa halukkaita aina osallistumaan kaikenlaiseen aktiviteettiin, mistä ovat vain saaneet tietoa.

Rakenteellisen kotoutumisen ulottuvuus koskettelee teemoja, jotka liittyvät maahan muuttaneiden asemaan yhteiskunnan erilaisissa, erityisesti taloudellis-sosiaalisissa rakenteissa. Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutuminen kuuluu tähän. Rakenteellista kotoutumista ovat esimerkiksi pääsy koulutusjärjestelmiin ja niissä menestyminen, sijoittuminen työmarkkinoille, asuinolojen turvallisuus ja psyykinen ja fyysinen hyvinvointi. Myös poliittinen osallisuus ja osallistuminen ja vaikuttaminen niissä esimerkiksi äänestämällä ovat osa rakenteellista kotoutumista. (Saukkonen 2020, luku 1.1.1.) Tässä tutkimuksessa pääpaino rakenteellisen kotoutumisen ulottuvuuden osa-alueissa oli työmarkkinoille tai opiskelemaan pääsyn sekä fyysisen ja psyykkisen hyvinvoinnin teemoilla.

Haastatteluvastauksia saatiin siitä, miten ukrainalaiset kokivat ruokajakelun vapaaehtoistoiminnan edistäneen tai vaikuttaneen mahdolliseen jatkossa tapahtuvaan työnhakuun, työllistymiseen, opiskelemaan pääsyyn tai työssä tai opiskelussa menestymiseen. Haastateltavat toivat esiin suomen kielen taidon oppimisen ja kohentumisen, suomalaiseen työkuulttuuriin ”sisällepäin näkemisen”, suomalaisiin työtapoihin tutustumisen sekä suomalaisiin tutustumisen myötä syntyneen rohkeuden ja itseluottamuksen kokemuksia, joiden uskoivat vaikuttavan

jatkossa positiivisesti mahdolliseen työllistymiseen tai opiskelemaan pääsyyn. Vastauksia siitä, että vapaaehtoistoiminta olisi vaikuttanut negatiivisesti tai ei mitenkään, ei haastateltavilta tullut.

Myös fyysisen ja psyykkisen hyvinvoinnin teemat ja kokemukset nousivat haastattelussa keskusteluun. Haastateltavat kertoivat kokemuksistaan siitä, miten ennen ruokajakelun vapaaehtoistoimintaan osallistumisestaan fyysinen kunto sekä erityisesti psyykinen hyvinvointi oli ollut heikompi. Vapaaehtoistoimintaan osallistumisen koettiin vahvistaneen molempia näitä, yksinäisyyden ja eristäytyneisyyden vähenemisen, fyysisen aktiviteetin, sosiaalisen kanssakäymisen ja mielekkään tekemisen kautta. Kotoutumisen neljän ulottuvuuden teoriassa nähdään, että fyysinen ja psyykinen hyvinvointi on itseisarvonsa lisäksi myös edellytys sille, että maahan muuttanut kykenee huolehtimaan itsestään ja pystyy elämään aktiivista elämää (Saukkonen 2020, 1.1.1). Haastateltavat toivat vastauksissaan esille sitä, että he ovat ruokajakelun vapaaehtoistoiminnan kautta löytäneet elämäänsä paljon aktiviteettia ja sitä kautta voivat sekä fyysisesti että psyykkisesti paremmin, ja toisaalta, että fyysisen ja psyykkisen hyvinvoinnin lisääntymisen myötä he ovat myös entistä aktiivisempia.

Haastateltavien vastauksissa korostui myös näkökulma, joka ei ole suoraan mainittu Heckmanin rakenteellisen kotoutumisen ulottuvuuden kuvauksessa. Fyysisen ja psyykkisen hyvinvoinnin lisäksi vastauksista nousi kuva sosiaalisen hyvinvoinnin merkityksestä. Sosiaalinen hyvinvointi on Fadjukoffin ym. (2022) mukaan vähemmän tunnistettu hyvinvoinnin osa-alue, jonka tarkasteluun on kiinnitetty enemmän huomiota koronapandemian jälkeen. Inhimillinen hyvinvointi on monitahoinen ilmiö, jota ei voi pelkistää vain fyysistä ja psyykkistä terveyttä koskivaksi. Yhteisöllisyys on yksi ihmisten perustarpeista, ja merkitykselliseen yhteisöön kuulumisella sekä sosiaalisilla suhteilla toisiin ihmisiin on voimakas vaikutus myös henkilön psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen ja hyvinvointiin. (Fadjukoff ym. 2022, 327-328.) Fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen hyvinvointi kietoutuvatkin siis vahvasti yhteen, ja koska haastatteluvastauksissa tuotiin esiin kokemuksia ruokajakelun vapaaehtoistoiminnan hyvinvointia lisäävästä merkityksestä sosiaalisen kanssakäymisen ja yhdessä tekemisen näkökulmasta, pidin tarpeellisenä lisätä käsitteen sosiaalinen hyvinvointi myös yläluokan Rakenteellinen kotoutuminen alaluokan nimeen: Fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen hyvinvointi.

Sosiaaliselle hyvinvoinnille ei ole olemassa yksiselitteistä määritelmää, mutta sitä voidaan tarkastella ja ymmärtää erilaisista näkökulmista ja eri tieteenaloista käsin. Sosiaalinen hyvinvointi joka tapauksessa muotoutuu ja rakentuu elämänmittaisesti, yksilön ollessa yhteisöjensä, ryhmiensä ja yhteiskunnan kanssa jatkuvassa vuorovaikutuksessa. (Fadjukoff ym. 2022, 327-328.) Fadjukoff ym. (2022) viittaa muun muassa A.H. Maslowin (1943) teoriaan tarvehierarkiasta esittäessään, että biologian näkökulmasta ajatellen ihminen on laumaeläin, ja liittyminen sekä yhteenkuuluvuuden tunne toisiin ihmisiin on hänelle elintärkeää. Sosiaalisten suhteiden vaikutus ihmisen fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen on vahva, ja erityisesti

kriisitilanteissa omaan välittävään ryhmään kuuluminen on ratkaisevaa hyvinvoinnille ja toimintakyvylle. (Fadjukoff ym. 2022, 330.) Haastateltujen ukrainalaisten vapaaehtoisten tilanne omasta maastaan sotaa paenneina ja vieraaseen maahan muuttaneina ihmisinä voidaan nähdä kriisitilanteena, ja sosiaalisten yhteisöjen, kuten ruokajakelun vapaaehtoistoiminnan merkitys sosiaalista hyvinvointia lisäävänä tekijänä heijastui mielestäni haastatteluvastauksista. Koetun sosiaalisen hyvinvoinnin lisääntymisen vaikutus myös fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen kävi ilmi haastatteluvastauksista, joissa kerrottiin, miten vapaaehtoistoiminnassa koetulla yhteydellä muihin ihmisiin oli suorastaan parantava vaikutus.

Fadjukoff ym. (2022, 330-331) viittaavat Keyesin (1998) kehittämisiin sosiaalisen hyvinvoinnin mittaristoon, joka sisältää viisi ulottuvuutta: sosiaalinen integraatio (joka sisältää tunteen kuulumisesta merkityksellisenä osana sosiaaliseen yhteisöön ja yhteiskuntaan), sosiaalinen hyväksyminen (joka tarkoittaa luottavaisuutta muita ihmisiä kohtaan ja heidän kykyynsä tehdä hyvää), sosiaalinen kontribuutio (kokemus omasta merkityksestä, hyödyllisyydestä ja arvosta yhteisön ja yhteiskunnan osana), sosiaalinen toiveikkuus (usko yhteiskunnan myönteiseen kehittymiseen ja tulevaisuuteen) ja sosiaalinen koherenssi (kyky ymmärtää oman sosiaalisen ympäristön ja yhteiskunnan erilaisia toimintatapoja ja laatua).

Heckmannin kotoutumisen teorian (Saukkonen 2020, 1.1.1) neljässä ulottuvuudessa on nähtävissä samoja elementtejä. Keyesin sosiaalisen integraation, sosiaalisen kontribuution ja sosiaalisen toiveikkuuden käsitteet on havaittavissa Heckmannin kotoutumisen teorian identifioivan kotoutumisen ulottuvuuden osa-alueissa, joissa kuvataan täysivaltaisuuden ja yhdenvertaisuuden, muiden ihmisten hyväksynnän ja asuinmaansa myönteisessä valossa näkemisen kokemuksia. Sosiaalisen hyväksynnän käsite näkyy Heckmannin vuorovaikutuksellisen kotoutumisen ulottuvuudessa, jossa mainitaan luottamus uuden kotimaan sosiaalisiin instituutioihin ja toisiin ihmisiin. Sosiaaliseen koherenssiin liittyvä kyky ymmärtää yhteiskunnan ja ympäristön toimintatapoja taas toteutuu Heckmannin kulttuurisen kotoutumisen ulottuvuuden osa-alueissa, jossa kuvaillaan yhteiskunnan pelisääntöjen ja tapojen oppimisen merkitystä kotoutumiselle.

Tämän opinnäytetyön haastattelututkimuksessa saatiin kokemuksia, jotka sopivat jokaiseen Heckmannin kotoutumisen teorian neljään ulottuvuuteen. Haastatteluvastauksista on myös edellisen perusteella havaittavissa yhteensopivuutta Keyesin sosiaalisen hyvinvoinnin mittaristoon. Voidaan vetää johtopäätös, että ukrainalaisten vapaaehtoistoiminnassa työelämäkumppanin ruokajakelussa on nähtävissä myös sosiaaliseen hyvinvointiin liittyviä kokemuksia. Vain kukaan siltä, että kokemukset ovat myös lisänneet haastateltavien, ei vain fyysistä ja psyykkistä, vaan myös sosiaalista hyvinvointia.

Sosiaalisen hyvinvoinnin tutkimuksen yhteydessä mainitaan toisinaan myös käsite sosiaalinen pääoma. Kuten opinnäytetyön luvussa 4 avattiin, OECD:n luonnehdinnan mukaan sosiaalinen

pääoma muodostuu sosiaalisista verkostoista, jotka jakavat yhteisiä arvoja, normeja ja yhteisymmärryksiä. Nämä puolestaan edistävät ryhmien sisäistä tai välistä yhteistyötä. (Berhanu 2017, 15.) Toinen, erityisesti vapaaehtoistyön tutkimuksessa usein mainittu käsite on inhimillinen pääoma. OECD sanoittaa inhimillisen pääoman yksilöissä olevaksi tiedoksi, taidoksi, osaamiseksi ja ominaisuuksiksi, jotka edistävät henkilökohtaisen, sosiaalisen ja taloudellisen hyvinvoinnin luomista (Berhanu 2017, 14).

Maahanmuuttajien vapaaehtoistoimintaan osallistumista tutkinut Yeteshawork B. Berhanu (2017) viittaa maahanmuuttajien vapaaehtoistoiminnasta tehtyihin tutkimuksiin ja kuvaa sosiaalisen ja inhimillisen pääoman käsitteitä ja merkitystä maahan muuttaneille. Kun maahan muuttanut asettuu uuteen maahan, jonka kulttuuri ja kieli eroavat hänen omastaan, hänen sosiaalinen ja inhimillisen pääomansa vähenee. Maahanmuuttajan osallistuminen vapaaehtoistoimintaan auttaa häntä kehittämään tätä pääomaa ja tuo useita muita hyötyjä mukanaan. Berhanun mukaan vapaaehtoistoiminta tarjoaa tilaisuuden sekä maahan muuttaneille että vastaanottavalle yhteiskunnalle olla vuorovaikutuksessa, kohdata ja tutustua toisiinsa, välttää ennakkoluuloja ja rakentaa keskinäistä luottamusta. Vapaaehtoistoiminnalla on tärkeä rooli sekä sosiaalisen että inhimillisen pääoman rakentamisessa. Sosiaalinen ja inhimillinen pääoma puolestaan edistävät maahan muuttaneiden sosiaalista ja taloudellista osallisuutta yhteiskunnassa. (Berhanu 2017, 5, 14-15, 37.)

Ukrainalaisilta vapaaehtoisilta saatujen haastatteluvastausten perusteella voidaan todeta, että vapaaehtoiset ovat luoneet ruokajakelun vapaaehtoistoiminnan kautta verkostoja erilaisten ryhmien välille, ja joissa on tapahtunut arvojen, normien ja yhteisymmärryksen kehittymistä ja jakamista. Yksi esimerkki tällaisista ryhmistä on ukrainalaiset ja suomalaiset. Sosiaalisen pääoman käsitteen mukaisesti, yhteisymmärryksen, arvojen ja normien jakamisen myötä, näiden ryhmien välillä on nähtävissä ryhmien välisen yhteistyön edistymistä.

Ukrainalaisissa haastatellut ovat tutkimuksen tulosten perusteella saaneet vapaaehtoistoiminnassa myös inhimillisen pääoman käsitteen mukaisia kokemuksia, jotka lisäävät tietoja, taitoja ja osaamista, jotka voivat edistää heidän henkilökohtaisen sosiaalisen ja taloudellisen hyvinvointinsa luomista. Tällaisesta esimerkkinä voisi toimia esimerkiksi Heckmannin kotoutumisen teorian rakenteellisen kotoutumisen ulottuvuuden osa-alueet työmarkkinoille sijoittumisesta ja opiskelumahdollisuuksista. Haastatteluvastauksista käy ilmi, että vapaaehtoiset kokiivat saaneensa vapaaehtoistoiminnasta kokemuksia, jotka voivat heidän mielestään edistää heidän mahdollista työnhakuaan, työllistymistään ja työelämässä tai opiskelussa menestymistään.

On perusteltua vetää johtopäätös, että haastateltavat ukrainalaiset vapaaehtoiset ovat saaneet ruokajakelutoiminnassa kokemuksia, jotka lisäävät heidän sosiaalista ja inhimillistä

pääomaansa. Berhanun (2017, 37) mukaan sosiaalinen ja inhimillinen pääoma edistävät maahan muuttaneiden taloudellista ja sosiaalista osallisuutta yhteiskunnassa.

Kun myös tammikuussa 2025 voimaan tulevan Kotoutumislain kokonaisuudistuksen (Kotoutuminen.fi 2024d) tavoitteena on vahvistaa maahan muuttaneiden työllisyyttä ja työllisyyttä tukevia valmiuksia, kielitaitoa ja osallisuutta yhteiskuntaan sekä edistää tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien kesken, voidaan todeta, että tämän tutkimuksen kohteena olleet ukrainalaiset vapaaehtoiset ovat saaneet ruokajakelun vapaaehtoistoiminnassa kokemuksia, jotka voidaan helposti nähdä kotoutumista edistävinä ja vahvistavina.

Opinnäytetyöprosessin alkuvaiheessa, aihetta valitessa ja tutkimusta suunniteltaessa, heräsi kiinnostus ukrainalaisten kotoutumista ja heidän ruokajakelussa tekemäänsä vapaaehtoistyötä sekä työeläkumppanin vapaaehtoistoimintaa kohtaan. Halusin tutkia, mahdollistuisiko joidenkin ukrainalaisten kotoutuminen Suomeen ja luontevien suhteiden luominen muihin kaupunkilaisiin tällaisen arkisen, matalan kynnyksen ruokajakotoiminnan puitteissa, vapaaehtoisena. Tutkimuksen edetessä sain vahvistusta ajatukselleni, että kovin viralliselta kuulostava sana kaksisuuntainen kotoutuminen onkin joskus aivan jokapäiväistä ruohonjuuritason toimintaa, inhimillisiä kohtaamisia, konkreettisten, arkipäiväisten toimien lomassa. Viime vuosina ja pidempäänkin on käyty paljon julkista keskustelua siitä, onko kotoutuminen ja kotouttaminen vain kuntien, TE-palvelujen ja muiden virallisten tahojen tekemää työtä ja heidän varassaan, ja mikä rooli järjestöillä, yhdistyksillä, seurakunnilla, vapaalla sivistystyöllä ja kansalaisilla on tässä kotoutumisprosessissa. Myös keskustelu siitä, kenellä vastuu maahanmuuttajien kotoutumisesta ensisijaisesti on, virallisten kotoutumistoimijoilla ja maahanmuuttajilla itsellään, on noussut keskustelun kohteeksi. Yhteiskunnallisessa diskurssissa tuodaan entistä enemmän esille kysymystä, olisiko kolmannella sektorilla ja kansalaisilla mahdollisuus ja velvollisuus aiempaa vahvempaan osallistumiseen kotoutumisen tukemisessa.

Tulosten perusteella vaikuttaa siltä, että tällainen opinnäytetyön työeläkumppanin organisoima ja järjestämä, ruokajakelun kautta toteuttama vapaaehtoistoiminta maahan muuttaneille on juuri sellaista ”matalan kynnyksen ruohonjuuritason” toimintaa, joka todellisuudessa on erittäin arvokasta ja konkreettista kotoutumisen edistämistä. ”Inhimilliset kohtaamiset arkisten toimien lomassa” mahdollistavat monenlaisia vuorovaikutustilanteita ja oppimiskokemuksia, jotka väistämättä vaikuttavat maahan muuttaneiden haastateltavien sopeutumiseen uuteen maahan, haastatteluvastausten mukaan ainakin pääsääntöisesti sitä edistävästi.

Helluntaiseurakuntien melko tuoreen diakoniaoppaan Hyvällä Sydämellä - kohti diakonista seurakuntaa (2023) luvussa Diakonia - käytännön rakkautta: Suomen Helluntaikirkon lausunto diakoniasta kerrotaan, miten helluntaiseurakunnissa halutaan palvella, paitsi omia seurakunnan jäseniä, myös seurakuntaan kuulumattomia lähimmäisiä. Tällaisen ulospäin suuntautuvan

diakonian tarpeen synnyttää väestön ikääntymisen, yksinäisyyden lisääntymisen ja monien suomalaisten kokemien taloudellisten vaikeuksien lisäksi myös maahanmuutto. Maahanmuuttajien kotoutumisen tukeminen on luonteva vastaus tähän tarpeeseen. Tämä on käytännön palvelua, diakoniaa, joka kohdistuu lähimmäisiin; yksilöön, johonkin tiettyyn ihmisryhmään tai koko yhteiskuntaan. (Diakonia - käytännön rakkautta: Suomen Helluntaikirkon lausunto diakoniasta 2023, 15.)

Samassa teoksessa Tampereen helluntaiseurakunnan kansainvälisen työn johtaja ja Suomen Helluntaikirkon monikulttuurisuustoimikunnan jäsen Lea Raittila artikkelissa ”Olkaa kuin kotonanne” - kotouttava diakonia pohtii sitä, miten seurakunnallinen diakonia voisi tukea maahanmuuttajia yhteisön sisälle pääsemisessä, yhteisöön kuulumisessa ja osallisuuden kokemisessa. Hän viittaa Lea Klarenbeekin (2021) näkemyksiin sosiaalisiin suhteisiin perustuvasta kaksisuuntaisesta kotoutumisesta, joiden mukaan integroituminen tapahtuu yhteisön piirissä, ihmisten välisissä suhteissa. Ihmissuhteet ovat äärimmäisen tärkeitä tässä prosessissa. Raittila toteaa, että seurakunta voi parhaimmillaan olla diakoninen, sosiaalisista verkostoista syntyvä kokonaisvaltaisen huolenpidon yhteisö. (Raittila 2023, 141-142.) Opinnäytetyön työelämäkumppani, seurakunta, toteuttaa sekä Helluntaikirkon diakoniatyön että Helluntaikirkon kotouttavan diakoniatyön periaatteita järjestäessään vapaaehtoistoimintaa ruokajakelussa ukrainalaisille.

Diakoniaoppaan toisessa artikkelissa Leipäkirkko osana diakonista seurakuntaa kirjoittaa diakoniatyön ja leipäkirkkotyön erityisasiantuntija Mertsä Ärling ajatuksistaan ruoka-aputoiminnassa mukana olevista vapaaehtoisista, miten heitä on myös muistettava kiittää ja palkita. Sitouttamisen ja motivaation kannalta muistamiset, pienetkin, ovat tärkeitä. (Ärling 2023, 123.)

Tämän opinnäytetyön tekemisen ja haastattelun tulosten analyysin myötä nousi mieleen joi-takin kehittämisideoita tai -ehdotuksia, joita työelämäkumppani voisi halutessaan toteuttaa. Ärlingin ajatuksiin liittyen, vapaaehtoisten huomioiminen erilaisilla tavoilla voi vahvistaa heidän tunnettaan siitä, että heidän toiminnallaan ja olemassaolollaan on arvoa ja siitä kiitetään. Näitä ajatuksia myös haastatellut ukrainalaiset toivat vastauksissaan esiin heille tärkeinä asioina. Mahdollisuuksia vapaaehtoisten muistamiseen on monenlaisia, kuten esimerkiksi yhteiset, heille järjestetyt juhlat (esim. joulujuhla tai adventtikahvit), retket, konsertit tai oma hiukan juhlavampi ruokailu. Virkistystoimintaan on monia mahdollisuuksia, ja vapaaehtoiset voidaan ottaa mukaan suunnittelemaan sitä. Tärkeintä mielestäni on, että vapaaehtoiset saavat kerrankin olla itse ”palveltavana” ja ottamassa vastaan, koska vapaaehtoistyös-sään he antavat ja palvelevat itse niin paljon.

Vapaaehtoisten pääseminen mukaan suunnittelemaan myös omaa vapaaehtoistoimintaansa ja -työtään on toinen mahdollinen kehittämisidea työelämäkumppanin harkittavaksi.

Vapaaehtoisilla on varmasti paljon kokemusta ja näkemystä siitä, miten toimintaa voisi kehittää entistä paremmaksi. Haastatteluvastausten perusteella he pääsevätkin vaikuttamaan käytännön työn sujuvuuteen. Mietin, voisiko ukrainalaisten (sekä ruokajakelussa että seurakunnan muissa toimintamuodoissa vaikuttavien) vapaaehtoisten toimintaa kehittää vielä koordinoitummaksi esimerkiksi siten, että vapaaehtoisilla olisi esimerkiksi oma säännöllisesti koostuva ryhmänsä, joka tapaisi toisiaan vaikkapa työelämäkumppanin tiloissa kahvittelun merkeissä, ja jossa he voisivat keskustella kokemuksistaan liittyen vapaaehtoistoimintaansa, saada vertaistukea ja tilan puhua haasteistaan ja ideoistaan? Organisoituna ryhmässä heillä olisi mahdollisuus myös suunnitella ja vaikuttaa vapaaehtoistoiminnan kehittämiseen. Tällainen toiminta varmasti löytäisi muodon sen mukaan, minkälaiseen heillä itsellään on tarve. Tämä ajatus nousi mieleen haastattelutilanteesta, jossa haastateltavat toivat esiin sitä, miten hyvältä heistä tuntui siinä hetkessä pohtia ja käsitellä yhdessä vapaaehtoistoimintaansa liittyviä asioita ja puhua niistä ääneen.

Kolmantena kehittämisideana on Kumppanuusallusta, Työ- ja elinkeinoministeriön kotoutumisen kumppanuusohjelman yhteistyötila, joka on digitaalinen ja yhteisöllinen yhteistyöalusta erilaisille kotoutumisen, maahanmuuton ja pakolaisten vastaanoton toimijoille sekä verkostoille, ja sidosryhmille. Verkkopalvelusta löytyy tietoa ja materiaalia erityisesti kotoutumisesta, ja siihen voi rekisteröityä kotoutumista edistävien ammattilaisten ja maahanmuuttoyössä toimivien lisäksi myös aktiivisia vapaaehtoisia ja vaikuttajia, kuten kolmannen sektorin toimijoita. (Kotoutuminen.fi 2024e.) Työelämäkumppani voisi palveluun rekisteröityessään liittyä valtakunnalliseen kotoutumisen ja maahanmuuton yhteisöön ja saada informaatiota, tukea ja ideoita esimerkiksi ukrainalaisille suunnatun vapaaehtoistoimintansa tai muun vastaavan toiminnan kehittämiseen.

Toivon, että työelämäkumppanin eli ruokajakelun vapaaehtoistoimintaa järjestävän seurakunnan tieto ukrainalaisten vapaaehtoistoiminnasta lisääntyy tutkimuksessa saatujen haastatteluvastausten eli ukrainalaisten kertomien kokemusten myötä. Tällöin opinnäytetyön tavoite on saavutettu. Toivon myös, että työelämäkumppanilla on tulosten perusteella mahdollisuus kehittää vapaaehtoistoimintaansa haluamaansa suuntaan, mutta erityisesti toivon, että työelämäkumppani voi nähdä järjestämänsä ukrainalaisten vapaaehtoistoiminnan ruokajakelussa ai-
tona ja arvokkaana kotoutumista tukevana toimintana.

Lähteet

Berhanu, Y. 2017. Volunteering among immigrants. Kansalaisareenan julkaisu 4/2017. Viitattu 14.8.2024.

[Opassarja_4_2017_web.pdf \(kansalaisareena.fi\)](#)

Constitution of Ukraine 1996. Article 10. Viitattu 14.9.2024.

[CONSTITUTION OF UKRAINE \(unesco.org\)](#)

Diakonia - käytännön rakkautta: Suomen Helluntaikirkon lausunto diakoniasta 2023. Teoksessa Launonen, L. (toim.) Hyvällä sydämellä - kohti diakonista seurakuntaa. Turku: Hansaprint, 9-17.

Eduskunta 2022. Valiokunnan mietintö HaVM 10/2022 - VNS 6/2021 vp. Valtioneuvoston selonteke kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista. Viitattu 28.8.2024.

[HaVM 10/2022 vp \(eduskunta.fi\)](#)

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. E-kirja. Tampere: Vastapaino.

European Commission 2024. Temporary Protection. Viitattu 9.8.2024.

https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/common-european-asylum-system/temporary-protection_en

Fadjukoff, P., Kainulainen, S., Pirhonen, J., Saaranen, T., Valokivi, H. & Vauhkonen, A. 2022. Sosiaalinen hyvinvointi turvaa terveyttä. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 59 (3). 327- Viitattu 22.11.2024.

[Sosiaalinen hyvinvointi turvaa terveyttä - pdf](#)

Helluntaikirkko 2024a. Diakonian kehittämistyö. Viitattu 26.8.2024.

[Diakonian kehittämistyö - Suomen Helluntaikirkko](#)

Helluntaikirkko 2024b. Ruokajakelu. Viitattu 27.8.2024.

[Ruokajakelu - Suomen Helluntaikirkko](#)

Helluntaikirkko 2024c. Hyvällä sydämellä-hanke. Viitattu 27.8.2024.

[Hyvällä sydämellä -hanke - Suomen Helluntaikirkko](#)

Helluntaikirkko 2024d. Verkkosivujen pääsivu. Viitattu 27.8.2024.

[Suomen helluntailiike - Hyvää sanomaa sanoin ja teoin \(helluntaikirkko.fi\)](#)

Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kansalaisareena 2024a. Mitä on vapaaehtoistoiminta? Viitattu 20.11.2024.

[Mitä on vapaaehtoistoiminta? - Kansalaisareena](#)

Kansalaisareena 2024b. Vapaaehtoistoiminnan määritelmä. Viitattu 28.8.2024.

[Vapaaehtoistoiminnan määritelmä - Kansalaisareena](#)

Kavonius, I. 2000. Kolmas sektori ja työllisyys kansantalouden näkökulmasta. Hyvinvointikatsaus 1/2000, 9-10. Viitattu 27.8.2024.

https://stat.fi/tup/hyvinvointikatsaus/hyv_kavonius.pdf

Koptyukh, A. & Svyrenko, A. 2024. Sotaa paenneet ukrainalaiset Suomessa - kotikuntaan siirtyminen ja tulevaisuuden suunnitelmat. Sisäministeriön julkaisuja 2024:8.

[Ukrainians in Finland who fled the war: their registration in municipalities of residence and their future plans - survey results \(valtioneuvosto.fi\)](#)

Kotoutuminen.fi 2024a. Päivitysväät tietoa Ukrainasta saapuvien oleskelusta, tilapäisestä suojelusta, työskentelystä ja palveluista Suomessa. Viitattu 10.8.2024.

[Päivittyvää tietoa Ukrainasta saapuvien oleskelusta, tilapäisestä suojelusta, työskentelystä ja palveluista Suomessa | Kotoutuminen](#)

Kotoutuminen.fi 2024b. Yhteiskunnan vastaanottavuus. Viitattu 25.8.2024.

[Yhteiskunnan vastaanottavuus | Kotoutuminen](#)

Kotoutuminen.fi 2024c. Usein kysytyt kysymykset. Viitattu 28.8.2024.

[Usein kysytyt kysymykset | Kotoutuminen](#)

Kotoutuminen.fi 2024d. Kotoutumislain kokonaisuudistus (KOTO24). Viitattu 22.11.2024.

[Kotoutumislain kokonaisuudistus KOTO24 | Kotoutuminen](#)

Kotoutuminen.fi 2024e. Kumppanuusalusta. Viitattu 22.11.2024.

[Kumppanuusalusta | Kotoutuminen Kumppanuusalusta](#)

Kotoutumisen sanasto 2021. Kotouttaminen. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2021:54. Helsinki. Viitattu 25.8.2024.

[Kotoutumisen sanasto, 1. laitos - Integrationsordlista, 1 upplagan \(valtioneuvosto.fi\)](#)

Laki kotoutumisen edistämisestä (kotoutumislaki) 681/2023.

[Laki kotoutumisen edistämisestä 681/2023 - Säädökset alkuperäisinä - FINLEX ®](#)

Lukkari, M. 2024. Ukrainalaiset ovat tulleet Suomeen jäädäkseen - se alkaa näkyä jo työsuhteiden vakinaistamisena. YLE 19.3. 2024. Viitattu 19.9.2024.

[Ukrainalaiset ovat tulleet Suomeen jäädäkseen - se alkaa näkyä jo työsuhteiden vakinaistamisena | Etelä-Karjala | Yle](#)

Maahanmuuttovirasto 2024a. Maahanmuutto Suomeen. Viitattu 10.8.2024.

[Maahanmuutto Suomeen 2/2023 \(migri.fi\)](#)

Maahanmuuttovirasto 2024b. Sanasto. Viitattu 27.8. 2024.

[Sanasto | Maahanmuuttovirasto \(migri.fi\)](#)

Matthies, A.-L. 2007. Toisenlainen kolmas sektori. Pohjoismaiden sosiaali- ja terveysjärjestöt tutkimuksen valossa. Yhteiskuntapolitiikka 72 (2007):1. Viitattu 27.8.2024.

[071matthies.pdf \(julkari.fi\)](#)

Moilanen, R. 2004. Miten uudissanat kotoutua ja kotouttaa ovat kotiutuneet kieleemme? Kielikello 2/2004. Viitattu 27.8.2024.

[Miten uudissanat kotoutua ja kotouttaa ovat kotiutuneet kieleemme? - Kielikello](#)

Raittila, L. 2023. ”Olkaa kuin kotonanne” - kotouttava diakonia. Teoksessa Launonen, L. (toim.) Hyvällä sydämellä - kohti diakonista seurakuntaa. Turku: Hansaprint, 131-144.

Ruoka-apu.fi 2024. Ruoka-avun järjestäjille. Kirkkopalvelut ry. Viitattu 27.8.2024.

[Ruoka-avun järjestäjille - Ruoka-apu.fi](#)

Saukkonen, P. 2020. Suomi omaksi kodiksi. Kotouttamispolitiikka ja sen mahdollisuudet. E-kirja. Helsinki: Gaudeamus.

Sisäministeriö 2024a. Tilapäinen suojelu. Viitattu 9.8.2024.

[Tilapäinen suojelu - Sisäministeriö \(intermin.fi\)](#)

Sisäministeriö 2024b. Sisäasiainhallinnon toiminta Ukrainan kriisissä. Viitattu 9.8.2024.

[Sisäasiainhallinnon toiminta Ukrainan kriisissä - Sisäministeriö \(intermin.fi\)](#)

Sisäministeriö 2024c. Turvapaikanhakijat ja pakolaiset. Viitattu 28.8.2024.

[Turvapaikanhakijat ja pakolaiset - Sisäministeriö \(intermin.fi\)](#)

Tietoarkisto 2024. Kvalitatiivisen datan käsittely. Aineistohallinnan käsikirja. Viitattu 16.11.2024.

[Kvalitatiivisen datan käsittely - Tietoarkisto](#)

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Viitattu 16.8.2024.

https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Viitattu 16.8.2024.

[Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa \(tenk.fi\)](#)

Työväen Sivistysliitto TSL ry 2024. Työelämäsanasto. Kolmas sektori. Viitattu 27.8.2024.

[Kolmas sektori - Työväen Sivistysliitto TSL ry \(tyoelamasanasto.fi\)](#)

UNHCR 2024. Ukraine Refugee Situation. Viitattu 9.8.2024

[Refugee Situation \(unhcr.org\)](#)

Vilkkä, H. 2021. Näin onnistut opinnäytetyössä. Ratkaisut tutkimuksen umpikujiin. E-kirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Ärting, M. 2023. Leipäkirkko osana diakonista seurakuntaa. Teoksessa Launonen, L. (toim.) Hyvällä sydämellä - kohti diakonista seurakuntaa. Turku: Hansaprint, 97-130.

Julkaisemattomat lähteet

Pastori, haastattelu 1.8.2024. Helluntaiseurakunta.

Ruokajakelun vastuuhenkilö, puhelinhaastattelu 7.5.2024. Helluntaiseurakunta.

Taulukot

Taulukko 1: Alkuperäisten ilmausten muodostaminen pelkistetyiksi ilmauksiksi.....	30
Taulukko 2: Muodostuneet alaluokat	31
Taulukko 3: Pelkistettyjen ilmausten muodostaminen alaluokiksi	32
Taulukko 4: Alaluokkien muodostaminen yläluokiksi	33
Taulukko 5: Analyysiprosessin eteneminen teoriaohjaavassa sisällönanalyysissa	34
Taulukko 6: Tutkimustulosten kokonaisuus	35

Liitteet

Liite 1: Tutkimustiedote	68
Liite 2: Suostumuslomake	70
Liite 3: Teemahaastattelurunko	71
Liite 4: Aineistonhallintasuunnitelma	74

Liite 1: Tutkimustiedote

LIITE 1 TUTKIMUSTIEDOTE

”Ukrainalaisten kokemuksia vapaaehtoistoiminnastaan ruokajakelussa kotoutumisen näkökulmasta”

Pyyntö osallistua opinnäytetyöhön

Sinua pyydetään mukaan opinnäytetyöhön, jossa tarkoituksena on kuvailla ukrainalaisten vapaaehtoisten kokemuksia ruokajakelussa. Olemme arvioineet, että sovellut opinnäytetyön osallistujaksi, koska toimit kyseisessä ruokajakelussa vapaaehtoisena. Tämä tiedote kuvaa opinnäytetyötä ja sinun osuuttasi siinä. Perehdyttyäsi tähän tiedotteeseen sinulla on mahdollisuus esittää kysymyksiä opinnäytetyöstä, jonka jälkeen sinulta pyydetään suostumus opinnäytetyöhön osallistumisesta.

Vapaaehtoisuus

Opinnäytetyöhön osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Kieltäytyminen ei vaikuta mahdollisuksiisi toimia vapaaehtoisena ruokajakelussa tai osallistua muulla tavoin ruokajakeluun tai muuhun toimintaan. Voit myös peruuttaa tai keskeyttää osallistumisesi koska tahansa syytä ilmoittamatta. Mikäli keskeytät osallistumisen, sinusta siihen mennessä kerättyjä tietoja ja näytteitä voidaan käyttää osana opinnäytetyöaineistoa.

Opinnäytetyön tarkoitus

Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvailla ukrainalaisten kokemuksia vapaaehtoistoiminnastaan ruokajakelussa. Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa opinnäytetyön työelämäkumppanille eli ruokajakelun järjestäjälle ruokajakelun vapaaehtoistoimintaan liittyvää tietoa toiminnan kehittämiseksi.

Opinnäytetyömenetelmät ja toimenpiteet

Opinnäytetyöhön osallistuminen edellyttää sinulta osallistumista yhteen, noin 1-1,5 tunnin kestoiseen ryhmähaastatteluun muiden vapaaehtoisten haastateltavien kanssa.

Ryhmähaastattelun lisäksi on mahdollista, että tarvitaan vielä yksi yksilöhaastattelu, joka kestää noin 0,5 tuntia, mikäli ryhmähaastattelun pohjalta herää tarve jatkohaastattelulle. Haastattelut toteutetaan ruokajakelun vapaaehtoistoiminnan järjestäjän tiloissa.

Opinnäytetyö toteutetaan yllä mainitun mukaisesti ryhmässä tapahtuvana teemahaastatteluna, jossa haastattelijalla eli opinnäytetyön tekijällä on valmis haastattelukysymysrunko tiettyjen teemojen pohjalta. Haastattelut analysoidaan myöhemmin teoriaohjautuvan

sisällönanalyysin menetelmällä. Teoreettisena viitekehystenä analyysissä toimii kotoutumisen teoreettinen viitekehys.

Opinnäytetyön mahdolliset hyödyt

Opinnäytetyön hyöty osallistujalle on se, että ruokajakelun järjestäjän toteuttamaa vapaaehtoistoimintaa voidaan mahdollisesti kehittää jatkossa opinnäytetyön tulosten ohjalta.

Opinnäytetyöstä mahdollisesti seuraavat haitat ja epämukavuudet

Opinnäytetyöstä ei pitäisi olla muuta haittaa eikä epämukavuutta osallistujalle kuin haastatteluun/haastatteluihin kuuluva aika.

Kustannukset ja niiden korvaaminen

Opinnäytetyöhön osallistuminen ei maksa sinulle mitään. Osallistumisesta ei myöskään makseta erillistä korvausta.

Osallistujan vakuutusturva

Ei ole tarpeellista tässä opinnäytetyössä.

Opinnäytetyön tuloksista tiedottaminen

Opinnäytetyö julkaistaan avoimesti Ammattikorkeakoulujen Theseus-tietokannassa. Opinnäytetyön tulokset esitellään myös opinnäytetyön yhteistyökumppanille eli ruokajakelun vastuushenkilöille, ja haluttaessa erikseen haastatelluille osallistujille.

Opinnäytetyön aineiston hävittäminen ja mahdollinen jatkokäyttö

Aineistoa ei jatkokäytetä eikä sitä avata muiden käyttöön. Aineisto hävitetään viimeistään kuusi kuukautta opinnäytetyön valmistumisen jälkeen.

Lisätiedot

Pyydän sinua tarvittaessa esittämään opinnäytetyöhön liittyviä kysymyksiä opinnäytetyön tekijälle.

Opinnäytetyöntekijän yhteystiedot

Anette Syrjälä

Sähköposti: anette.syrjala@student.laurea.fi

Liite 2: Suostumuslomake

LIITE 2 SUOSTUMUSLOMAKE

Opinnäytetyön nimi: Ukrainalaisten kokemuksia vapaaehtoistoiminnastaan ruokajakelussa kotoutumisen näkökulmasta

Opinnäytetyön toteuttaja: Laurea Ammattikorkeakoulu

Anette Syrjälä, sähköposti anette.syrjala@student.laurea.fi

Minua on pyydetty osallistumaan yllä mainittuun opinnäytetyöhön, jonka tarkoituksena on kuvaila ukrainalaisten vapaaehtoisten kokemuksia ruokajaossa kotoutumisen näkökulmasta.

Olen saanut tiedotteen opinnäytetyöstä ja ymmärtänyt sen. Tiedotteesta olen saanut riittävän selvityksen opinnäytetyöstä, sen tarkoituksesta ja toteutuksesta, oikeuksistani sekä osallistumiseen mahdollisesti liittyvistä hyödyistä ja riskeistä. Minulla on ollut mahdollisuus esittää kysymyksiä ja olen saanut riittävän vastauksen kaikkiin opinnäytetyötä koskeviin kysymyksiini.

Olen saanut tiedot opinnäytetyöhön mahdollisesti liittyvästä henkilötietojen keräämisestä, käsittelystä ja luovuttamisesta ja minun on ollut mahdollista tutustua opinnäytetyön tietosuojaselosteeseen. Osallistun opinnäytetyöhön vapaaehtoisesti. Minua ei ole painostettu eikä houkuteltu osallistumaan opinnäytetyöhön. Minulla on ollut riittävästi aikaa harkita osallistumistani opinnäytetyöhön.

Ymmärrän, että osallistumiseni on vapaaehtoista ja että voin peruuttaa tämän suostumukseni koska tahansa syytä ilmoittamatta. Olen tietoinen siitä, että mikäli keskeytän (voin jatkaa sitä myöhemmin) osallistumisen, keskeyttämiseen asti kerättyjä tietoja voidaan käyttää opinnäytetyöhön. Olen saanut tietoa opinnäytetyön aineiston mahdollisesta jatkokäytöstä tai tallentamisesta data-arkistoon ja hyväksynyt tämän.

Allekirjoituksellani vahvistan osallistumiseni tähän opinnäytetyöhön.

Vahvistan suostumukseni henkilötietojen käsittelyyn tietosuojaselosteessa kuvatulla tavalla.

_____ , ____ . ____ . _____

Allekirjoitus:

Nimenselvennys:

Liite 3: Teemahaastattelurunko

Liite 3 TEEMAHAASTATTELURUNKO - TEEMA-ALUEET

Taustatiedot

Kuinka kauan olet asunut/oleskellut Suomessa?

Mikä on kielitaitosi, mitä kieliä osaat?

Mikä on aiempi koulutuksesi tai ammattisi?

Mikä on tämänhetkinen työ- tai opiskelutilanteesi?

Vapaaehtoisuus

Onko sinulla aiempaa kokemusta vapaaehtoistyöstä?

Kuinka kauan olet tehnyt vapaaehtoistyötä työelämäkumppanin ruokajakelussa?

Kuinka usein/säännöllisesti olet mukana ruokajakelun vapaaehtoisena?

Miten olet alun perin löytänyt työelämäkumppanin ruokajakelun? Mistä sait tiedon?

Miten ja miksi lähdit mukaan vapaaehtoiseksi?

Mitä taitoja olet tuonut mukanasasi, joita voit käyttää hyödyksi ruokajakelussa toimiessasi?

KOTOUTUMISEN TEORIAAN LIITTYVÄT TEEMA-ALUEET JA KYSYMYKSIÄ

Kulttuurinen kotoutuminen

-suomen kielen oppiminen: esim.

”Miten ruokajakelussa vapaaehtoisena toimiminen on vaikuttanut suomen kielen taitoosi? Entä muiden kielten taitoosi (esim. englannin)?”

-suomalaisiin tapoihin tutustuminen: esim.

”Oletko havainnut ruokajakelussa toimiessasi joitain sellaisia suomalaisia tapoja tai perinteitä, jotka eivät olleet sinulle ennestään tuttuja? Mitä? Oletko omaksunut joitain näistä tavoista itsellesi myöhemmin, mitkä? Mitä ajattelet suomalaisesta ja ukrainalaisesta kulttuurista, mitä samanlaisia ja erilaisia tapoja niissä on?”

-suomalaisen yhteiskunnan normien ja pelisääntöjen tutuksi tuleminen: esim.

”Oletko havainnut ruokajakelussa toimiessasi joitain toimintatapoja tai ”pelisääntöjä” jotka poikkeavat siitä, miten kotimaassasi on tapana toimia? Miten kotimaassasi toimittiin eri tavalla näissä asioissa tai tilanteissa? Mitä ajattelet näistä eroista? Mitkä asiat olet huomannut, että tehdään samalla tavalla?”

-käyttäytymisessä, arvoissa ja asenteissa tapahtuneet muutokset: esim.

”Mitä asioita olet ruokajaossa toimiessasi huomannut, että suomalaiset arvostavat erityisen paljon? Tai minkälaista käyttäytymistä? Mitkä näistä ovat sinulle itsellesi tärkeitä, tai vähemmän tärkeitä?”

Minkälaisia asioita olet huomannut alkaneesi itse arvostaa enemmän kuin ennen?”

”Tapahtuuko ruokajaossa asioita, joista olet huomannut, että suomalaiset arvot ja asenteet olisivat joissain asioissa erilaisia kuin ukrainalaiset? Minkälaisia, ja mitä ajattelet niistä?”

Vuorovaikutuksellinen kotoutuminen

-monipuoliset verkostot ja sosiaaliset suhteet, myös kantaväestön kanssa: esim.

”Oletko saanut uusia ystäviä ja tuttavuuksia ruokajakelussa toimiessasi? Oletko tutustunut tai ystäväystynyt suomalaisten vapaaehtoisten kanssa?”

”Minkälainen suhde sinulla on ruokajakelun järjestäjiin/niihin henkilöihin, jotka ohjaavat ja ovat vastuussa siitä? Entä työelämäkumppaniin ylipäänsä, ja sen toimintaan?”

Osallistutko muuhun työelämäkumppanin toimintaan kuin ruokajakeluun, jos niin mihin, ja miksi?”

”Oletko tutustunut tai saanut kontakteja ruokajakelussa toimimisen kautta muihin suomalaisiin, jotka eivät toimi siellä? Tai oletko saanut tätä kautta kontaktin muihin järjestöihin/yhdistyksiin/yhteisöihin, jos, niin minkälaisiin?”

-luottamus sosiaalisiin instituutioihin (poliisi, oikeuslaitos, terveydenhuolto): esim.

”Oletko ruokajaossa toimiessasi kohdannut tilanteita, joissa on tarvittu jotain yhteiskunnallista instituutiota, kuten poliisia, terveyden- tai sairaanhoitoa? Mitä ajattelet näistä tilanteista?”

”Onko ruokajakelussa joitain terveyteen tai lakeihin/säädöksiin liittyviä sääntöjä, joita olet oppinut täällä toimiessasi? (Esim. hygieniaan, ruoan varastointiin liittyviä tms.) Mitä ajattelet niistä? Ovatko ne mielestäsi tarpeellisia tai hyödyllisiä?”

Identifioiva kotoutuminen

-integraatio samastumisen ja identiteetin mielessä; kokemus yhdenvertaisuudesta ja täysivaltaisuudesta yhteiskunnan jäsenenä uudessa kotimaassa; kokemus muiden hyväksynnästä osana yhteiskuntaa: esim.

”Onko ruokajaossa vapaaehtoisena toimiminen auttanut jollain lailla/antanut eväitä siihen, että toimit Suomessa yhtenä kaupunkilaisista, tasavertaisena muiden *****n (kaupungin nimi) joukossa? Jos on, niin mitkä ruokajaossa oppimasi/tekemäsi asiat ovat auttaneet Sinua siinä? Tai mikä ruokajaossa toimimisessa on vaikuttanut siihen?”

”Entä miten koet yhteistyön ja yhdessä toimimisen sujuvan ruokajaossa muiden (suomalais-ten) vapaaehtoisten kanssa?”

”Minkälainen yhteishenki teillä vapaaehtoisilla on? Miten kuvailisit identiteettiäsi ruokajaon vapaaehtoisena työntekijänä?”

Rakenteellinen kotoutuminen

- työmarkkinoille sijoittuminen ja koulutusjärjestelmiin pääseminen ja niissä menestyminen:

”Oletko oppinut jotain uusia taitoja ruokajakelussa toimiessasi? Minkälaisia?”

”Mistä taidoista ajattelet voivan olla hyötyä sinulle jatkossakin Suomessa asuessa, esimerkiksi mahdollisen työllistymisen tai opiskelun suhteen? Mitä taitoja toivot oppivasi vielä lisää?”

” Onko yleisesti ottaen ruokajakelussa toimimisesta ollut mielestäsi sinulle hyötyä työelämää ajatellen, ja jos on, niin miten?”

-fyysisen ja psyykkisen hyvinvoinnin merkitys: esim.

”Millaisia vaikutuksia ruokajaossa vapaaehtoisena toimimisella on ollut mielestäsi sinun (fyysiseen tai psyykkiseen) hyvinvointiisi?”

Yleisiä kysymyksiä

”Mitä positiivisia asioita ruokajaossa vapaaehtoisena toimimisella on sinulle? Entä haasteita?”

”Miten toivoisit, että XXXXXX (työelämäkumppani) kehittäisi ruokajakoa? Entä vapaaehtoistointaa ruokajaossa? Kaipaatko jossain asiassa enemmän tukea XXXX:n taholta itsellesi ruokajaossa vapaaehtoisena toimimisen suhteen?”

”Kerro vielä kolme asiaa, jotka erityisen paljon motivoivat sinua toimimaan ruokajaossa vapaaehtoisena tai ovat sinulle siellä erityisen tärkeitä!”

Liite 4: Aineistonhallintasuunnitelma

LIITE 4 AINEISTONHALLINTASUUNNITELMA

Suunnitelman tekijä: Anette Syrjälä

Opinnäytetyön nimi: Ukrainalaisten kokemuksia vapaaehtoistoiminnastaan ruokajakelussa kotoutumisen näkökulmasta

Suunnitelma laadittu: 29.8.2024

1. Aineiston yleiskuvaus

1.1. Aineiston kuvaus: Kerättävä tai olemassa oleva aineisto ja sen ominaisuudet

-1 kpl (noin yhden tunnin kestävä) ryhmähaastattelua (3 haastateltavaa)

-mahdollisesti jatkossa 1 haastattelukierros yksilöhaastatteluita (max 0,5h/hlö), yht. noin 1,5h)

Haastattelut nauhoitetaan omalla tietokoneella käyttäen joko

a) tietokoneella olevaa Microsoft Windows 10-ääninauhuri-sovellusta, jolloin tallenne tallennetaan tietokoneen c-asemalle, tai vaihtoehtoisesti

b) Microsoft Wordin Sanele- toiminnolla. Jälkimmäisessä Word litteroi äänitteen suoraan tekstiksi. Ensimmäisessä vaihtoehdossa litteroinnin voi tehdä Wordissa jälkikäteen lataamalla valmiiksi tallennettu äänitiedosto ja litteroimalla tallenteen. Wordin litterointi-toimintoa käytetään vain avustamassa litterointia.

Äänitallenne on .m4a-muotoinen. Litteroidun word-dokumentin tiedostomuoto on docx.

1.2. Aineiston laadun varmistaminen

Aineiston laadun varmistaminen, jotta aineisto ei epähuomiossa muutu, tapahtuu muun muassa siten, että alkuperäinen haastatteluaineisto tallennetaan erillisenä tallenteena tietokoneen tiedostoihin omaan kansioonsa, joka nimetään esim. "Alkuperäiset äänitallenteet".

Muokatut äänitiedostot tallennetaan eri kansioon eri nimellä, esim. "Muokatut äänitiedostot".

Varmempi tapa haastatteluiden äänittämiseen on todennäköisesti niiden äänittäminen ääninauhuri-sovelluksella, ja vasta myöhemmin äänitiedoston litteroiminen valitulla litterointiavustajalla (esim. word). (Ylempänä tapa a))

Kuvaa lyhyesti, miten varmistetaan, että aineisto ei epähuomiossa muutu ja alkuperäinen tietosisältö säilyy. Tallenna alkuperäinen aineisto erilleen ennen kuin alat analysoida ja muokata sitä.

Laatuun voivat vaikuttaa mm. tietojen syöttäminen, ääni- ja kuvatallennuksen tekninen toteutus, aineistojen nimeäminen ja järjestäminen sekä muuttujien nimeäminen ja litterointi. Mieti, miten aineisto organisoidaan opinnäytetyön aikana kuvaamalla nimeämiskäytännöt ja kansiorakenne.

Word-avusteiset litteroinnit (docx-tiedostot) tallennetaan omaksi kansiookseen esim. nimellä Word-avusteiset litteroinnit.

Muokatut litteroinnit tallennetaan omaan kansioihinsa omilla nimillään.

2. Eettiset periaatteet, lainsäädäntö ja henkilötietojen käsittely

2.1. Henkilötiedot ja tietosuojan huomioiminen

Tässä opinnäytetyössä käsitellään suoria ja epäsuoria henkilötietoja.

Haastattelututkimuksessa haastateltavan ääni on suora tunniste, jonka perusteella henkilön voi tunnistaa.

Tässä opinnäytetyössä käy myös ilmi haastateltavien kansallisuus. Kansallisuus on epäsuora tunniste, joita ovat tiedot, jotka yksin eivät riitä tunnistamiseen, mutta voivat mahdollistaa henkilön tunnistamisen yhdistettyinä muihin tietoihin. Opinnäytetyössä käsitellään em. suoria ja epäsuoria tunnisteita, jotka ovat siis henkilötietoja.

Onko aineistossasi arkaluonteisia henkilötietoja: ei.

Haastatteluaineisto anonymisoidaan, jolloin haastateltavia ei tunnista litteroidusta aineistosta.

2.2. Päävastuu henkilötietojen käsittelystä eli rekisterinpitäjyys

Tässä opinnäytetyössä päävastuu henkilötietojen käsittelystä eli rekisterinpitäjyys on opinnäytetyön tekijällä (Anette Syrjälä). Teen opinnäytetyötä yksin. En tee opinnäytetyötä korkeakoulun hankkeelle tai projektille, enkä myöskään ole työsuhteessa korkeakouluun. En tee opinnäytetyötä myöskään työsuhteessa organisaatioon.

Henkilötietojen keräämisen käyttötarkoitus on opinnäytesuunnitelmassa nimetyt tavoitteet, joihin päästään henkilötietoja keräämällä. Tämän opinnäytetyön tavoite saada ukrainalaisten vapaaehtoisten ääni kuuluviin, mikä toteutuu haastatteluilla.

Henkilötietojen käsittelyn laillinen peruste on tietosuoja-asetuksen 6. artiklan mukaiset rekisteröidyn suostumus ja yleistä etua koskeva tehtävä tai julkinen valta, tässä tapauksessa henkilötietojen käsittely tieteellisen tutkimuksen tarkoituksia varten.

2.3. Tietosuojan edellyttämät ilmoitukset

Tässä opinnäytetyössä tarvitaan/olen suunnitellut/olen laatinut seuraavia tietosuojaan liittyviä dokumentteja ja toimintatapoja:

Tietosuojailmoitus/-seloste: kyllä.

Tutkittavan tiedote: kyllä.

Tutkittavan suostumuslomake: kyllä.

Lomakkeet tämän dokumentin liitteinä.

2.4. Eettistä ennakoarviointia edellyttävät tutkimusasetelmat opinnäytetöissä

Tässä opinnäytetyössä ei tarvita eettistä ennakoarviointia, koska:

- tutkimukseen osallistumisessa ei poiketa tietoon perustuvan suostumuksen periaatteesta
- tutkimuksessa ei puututa tutkittavien fyysiseen koskemattomuuteen
- tutkimus ei kohdistu alle 15-vuotiaisiin ilman huoltajan erillistä suostumusta tai informointia, jonka perusteella huoltajalla olisi mahdollisuus kieltää lasta osallistumasta tutkimukseen
- tutkimuksessa tutkittaville ei esitetä poikkeuksellisen voimakkaita ärsykeitä
- tutkimuksessa ei ole riski aiheuttaa tutkittaville tai heidän läheisilleen normaalin arkielämän rajat ylittävää henkistä haittaa
- tutkimuksen toteuttaminen ei merkitse turvallisuusuhkaa tutkittaville tai tutkijalle tai heidän läheisilleen.

2.5. Miten hallinnoit käyttämäsi, tuottamasi ja jakamasi aineiston oikeuksia?

Opiskelija ei luovuta yhteistyötaholle tai ammattikorkeakoululle tutkimusaineistoa tai oikeuksia keräämäänsä tutkimusaineistoon. Opiskelija ei anna rinnakkaista käyttöoikeutta aineiston käyttöön eikä luovuta tutkimusaineiston omistusoikeuksia.

3. Aineiston dokumentointi

3.1. Aineiston dokumentointi

Aineiston käsittelystä pidetään tutkimuspäiväkirjaa tai erillistä dokumenttia, johon kirjataan aineistoon tehdyt muutokset, analyysin vaiheet, muuttujien merkitykset ym.

3.2. Aineiston järjestys ja eheys

Alkuperäinen aineisto säilytetään erillään opinnäytetyön tekemisen aikana käytetystä aineistosta, jotta siihen voi tarvittaessa palata. Eri aineistoversiot nimetään eri tavoin ja versionhallintatapaa noudatetaan systemaattisesti. Tilanteisiin, joissa data saattaa huomaamatta muuttua, kuten esim. nauhoitus, litterointi, konversio toiseen tiedostomuotoon, tallentaminen jne. varaudutaan etukäteen tiedostamalla aineiston elinkaareen liittyvät seikat.

4. Tallentaminen ja tietoturva opinnäytetyöprosessin aikana

Kuvaile tässä, minne aineisto tallennetaan ja miten se varmuuskopioidaan opinnäytetyöprosessin aikana:

Aineisto tallennetaan vain henkilökohtaisessa käytössä olevan, salasamalla suojatun tietokoneen kovalevyllä. Aineisto varmuuskopioidaan oppilaitoksen (Laurea) OneDriveen, jonka käyttöoikeudet ovat rajattu eikä tiedostoja jaeta kenenkään kanssa.

5. Aineisto opinnäytetyön valmistuttua: tuhoaminen, säilyttäminen tai mahdollinen jatkokäyttö ja avaaminen

Aineistoa ei jatkokäytetä eikä sitä avata muiden käyttöön. Aineisto hävitetään viimeistään kuusi kuukautta opinnäytetyön valmistumisen jälkeen.

6. Tehtävät ja vastuut

Edellisissä vastauksissa kuvatut tehtävät eli tallentaminen, varmuuskopiointi, aineiston jakaminen, tallentaminen/hävittäminen työn valmistuttua yms. ovat kokonaan opinnäytetyön tekijän vastuulla.